

**ORTAK BARINMADAN BİRLİKTE YAŞAMA
KUŞAKLARARASI DİYALOG ORTAMI:
ESKİŞEHİR İÇİN MEKÂNSAL BİR ÖNERİ**

Sanatta Yeterlik Tezi

Ozan PEKER

Eskişehir 2022

**ORTAK BARINMADAN BİRLİKTE YAŞAMA KUŞAKLARARASI DİYALOG
ORTAMI: ESKİŞEHİR İÇİN MEKÂNSAL BİR ÖNERİ**

Ozan PEKER

SANATTA YETERLİK TEZİ

İç Mimarlık Anasanat Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özlem MUMCU UÇAR

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü
Eylül 202**

ÖZET

ORTAK BARINMADAN BİRLİKTE YAŞAMA KUŞAKLARARASI DİYALOG ORTAMI: ESKİŞEHİR İÇİN MEKÂNSAL BİR ÖNERİ

Ozan PEKER

İç Mimarlık Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eylül 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özlem MUMCU UÇAR

Bu tez çalışmasında, değişen gündelik hayat pratikleri bağlamında, bu sürecin aile, yaşlılık, genç yetişkinlik ve iş hayatındaki değişimlerin tarihsel bir süreç ekseninde aktarılacak birlikte yaşam çerçevesi içerisinde ileri yaş yetişkinler ve genç yetişkinlerin beraber yaşayabilecekleri bir mekân tasarımı önerisinde bulunmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda tezin giriş bölümünde; araştırma yöntemi, kapsam ve sınırlılıklar aktarıldıktan sonra, birinci bölümde, ailenin yapısının değişimi ve çekirdek ailenin ortaya çıkışıyla konutun nasıl yeniden şekillendiği üzerinde durulmuştur. Devamında, birlikte yaşam kavramının ortaya çıkışı, çıkış süreçleri ve motivasyonları aktarılacak yakın tarihte ortaya çıkan birlikte yaşam konseptleri örnekleri ile birlikte verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde kullanıcı profillerinin nasıl belirlendiğine ilişkin ilgili kavramlar aktarılmış ve istatistiki verilerle desteklenerek söz konusu profillerin nasıl bir araya geldikleri ortaya konmuştur. Benzer durumlar sunularak bu profillerin birbirleri ile ilgili etkileşimlerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise önerilecek mekân ile ilgili izlenecek tasarım yaklaşımı aktarılmıştır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirme üzerinde durulmuş, kullanıcıların özellikleri göz önünde bulundurularak organizasyon ve fonksiyonlar şemalarla verilmiştir. Tasarım yaklaşımı kapsamında kullanıcılar için bir mobilya önerisinde de bulunulmuştur. Sonuç bölümünde ise tez çalışması kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda çıkarımlar aktarılacak bu çalışmada değinilmemiş ya da çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları gereği çalışmanın dışında kalmış olan noktalar belirtilerek gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Birlikte yaşam, İleri yaş yetişkinlik, Genç yetişkinlik, Yeniden işlevlendirme.

ABSTRACT
FROM CoHOUSING to Co-LIVING,
An INTERGENERATIONAL DIALOGUE ENVIRONMENT:
A SPATIAL PROPOSAL FOR ESKİŞEHİR

Ozan PEKER
Department of Interior Design
Anadolu University, Graduate School of Fine Arts, September 2022
Supervisor: Asisst. Prof. Özlem MUMCU UÇAR

In this thesis, it is aimed to propose a space design in which older adults and young adults can live together within the framework of co-living by conveying the changes in family, old age, young adulthood and business life in the context of changing daily life practices. In this content, in the introduction part of the thesis: After explaining the research method, scope and limitations, in the first part, the change in the structure of the family and how the house was reshaped with the emergence of the nuclear family were emphasized. In the following, the emergence of the concept of co-living, its origin processes and motivations are given together with examples of the concepts of co-living that have emerged recently. In the second part of the study, related concepts related to how user profiles are determined and supported by statistical data, how these profiles come together is revealed. By presenting similar cases, the interactions of these profiles with each other are mentioned. In the third part, the design approach to be followed for the proposed space is explained. In this content, adaptive reuse is emphasized, organization and functions are given with diagrams, taking into account the characteristics of the users. Within the scope of the design approach, a furniture proposal was made for the users. In the conclusion part, inferences were conveyed in line with the data obtained within the scope of the thesis study and suggestions were made for future studies by specifying the points that were not mentioned in this study or were excluded from the study due to the scope and limitations of the study.

Keywords: Co-living, Older adulthood, Young adulthood, Adaptive reuse.

TEŞEKKÜR

Çalışmamda bana her zaman desteğini ve sabırını esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Özlem Mumcu Uçar'a, katkılarından dolayı jüri üyelerine, araştırma süreci boyunca yanımda olan arkadaşlarım Ali Haydar Bülbül ve Anıl Süvari'ye ve beni her koşulda ve tüm hayatım boyunca büyük özveri ve sabırla destekleyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Eylül, 2022

Ozan PEKER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ozan PEKER

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIKSAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRLİKTE YAŞAMIN TARİHSEL SÜRECİ VE DEĞİŞİMİ.....	4
1.1. Tekil Aile Konutları	4
1.2. Birlikte Yaşamın Ortaya Çıkışı	7
1.2.1. Birlikte yaşam biçimleri.....	11
1.2.1.1. Ekonomik temelli birlikte yaşam.....	12
1.2.1.2. Politik temelli birlikte yaşam	24
1.2.1.3. Sosyaleşme temelli birlikte yaşam	36
1.3. Bölüm Değerlendirmesi	61

İKİNCİ BÖLÜM

2. KULLANICI PROFİLİ SEÇİMİ İÇİN KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR ...	65
2.1. Yaşlanma ve İleri Yaş Yetişkinlik	65
2.1.1. Yaşlılık ve yalnızlık.....	68
2.1.2. Aktif yaşlanma	69

2.2.	Evrensel Tasarım	72
2.2.1.	Evrensel tasarım ilkeleri	76
2.2.2.	İleri yaş yetişkin ve mekân.....	78
2.3.	Genç Yetişkinlik	82
2.3.1.	Genç yetişkinlik ve barınma	84
2.4.	Genç Yetişkinler ve İleri Yaş Yetişkinlerin Birlikte Yaşamı	85
2.5.	Bölüm Değerlendirmesi	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	TASARIM YAKLAŞIMI	87
3.1.	Yeniden İşlevlendirme	87
3.2.	Kullanıcı Profili	89
3.3.	Mekân Seçimi	90
3.3.1.	Eskişehir Emek Oteli.....	92
3.3.2.	İhtiyaç programı	97
3.3.3.	Fonksiyonlar ve organizasyon	99
3.3.4.	Odalar için mobilya önerisi.....	103
SONUÇ		106
KAYNAKÇA.....		108
ÖZGEÇMİŞ		

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1. Büyük Konut Kompleksleri	12
Tablo 1.2. Büyük Konut Kompleksleri Organizasyon.....	13
Tablo 1.3. Kadın ve Erkek Hostelleri, Kent Göçebelieri için Yatılı Büyük Konut Kompleksleri	14
Tablo 1.4. Kadın ve Erkek Hostelleri, Kent Göçebelieri için Büyük Konut Kompleksleri Organizasyon	17
Tablo 1.5. Merkezi Mutfaklı Yapıları	19
Tablo 1.6. Sovyetler Birliği Toplu Konut Yapıları	21
Tablo 1.7. Bahçe Şehirler ve Avlulu Apartman Yapıları.....	26
Tablo 1.8. Bahçe Şehir ve Avlulu Apartman Yapıları Organizasyon.....	27
Tablo 1.9. Komşuluk Temelli Topluluk Yerleşkeleri	29
Tablo 1.10. Komşuluk Temelli Topluluk Yerleşkeleri Organizasyon.....	30
Tablo 1.11. Kooperatif Yaşam Yapıları	32
Tablo 1.12 Kooperatif Yapılarının Organizasyonu.....	33
Tablo 1.13. Konut ve Kültür Proje Yapıları	44
Tablo 1.14. Konut ve Kültür Proje Yapıları Organizasyon Şemaları.....	45
Tablo 1.15. Topluluk Evleri ve Küme Apartmanlar	53
Tablo 1.16. Topluluk Evleri ve Küme Apartmanlar Organizasyon	54
Tablo 1.17. Co-living Yapıları	60
Tablo 1.18. Co-living Yapılarının Organizasyonları	61

Tablo 1.19. Co-living ve CoHousing konseptlerindeki farklar.....	63
Tablo 2.1. Dünya Sağlık Örgütü Yaş Sınıflandırması	65
Tablo 2.2. Çeşitli kurum ve kuruluşların gençlik yaş aralıkları	82
Tablo 3.1. Yeniden işlevlendirmeye ilişkin kavramlar	88
Tablo 3.2. Organizasyon yapısı.....	102

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. 1970-2000 Arası boşanma oranları	37
Şekil 2.1. Yaş grubuna göre nüfus oranı	67
Şekil 2.2. Aktif Yaşlanmanın Belirleyici Faktörleri.....	69
Şekil 2.3. Herkes için Tasarım Bileşenleri	75
Şekil 3.1. Co-living konsept diyagramı	87
Şekil 3.2. İhtiyaç Programı	98
Şekil 3.3. İhtiyaç programı ven şeması.....	98
Şekil 3.4. FonksiyonŞeması.....	99

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1.1. Motilon Bohiosu.....	5
Görsel 1.2. The Simpsons House	6
Görsel 1.3. Au temps de la Préhistoire.....	7
Görsel 1.4. Robert Owen, New Harmony	8
Görsel 1.5. Phlanstère	9
Görsel 1.6. Isokon Building	16
Görsel 1.7. Narkomfin House Kesit Görünüşler	22
Görsel 1.8. Narkomfin House Kat Planları	22
Görsel 1.9. Narkomfin House Tadilat Proje Maketi	22
Görsel 1.10. Narkomfin House	23
Görsel 1.11. Narkomfin House	23
Görsel 1.12. Wohlen hareketli duvarların hareket alanın gösterimi	31
Görsel 1.13. Overvecht-Noord Settlement Standart Kat Planı	34
Görsel 1.14. Jernstoberiet Cohousing Settlement	35
Görsel 1.15. bolo'bolo.....	37
Görsel 1.16. Färdknäppen Collective House.....	38
Görsel 1.17. Dreieck Collective House Yerleşimi	39
Görsel 1.18. Sargfabrik Kat planları	40
Görsel 1.19. Kreuzberg Beguinage	41
Görsel 1.20. Kreuzberg Benguinage	42

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1.21. Lang Eng Cohouse	42
Görsel 1.22. Lang Eng Cohouse	43
Görsel 1.23. Tanthof Cohousing Settlement	46
Görsel 1.24. Karthago Standart kat planı	47
Görsel 1.25. VinziRast-mittendrin Plan	49
Görsel 1.26. Spreefeld Settlement	50
Görsel 1.27. Kalkberiete Residential Planı	51
Görsel 1.28. Kalkberiete Residential Kesit Görünüşü	51
Görsel 1.29. Zwicky Süd vaziyet planı	52
Görsel 1.30. Co-living İllüstrasyon	56
Görsel 1.31. Poolhause Kat Planı	57
Görsel 1.32. K9 Pod ve Mini Pod	58
Görsel 1.33. K9 Birinci ve ikinci kat planları	58
Görsel 1.34. The Collective Old Oak	59
Görsel 1.35. Old Oak Studio Oda ve Suit Oda	59
Görsel 1.36. Birlikte Yaşam Biçimleri Zaman Çizelgesi	62
Görsel 2.1. Mug ve KnorkFork	74
Görsel 2.2. Grip Tongs	74
Görsel 2.3. Oturma ve kalkma kolaylığı için koltuk	59
Görsel 2.4. Yatak odası pencere ve kat yüksekliği	79

	<u>Sayfa</u>
Görsel 2.5. Klozet destek kullanımı için örnek.....	80
Görsel 2.6. Klozet destek kullanımı için örnek 2.....	80
Görsel 2.7. Banyo ekipmanları örnek	81
Görsel 2.8. Kapıkolu, piriz ve elektrik düğmelerinin yerlerine ilişkin veriler	81
Görsel 2.9. Z kuşağının medya kullanım diyagramı	83
Görsel 2.10. Gençlerin evden ayrılma yaşları	84
Görsel 3.1. TÜİK illere göre yaşlı nüfus oranı.....	91
Görsel 3.2. Zübeyde Hanım Hastanesi.....	91
Görsel 3.3. Eti Fabrikası.....	91
Görsel 3.4. Emek Otel'in aktif olduğu dönemlerden bir fotoğraf.....	92
Görsel 3.5. Emek otel açılış ilanı	93
Görsel 3.1. Eti Fabrikası.....	91
Görsel 3.6. Emek Otel ve Otogar Kompleksinin Konumu	93
Görsel 3.7. Otel ve otogar kompleksinin yukarıdan görünümü	94
Görsel 3.8. Otogar kompleksi iş hanı.....	94
Görsel 3.9. Emek Otel Giriş Görünümü.....	95
Görsel 3.10. Emek oteli çevresi	95
Görsel 3.11. Zemin kat planı ve yapı çevresi.....	96
Görsel 3.12. Emek otel ve otogar kompleksi zemin kat planı	97
Görsel 3.13. Zemin kat planı.....	100

	<u>Sayfa</u>
Görsel 3.14. Asma kat.....	100
Görsel 3.15. Birinci kat plan	100
Görsel 3.16. İkinci kat plan	101
Görsel 3.17. Üçüncü kat plan.....	101
Görsel 3.18. Teras kat plan	102
Görsel 3.19. Tek kişilik odan plan görünüş	103
Görsel 3.20. Çerçeve modülü.....	104
Görsel 3.21. Duvar montaj modülleri	105
Görsel 3.22. Duvar montaj modül detayı	105
Görsel 3.23. Çerçeve modüllerin bir araya gelme varyasyonları.....	105

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ILO	: Dünya Çalışma Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TMMBO	: Türk Mühendisler ve Mimarlar Odaları Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UN-HABITA	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Bir arada yaşamak insan doğasının bir sonucudur. Bilebildiğimiz kadarı ile tarih bunun uğraşı ile geçmektedir. Savaşlar, göçler, kurulan yıkılan devletler bir arada yaşam mücadelelerinin sonuçlarındandır. Hayatta kalma ve idame etme çabaları, yiyecek bulmak, güvenliği sağlamak, sağlığın korunması, türün devamını sağlamak bir arada yaşayabilmeye bağlıdır. 21. yüzyıl modern insanı da bu durumdan muaf değildir. Yaşamı sürdürmekte başkalarına gereksinim duyar. Başkalarına gereksinim duyması birlikte yaşamaya yükümlü kılar.

Bir arada yaşamak kaçınılmaz olarak paylaşım ile gerçekleşir. Paylaşım, her zaman gönüllü ya da hakkında bilinçle yapılan bir edim değildir. Modern insanın metropol, megapol gibi büyük ve kalabalık yerleşimler içerisinde bağımsız bir yaşam kurması olanaklı değildir. Toplu taşıma araçları, otoparklar, parklar, apartmanlar, okullar, hastaneler gibi kısaca kamusal alanın kullanımı ve gerekliliği bir gönüllülük durumu gözetmeksizin paylaşım davranışıdır. Peter Barnes'ın ifadesiyle bu davranışlarımız, "Müştereklerimiz paylaştığımız mekânlar, paylaştığımız sistemler, paylaştığımız fikirler, paylaştığımız kültür demektir (Walljasper, 2015, s. 28)". Müştereklerimiz paylaştıklarımız ve ortaklıklarımız olarak iki bileşene ayrılabilir. Ortaklıkları kamusal veya bireysel olmayanla ilişkilendirirken; paylaşılanların bireysel olanla ilişkilendirilmesi yerinde olacaktır. Kamusal olanın paylaşımı bireyin kontrolünde ya da tercihinde olmazken bireysel olanın paylaşımı kişinin iradi tercihidir.

21. yüzyıl neoliberal politikaları bireyci ve rekabeti temel alan bir yapıya sahiptir. Bu ideolojik tutum paylaşım eylemiyle çelişir. Neoliberalizm, kendimizi işbirlikçi değil rakip, yurttaş değil tüketici, paylaşan değil biriktiren, veren değil alan, yardımcı değil dolandırıcı, komşularımızın yanında olamayacak kadar meşgul olmakla kalmayıp komşumuzun adını bile bilmeyen insanlar olarak görmemizi sağladı (Hertz, 2021, s. 19). Yine Hertz'in deyiimiyle neoliberalizm kolektif olanı her zaman dışlar. Sonuçta yorgun ve yalnız bir toplum yaratır (Coşkun, 2021, s. 65).

Müştereklerin paydaşları olarak iki ucunda erken yaşlılık evresinde olanlar (65-75) ve genç yetişkinler (18-25) bulunur. Genç yetişkinler söz konusu bireyci ve rekabetçi ortama henüz atılmamış ya çalışma hayatına yeni girmiş ya da yükseköğrenimini sürdürmektedir. Yaşamını sürdürmek için gerekli maddi gücü elde etme çabasıdadır. Bu süreçte beslenme, barınma vb. temel ihtiyaçlarının giderilmesiyle ilgili çeşitli sorunlarla

uğraşır. Erken yaşlılık evresindeki bireyler içinse artık bu ortamda bulunamaması ya da bulunmasının gerekliliğinin kalmamasının getirdiği farklı sorunlarla uğraşır. Her iki grup için de söz konusu olan sağlık, barınma ve sosyal ihtiyaçların giderilmesi temel sorunlardır.

Çalışmanın amacı: paylaşım kavramı çerçevesinde bir arada olma halinin birlikteliğe nasıl dönüşebileceğinin araştırılmasıdır. Geleneksel olarak kabul görmüş kan bağı, yöresel değerler (hemşerilik), evlilik akdi gibi birlikte olma durumları dışında kalan ekonomik, politik ve sosyal niyetler çerçevesinde kolektif bir topluluk tahayyülü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Günümüz paradigmalarının yaşam ve çalışma biçimlerimizi nasıl etkilediği ve bunların gündelik pratiklerimize nasıl yansıdığı aktarılmaya çalışılmıştır. Gündelik yaşam pratiklerinin konutun şekillenmesinde ne kadar etkili olduğunun ortaya konularak alternatif barınma biçimlerinin iç mimarlık perspektifinden nasıl yeniden üretilebileceğine ilişkin tasarım yaklaşımları sunmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın önemi: Barınma sorunu her geçen gün artmakta ve geleneksel konut-yapı sektörü günün ihtiyaç ve taleplerini karşılamakta yeterli alternatifler sunmamaktadır. Hem iç mimarlık tasarımı disiplini hem de iç mimarlık meslek sınırları içerisinde kalarak alternatif barınma biçimlerinin araştırılması farklı yaklaşımların sunulabilmesi açısından önemlidir.

Çalışmanın sınırlıkları tezde önerilecek alternatif barınma biçimlerine yönelik yapıların konum olarak Eskişehir Büyükşehir Belediyesini kapsayan bölge içerisinde ele alınmıştır. Çalışma boyunca farklı ülke ve coğrafyalardan sunulacak örnekler benzer veya var olan hali hazırdaki çözümlerin deneyimlerinin aktarılmasında kullanılmıştır.

Tanımlar, temel sağlık veri tanımları için Dünya Sağlık Örgütü ve Türk Geriatri Derneğinin ilgili tanımları temel alınmıştır. Mesleki kavram ve terimler için ilgili sözlük ve ansiklopediler esas alınmıştır. Bunların dışında Türkçe’de karşılığı olmayan, birbirine çok yakın olan ya da aynı olan kavramlar orijinal dilindeki hali ile verilmiş ya da parantez ve dipnotlarla belirtilmiştir.

Çalışmanın yöntemi nitel araştırma desenlerinden durum/alan deseni ile yapılmıştır. “Durum çalışması araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür (Creswell, 2016, s. 97)”. “Durum çalışması araştırması gerçek yaşamın güncel bağlam ya da ortamın içindeki bir durumun araştırılmasını gerektirmektedir (Yin, 2014, s. 32).” Durum, bir birey, küçük bir grup, kuruluş ya da ortaklıklar olabilir, aslolan durumun belirli bir zaman ve yer gibi

parametrelerle sınırlandırılabilir ya da tamınlanabilir olmasıdır (Yin, 2014). Durum çalışması ya benzersiz bir durumu ortaya koymak ya da belirli bir konu çerçevesindeki benzer durumları karşılaştırmalı olarak betimlemek için yapılır. Durum çalışmaları genellikle araştırmacının çıkardığı genel anlam çerçevesinde oluşturduğu sonuçlar (Creswell, 2016), çıkarımlar (Stake, 1995), model ya da açıklamalar (Yin, 2014) ile sonuçlandırılır.

Veriler literatür taraması, doküman incelemesi, benzer durum çalışmalarının incelenerek sonuçlarının aktarılması ile toplanmıştır. Çalışmada ele alınan mekân ile ilgili fotoğraf çekimi, gazete arşivlerinin taranması, iki ve üç boyutlu mekâna dair ölçümler yapılarak oluşturulmuş çizimlerle sağlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde *CoHousing* ve *Co-living* biçimleri ve motivasyonları örnekleriyle aktarılmıştır. Ekonomik, politik ve sosyal temelleri ile değişen teknolojinin yaşam tarzlarına etkilerinden bahsedilmiştir. Değişen teknolojilerin çalışma hayatımızı nasıl şekillendirdiği ve bu durumun konutla olan ilişkisi; kamusal olanla mahrem olanın arasında sosyal birlikteliklerin mekânsal düzlemdeki yerine değinilmiştir. Birlikte yaşam türlerinin zamanla nasıl ve hangi paradigmlar doğrultusunda değişim gösterdiği ve günümüzde nasıl bir yön aldığı üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde, birlikte yaşam mekânını paylaşacak olan aktörlerin temel profilleri, ortak sorunları ve bir mekânın birbirine uzakmış gibi görünen iki kullanıcısı için nasıl çözümler sunabileceğine değinilmiştir. Söz konusu aktörlerle ilgili kavram ve literatür, demografik ve ilgili istatistik veriler aktarılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise diğer iki bölümde aktarılmış olan birlikte yaşam biçimi ve kullanıcıları için gerekli mekânın tasarım kriterleri ve tasarım yaklaşımı sunulmuştur. Coliving mekânın ilgili kriterler bağlamında kullanıcı ve mekânın seçimi, ihtiyaç programı, organizasyon özellikleri aktarılmıştır.

Sonuç kısmında ise araştırma sonunda sunulan konsept tasarıma dair çıkarımlar ve böyle bir konseptin uygulanması durumunda izlenebilecek bir yol haritası sunulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRLİKTE YAŞAMIN TARİHSEL SÜRECİ VE DEĞİŞİMİ

“... Oraya döneriz, kuşun yuvaya, kuzunun ağıla döndüğü gibi, oraya dönmeyi düşleriz. Bu dönüş göstergesi, sonsuz düş kurmaların belirtisidir, çünkü insanın dönüşleri, insan yaşamının büyük ritmi içinde, yılları aşan, tüm ayrılıklara karşı düş kurma yoluyla savaşımla ritimle gerçekleşir. Aralarında yakınlık kurulan yuva ve ev imgeleri, bağlılığın içtenlikli bileşkesidir (Bachelard, 1996, s. 119)”.

Konut en temel barınma biçimidir. “Konut, bir ya da daha çok insanın ikamet ettiği yer, ev, mesken, ikametgâh (Hasol, 2014, s. 277)”. “Konut, mimarın yaptığı mekânsal hiyerarşiler, hareketlilikler, yapı, ışık, renk ve sair bütününe sistemidir (Pasllasmaa, 1995).” Konutun bu tanımları onu ticari bir nesne olarak değerlendirdiği gibi aynı zamanda insanla anlamı olan bir yapı olduğunu da vurgulamaktadır. Konut onun içinde yaşayanlarla bir yuvaya, eve dönüşür. Konut-ev kavramlarının ayrıştığı ya da birleştiği üzere literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında konut özellikle endüstrileşme ve modernizm ile birlikte politik ve ekonomik olarak üretilen bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda da ev ve konut kavramları çoğu zaman iç içe ya da bir birinin yerine kullanıldığı görülebilir. Konutun en temelde barınma ihtiyacını karşılaması ve bu ihtiyacın karşılanmasında geçirdiği dönüşüm esas alınmıştır.

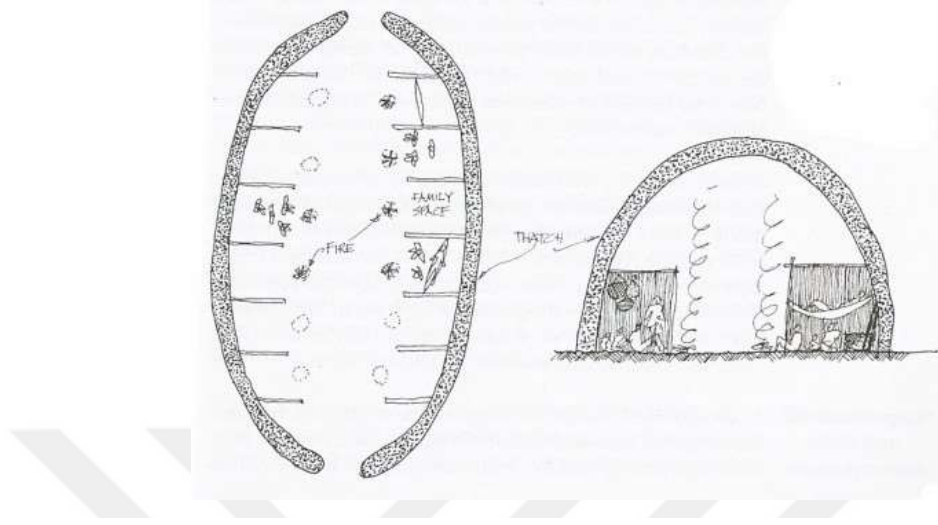
1.1. Tekil Aile Konutları

Kolektif yaşam ilk etapta yeni bir şey olarak görülmeyebilir. Tarih içerisinde birçok dönemde toplumlar farklı gerekçelerle kolektif yaşamı bir yaşam biçimi olarak görmüş, deneyimlemiş; çağa, ekonomik, politik ve sosyal koşullara bağlı olarak farklı durumlarla kendini göstermiştir. Platon, *Devlet*’de kolektif olarak organize olmuş bir toplumun yapısını anlatır. Thomas More (More, 2006) *Utopia* adasında evlerin 10 yılda bir kura ile değiştirildiği kimsenin mülkiyetinin olmadığı ve yemeklerin halkevlerinde hep beraber yendiği bir kolektif yaşamdan bahseder.

Marx ve Engels’e göre avcı ve toplayıcı ilk insan topluluklarının benimsediği yaşam biçimi kolektif yaşamdır¹. Her ne kadar tam anlamıyla kabul görmüş bir sav olmasa da sınıfsız toplumların kendi iç dinamikleri gereği kolektif yaşamak durumunda

¹ <https://www.britannica.com/topic/Marxism/Analysis-of-society>

olduğu varsayılır. Motilone² gibi günümüzde de hala görülebilen ilkel komünal topluluklar vardır (Görsel 1.1).

Görsel 1.1. Motilon Bohiosu (Rapoport, 2004)

Endüstrileşme öncesi dönem göz önüne alındığında temel yaşayış biçiminin toprağa bağlı olması, tarım için gerekli iş gücünün tek kaynağının kol gücü olması tarıma dayalı feodal toplumlarda kolektif yaşamı kaçınılmaz kılan bir diğer unsurdur. Toprağın işlenmesi ve yerleşik tarımla uğraşın sonucunda ortaya çıkan çiftlikler ve çiftlik evleri ilk kalıcı yerleşkeler olarak görülür (Shirwani, Kamran, and Malik, 2019). Bu dönemlerde geniş aile ya da aralarında kan bağı bulunan birden fazla küçük ailenin bir arada yaşaması söz konusudur³. Ailenin geçimini beraber sağlıyor olmasından dolayı çiftlik ekonomisi olarak da anılırlar.

Tarihçi John Gillis (Gillis, 1996) Orta Çağ Avrupa'sının yaşayış biçimini tanımlarken geniş aile, arkadaşlar, uzun dönemli ziyaretçiler, yetimler, dullar, hizmetçiler vb. insanların bir arada yaşıyor olduklarını ifade eder. 1800'lere kadar çekirdek aile olgusuna rastlanmadığını da ekler. 19. yüzyılda endüstrileşmenin yaygınlaşması, kent nüfusunun artması ile toplulukların daha küçük alanlarda ve daha küçük birimler halinde yaşamasını dayatmaya başlamıştır. Bu mekânsal yetersizliklerin yanı sıra ekonomik bir gereklilik halini de almıştır. Endüstrileşme ile birlikte toplumsal ve ekonomik yapıdaki değişimlerin bir sonucu olarak geleneksel geniş ailelerin yerini kent yaşamına adapte olabilen çekirdek aileler almaya başlar. Bu süreç aynı zamanda bir politik tutum olarak

2 Columbia-Venezuela sınırında Amazon ormanlarında yaşayan bir yerli halk. Bohio adında 10-30 arası aileyi barındırabilen yapılar.

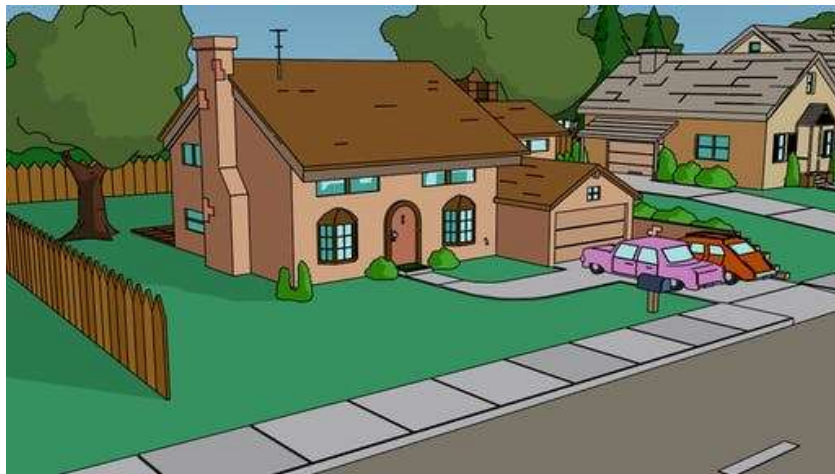
3 Multigenerational CoHouseing

da topluma provoke edilen de bir olgudur. Maynes (2022) Çin’de çekirdek ailenin teşviki ile ilgili şunu aktarır:

“Girişimci bir süt çiftçisi olan You Huaigao, 1936’da kısmen, süt ürünlerine olan talebi artırmak için “Family Weekly” adlı bir dergi yayınlar. Batılı çekirdek aileyi kastettiği “küçük aile”, “yeniçağa uygun aile formu”dur der. You’ya göre, modern aileler, birbirini seçen ve tek eşli olan eşlerden oluşmaktadır. Modern ticari ürünleri tüketirler ve ticari ekonomiye tüketici olarak katılırlar. Bu aileler popüler basında politik olarak ilerici ve ekonomik olarak verimli olarak betimlenmiştir. (Maynes and Waltner, 2022, s. 93)”.

Çekirdek aile yaşam biçimi batıda ortaya çıkıp zamanla dünyanın geri kalanına pazarlanmış bir unsurdur. Modern olmanın tüketimle eşdeğer görülmesi tüketimin teşvikini de beraberinde getirmektedir. ABD’de 1960’larda halka sunulan kredi olanakları *tek aile evlerinin*⁴ satışlarının büyük oranda artırmış ve banliyö yaşam tarzının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Maynes and Waltner, 2022). Bu Ekonomi politik tutum 2007 Ekonomik krizine⁵ kadar sürmüştür (Bastı, 2009; Demyanyk and Van Hemer, 2009; Green, 2014).

“Amerikan Rüyası bir şekle, kimliğe ve bir adrese sahip olsaydı, tek ailelik bir eve benzeyecekti (S. Gupta, 2015, s. 18)”. Ebeveyn ve bir veya daha fazla evlenmemiş çocuğu kapsayan çekirdek aile için bu tipik ev olmazsa olmaz bir nüvedir. Amerikan toplumunun aile yaşantısının aktarıldığı Family (1976-1980), Family Ties (1982-1989), Modern Family (2009- ...) ve The Simpsons (1989-...) (Görsel 1.2), Family Guy (1999-...) gibi çizgi filmlere kadar tek ailelik ev kurgusu ve çekirdek aileye olan yaklaşımı aktarılır.

Görsel 1.2. *The Simpsons House* (Schmidt, 2021)

4 Single-family house

5 Subprime mortgage crisis, 2007-2008 Global Financial Crisis, 2007-2010 Financial Crisis gibi literatürde farklı isimlerle de anılmaktadır.

Maak (Maak, 2015)'te, tekil aile evi olgusuna anakronik bir tarih yazımı olarak çocuk kitaplarında da karşılaşıldığından bahseder. Kadınların bir mağarada çocuk bakıp eş beklemleri, erkeklerinse sürekli dışarıda av peşinde koşmalarını anlatan hikâyeleri ve görsellerini buna örnek olarak verir. Çekirdek aile kurgusu ailenin varlığı ile birlikte ortaya çıkmış bir olgu olabilir ancak çocuk kitaplarında anlatıldığı zaman dilimde böyle bir ayrı yaşamın mümkün olmadığı da açıktır.

Görsel 1.3. *Au temps de la Préhistoire* (Maak, 2015, s. 119)

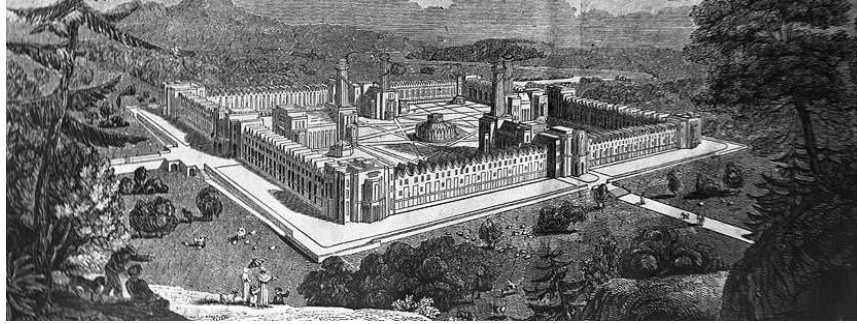
Tekil aile evlerine yönelik öne sürülen bu yaklaşımların yanında Endüstri devrimi yaşam biçimlerini dönüştürürken aynı zamanda birlikte yaşamı savunan ve öne süren farklı görüşlerin de ortaya çıktığı bir süreçtir.

1.2. Birlikte Yaşamın Ortaya Çıkışı

Collaborative housing (Cohousing) geleneksel konutlarda olduğundan daha fazla yerin ve hizmetin bulunduğu konutlardır (Vestbro, 2008). İlk örnekleri İskandinav ülkelerinde görülen bu konut yapıları zamanla farklı organizasyon ve içeriklerle değişim göstermiştir. Birlikte yaşam konsepti olan *cohousing* 21. yüzyılda *coliving* gibi diğer birlikte yaşam konseptlerinin de temelini oluşturmaktadır. Fikir olarak ortaya çıkışından uygulanmasına ve başarılı başarısız birçok örneği mevcuttur. Çalışmanın bu kısmında birlikte yaşamın ortaya çıkışından günümüze kadar geçirdiği süreç ele alınmıştır.

“Bir evde oturmanın gündelik pratikleriyle ilgili deneyimlerimiz sayesinde, konutun neyi gerektirdiğini tam olarak bildiğimizi düşünüyoruz. Bununla birlikte, bu sıradan bilgi, bir dizi faktör tarafından etkilenen ve kontrol edilen önceki sosyal süreçlerin sonucudur (Irene, 2014, s. 14)”.

Kent nüfusunu artmasıyla konut sorununun ortaya çıkışı yeni yaşam biçimlerinin de ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır. Endüstri devriminin yarattığı konut sorunu için sosyalist ütopycılar birlikte yaşam senaryolarını modern dünyada ilk ortaya atanlar olmuştur. Endüstri devrimi daha önce olmayan bir toplumsal yapının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kentlerde artan nüfus aynı zamanda yeni bir sınıf olan “işçi” sınıfıdır. Engels (Engels, 1997)⁶, Konut Sorunu adlı bir dizi makalesinde dönemin işçilerinin endüstrileşen kentlerdeki altyapı ve konut yetersizliğinden ve buna alternatif çözümlerinden bahseder. Sosyalist ütopycılar da en temelde barınma ve konutun idamesi üzerine yoğunlaşmışlardır. Robert Owen’ın İngiltere’de 1840’larda tasarladığı *Parallelogram*, İskoçya’da *New Lanark* ve taraftarlarıyla beraber Kuzey Amerika’da hayata geçirdiği *New Harmony* (Görsel 1.4); François Marie Charles Fourier’in *Falanstere/phalanstère*’si (Görsel 1.5); Carl Jonas Love Almqvist’in 1835’te kaleme aldığı bir makalesinde betimlediği *Universal Hotel*’i; Jean André Baptiste Godin’in Flanastereden ilhamla tasarladığı *Familistere* başlıca örnekleridir (Vestbro, 2008).

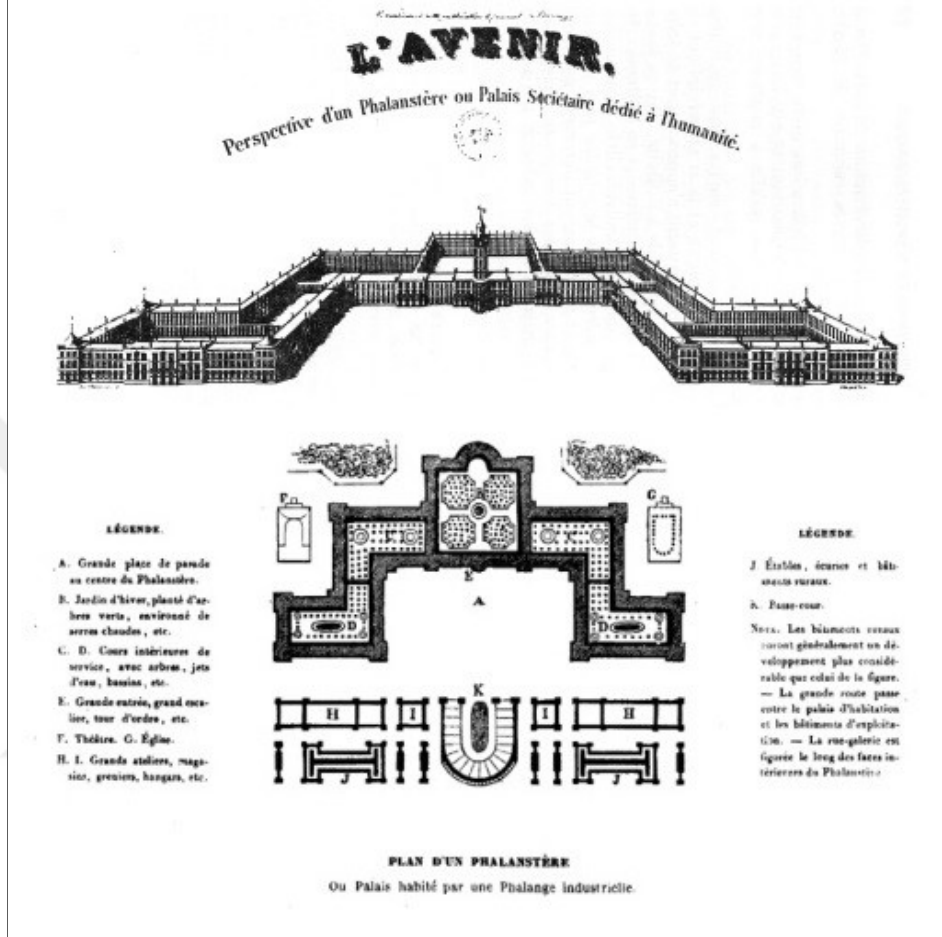

Görsel 1.4. Robert Owen, *New Harmony* ([http-01](http://01))

Sosyalist ütopycılar tasarımlarında gündelik hayatın yeniden düzenlenmesinde kadın-erkek ilişkilerini ve eş işlerini düzenleyen eşitlikçi bir yaklaşım sergilemeye çalışmışlardır. Kadınların iş hayatın dâhil olması çocuk yetiştirme, yemek hazırlama, evin bakımı gibi birçok faaliyetinde yeniden düzenlenmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

⁶ Haziran 1872-Temmuz 1873 *Der Volksstaat* çıkmış 3 temel makaleden oluşur.

Almqvist makalesinde Godin’e ilham veren merkezi mutfak fikri olmuştur. 20 yüzyılın başlarında birçok Avrupa başkentinde *Central Kitchen Buildings*, Danimarka’da *Fick’s Collective* çeşitli girişimler söz konusudur (Vestbro, 2008).

Görsel 1.5. Phlanstère (Öztürk, 2010)

Sosyolog Harmut Häußermann ve Walter Seibel göre konut yaşamının dört temel özelliği şunlardır (Häußermann and Siebel, 2021):

1. *Evin işlevsel önemi:* Üretimi, idameyi ve bakımını kapsar. Burada idame çoğunlukla temel ev işlerinin (yemek hazırlanması/pişirilmesi, temizlik, bulaşık çamaşır vb.) ve çocuk bakımı, ebeveynlik gibi diğer aile üyelerinin de bakımlarının yapılması ihtiyaçlarının karşılanmasını, demografik olarak nüfusun artışı, ailenin devamlılığını kapsar. Endüstrileşme ile birlikte geleneksel anlamdaki kadın erkek rolleri, geniş aileden çekirdek aileye geçiş ve kırsaldan kentlere göçlerle kent nüfusunda yoğunlaşma gibi değişimler gerçekleşmiştir. Konutun küçülmesi, aile bireyleri arasında çalışan sayısının artması ile evin işlevsel önemine ilişkin kimi görev ve

ihtiyaçların dışarıdan karşılanması söz konusu olmuştur. Kreşler, gündüz bakım evleri, çamaşırhaneler, yiyecek paket servisleri gibi hizmetleri dışarıdan satın alınabilir duruma getirmiştir. Ev kişisel bir sığınak, yenilenme/dinlenme yeri olarak konumunu devam ettirmektedir.

2. *Konutun sosyal birliği*: Konut sakinlerinin bir ailenin bireylerini mi yoksa daha küçük veya daha büyük bir ağın parçası mı olduğunu ifade eder. Merkez (orta) Avrupa’da çekirdek ailelerinin tüm hanelere oranı %25⁷, Türkiye’de %65,1⁸’dir. Diğerleri geleneksel aile ilişkileri içerisinde devam etmektedir. Çoğu insan için istikrarlı bir sosyal ortamda yaşamak önemlidir; bir evde, apartman kompleksinde veya bir mahallede ilişki içerisinde olmak toplumda yerleşik hissetmenin araçlarıdır. Aidiyet hissinin kurulması beraberinde sosyal ihtiyaçlarında karşılanmasını sağlar.
3. *Konutun psiko-sosyal önemi*: Psiko-sosyal yaşam, inziva ve güvenlik ihtiyacı gibi dış etkilerden koruma sağlayan kamusal yaşamla bir tezat oluşturan koruyucu birimi ifade eder. Ev bir duygusallık, yakınlık, mahremiyet, fiziksellik ve dolayısıyla üreme, hijyen ve kişisel bakım yeridir. Mahremiyet ve samimiyetin sınırları, yaşam biçimleri değiştikçe uyum sağlayarak on yıllar içinde değişti. İki yüzyıl önce, fiziksellik ve samimiyetle ilgili bir utanç ve utanç eşiği, evi kamusal alandan ayırmıştır (Häußermann and Siebel, 2021). İnternet sayesinde tüm kamu, dünya yatak odamıza kadar girmiş durumdadır. Mahrem bir alan olarak ev yalıtıcı doğasına dair yeniden tanımlara ihtiyaç duymaktadır (Maak, 2015).
4. *Evin yasal ve ekonomik parametreleri*: Kişinin o anki yaşam durumu üzerinde güvenlik ve kontrol ihtiyacı ile ilişkili olduğu için büyük öneme sahiptir. Geç kapitalist toplumlarda, konut çoğunlukla yatırımcılar, mimarlar, müteahhitler gibi çeşitli profesyonel bir grubun kontrolündedir. Tüm bu malikler, ekonomik düzenlemeleri, yasalar ve yatırımcıların tutumları kişinin yaşam tarzını derinden etkiler.

Bu dört değer dizisi birlikte yaşamın motivasyon kaynaklarını da oluşturmaktadır. Bu dört temel unsur aynı zamanda yasal koşullar, aile gelenekleri, konut yapıları, çalışma

⁷ Spellerberg (ed.) (2018): Neue Wohnformen –gemeinschaftlich und genossenschaftlich, Erfolgsfaktoren im Entstehungsprozess gemeinschaftlichen Wohnens, p. 2.

⁸ TÜİK İstatistiklerle Aile 2019 Bülteni <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730>
Erişim: 20.10.2020

türleri, insan hareketliliği (seyahat vb.), çağın koşul ve gereklilikleri ile diğer kültürel normlara bağlı olarak şekillenmektedir. Sosyalist ütopyacılar dönemin koşulları gereği ekonomik sürdürülebilirlik, kadın-erkek eşitliği ve çocukların yetiştirilmesini öncelikleri olarak belirlemişler ve tasarımlarını bu yönde kurgulamışlardır.

1.2.1. Birlikte yaşam biçimleri

Birlikte yaşam ya da diğer bir ifade ile kolektif yaşam biçimleri endüstri devrimi ile birlikte gelenekselden ereksel biçime dönüşü gözlenir. Bu anlamda ilk örneklerle incelendiğinde gündelik yaşamı idame ettirmeye yönelik olarak ekonominin öne çıktığı görülür. Merkezi mutfaklı kompleksler, kadın-erkek hostelleri, ikinci dünya savaşı öncesi görülen diğer örneklerdir. Endüstri devrimi toplumun sınıfsal yapısını köklü olarak değiştirmiş, gündelik hayatın yeniden kurgulanmasına sebep olmuştur.

İkinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünyada hem savaşın verdiği yıkım sonrası gereken konut ihtiyacı hem de bu iki kutbun insana bakış açısı gündelik hayat politikalarında etkili olmuştur. Batı bloğu çekirdek aileyi merkeze alıp kadının toplumsal rolünü evi çekip çevirmek ve çocuk bakmakla sınırlayan daha muhafazakâr bir tutum üzerine inşa ederken; doğu bloğu toplumun tüm bireylerinin üretime katıldığı daha eşitlikçi bir tutum sergilemiştir. Bu durumu Maynes and Walter (Maynes and Waltner, 2022)'de şu şekilde aktarır:

“1960’lardan itibaren Doğu Almanya’da çalışan annelere, 18 hafta izin, artı her doğumda bir aylık ücret ve konut ile krediye daha kolay erişim hakkı verilmiştir. ... İki çocuk annesinin çalışması haftada üç saat azaltılmıştır. Devlet çocuk bakımı sağlamış, ... Genel olarak Doğu Almanya’da 1989’da, 25 ila 60 yaş arasında yüzde 92 kadın istihdam edilirken, Batı’daki eşdeğer oran ise yüzde 54 olmuştur (Maynes and Waltner, 2022, s. 105)”.

1968 öğrenci hareketi ile başlayan süreçte kolektif yaşam o güne kadar ki motivasyonlarından ilk defa farklı bir motivasyon kazanmaya başlamıştır. Ekonomik ya da politik sebepler hepten ortadan kalkmamış olsa da bireylerin varoluşlarının tanımlamada ve kendi aidiyetlerini kurmada geleneksel sosyal yapılardan ayrılmaya başladığı gözlemlenir. İlk örnekleri hippy topluluklarıdır. Bu topluluklar aralarında kan bağı bulunmayan daha esnek sosyal ilişkiler üzerine temellenen bir paylaşım ekseninde bir araya gelmektedirler. 21 yüzyıl başlarında farklı bağlamlarda yeni motivasyonlar söz konusudur.

1.2.1.1. Ekonomik temelli birlikte yaşam

Ekonomik temelli birlikte yaşam modelleri özellikle ikinci dünya savaşına kadarki süreçte dezavantajlı gruplara yönelik düşük maliyetli, yüksek kaliteli, hijyen ve sair konularda yaşam için daha elverişli yerleşimler sağlamayı amaçlamış yapılardır. 1825-1860 yılları arasında Sosyalist Ütopyacıların *Large Housing Complex (Büyük Konut Kompleksleri)* 'leri bu yaklaşımın ilk örneklerini teşkil ederler (Korn, 2019).

Endüstri devriminin gündelik yaşam pratiklerindeki en büyük etkisi gündelik yaşam ve çalışma yaşamını birbirinden radikal bir şekilde ayırmış olmasıdır (Bertels, 2019). Nüfusun kentlerde artmaya başladığı bu dönemde evin işleyişinde önemli değişiklik evin işleyişine dair kimi işlerin dışarıdan alınır duruma gelmesidir. Kent yaşamında ailelerin küçülmesi, aile bireylerinin sayısının daha az olması çocuk, yaşlı ve hastaların bakımı, yemek hazırlanması gibi faaliyetlerin dışarıdan temin edilmesine neden olmuştur. Kentte yaşayan bir aile için ev dışarı ile olan ilişkisinde daha mahrem bir yere dönüşmüştür. Mutfak, salon, yatak odası, çocuk odası gibi konutun bölümlenmesi değişen mahremiyet anlayışı ile ortaya çıkmıştır (Petsch, 1993). Sosyalist ütopyacılar yeni paradigmlar karşısında kendi önerilerini sunmaya çalışmış konsept projeler geliştirmişlerdir. Bu projelerin hepsi gerçekleşmemiş bazıları tasarım aşamasında kalmış sonraki projelere kaynaklık etmişlerdir (Tabl 1.1 ve Tablo 2.2). İki dünya savaşı arasında Bauhause döneminde mimar Walter Gropius'un tasarladığı *Dessau Törten* yerleşimi gibi denenmiş olan işçi konutları ve sosyal konutların da bu projelerden esinlenmiştir.

Tablo 1.1. *Large Housing Complex/Büyük Konut Kompleksleri (Schmid, 2019' esas alınarak hazırlanmıştır)*

	New Harmony	PC ¹	SSA ²	CNCHC ³	LBSHP ⁴	FRC ⁵
İlk yerleşim	1825	1829	1847	1853	1853	1859
Şehir	New Lanark, İngiltere	-	London, İngiltere	Paris, Fransa	Copenhagen, Danimarka	Guise, Fransa
Konum	Kenar Mahalle	-	Şehir Merkezi	Şehir Merkezi	Kentsel Mahalle	Kenar Mahalle
Yapı tipi	-	-	Yeni	Yeni	Yeni	Yeni
Mimarı	Robert Owen	Charles Fourier	Henry Roberts	Marie-Gabriel Veugny	M. B. Bindesbøll	Jean-Baptiste Godin
Geliştirici	Robert Owen	-	George Peabody, Streatham Street	Société des Ouvriers Veugny	Copenhagen Medical Association	Jean-Baptiste Godin

¹PC: Phalanstère Concept; ²SSA: Streatham Street Apartments; ³CNCHC: Cité Napoleon Company Housing Complex;

⁴LBSHP: Lægforeningens Boliger Social Housing Project; ⁵FRC: Familistère Residential Complex

Tablo 1.2. *Large Housing Complex/Büyük Konut Kompleksleri Organizasyon (Schmid, 2019 esas alınarak hazırlanmıştır)*

	New Harmony	Phalanstère Concept	Familistère Residential Complex
Organizasyon	Sponsorluk paternalist sosyalist, hiyerarşik yönetim	-	Başlangıç için özel yatırım sonrasında kooperatif yapılanma. Belirli bir kira ödemesi sonunda kat sahipliği
Demografi	1000 adet yerleşim, düşük eğitimli işçi sınıfı	1620 kişi, farklı sosyal sınıflardan insanlar.	Düşük eğitimli işçi sınıfları için tasarlanmış yaklaşık 2000 yerleşke
İşleyiş yapısı	Ekonomi politik koşullara bağlı sosyal yapılanma, ABD yatırım modeli.		Başlangıçta dışarıdan profesyonel yöneticilerle sonrasında ise kendi kendine yönetim. Bireylerin kantin, ortak mutfak, çamaşır ve benzeri faaliyetlere orta düzeyde katılımları
Apartman	-	Çocuklar, ergenler, yetişkinler ve yaşlılar için ayrı birimler.	500 adet daire
Alan	-		

Men's and Women's Hostel ve Boarding Houses for Urban Nomads: Large Housing Complex (Kadın ve Erkek Hostelleri, Kent Göçebeleri için Yatılı Büyük Konut Kompleksleri) tasarımları kent yaşamına ailelerin adapte olmasını hedeflemektedir. Bu yapıların dışında da konut sektörü önceliğini ailelerden yana kullanmaktadır. Kentin diğer yaşayanları olan öğrenciler, bekârlar, dullar gibi yalnız yaşayanlara yönelik bir girişim ilk etapta bulunmamaktadır. Bireylerden oluşan bu grup bir hedef kitle olabilmek için fazla heterojen bir yapıya sahip olduğu görülür. Sosyalist ütopycılar ve benzerleri ailenin devamlılığı çocuk bakımı, işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirmek gibi alanlara yoğunlaşmaktadır. Bir aile kurmamış ve yalnız olanlar için tek seçenekleri yatakhanelerdir. Bu yatakhaneler sadece bir gece kalabilmek için yatak kiralanan mahremiyetin oldukça düşük olduğu yerlerdir. Bu konudaki ilk girişimler Almanya, Avusturya, Fransa ve Büyük Britanya'da halk meclislerinde, kongrelerde sunulan yerleşim planları ve örnek modellerle tartışmaya açıldı. İkincisi 1929'da Frankfurt'ta düzenlenen *CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne)* de *The Apartment for*

Subsistence Living konulu kongresi ile dikkat çekmiş bu konuda yatırımların başlamasına neden olmuştur (Scharoun, 2019).

Her ne kadar bu kongreler çeşitli girişimlere sebep olsa da konuya yaklaşım değişen gündelik ve sosyal yaşam pratiklerine tam anlamıyla karşılık bulmakta yetersiz kalmıştır. Dönemin Kadın Hareketlerinden etkilenecek oluşmuş ilk yapılardan biri *Kadın Yurtları/Kadın Apartmanları* gibi isimlerle anılan yapılardır (Scharoun, 2019). Bu ve benzer taleplerin fark edilmesi ile bu talebe yönelik girişimler başlamıştır. İlk örneklerde dikkat çeken yapıların olabildiğince küçük ve tek bir fonksiyona odaklanmış yatma ve dinlenme gibi gecelik konaklamalara hitap eden bu durum yine minimum düzeyde donatılar içeren yapılar olduğu görülür (Weigel, 1996). Diğer taraftan istihdama katılan bekâr kadınların sayısındaki artış bu tip yapılara talebi artırmıştır. 1920’ler Avrupa’sının genel politik eğilimleri bu yapıların gelişip farklılaşmasında ki özellikle kadınlara sunduğu özgürlükler ve geleneksel aile yapısının zarar gördüğü yönündeki fikirlerin artmasıyla ve de Nazi’lerin iktidara gelmesi sonucunda uzun süre hayatta kalamamış ve kapatılmışlardır (Weigel, 1996). Ancak çok benzer yapılar 21. yüzyılda çok daha organize bir şekilde *co-living space* olarak karışımıza çıkar (Scharoun, 2019). Bu yapılardaki asketik yaklaşım aynı zamanda bu konutların üretimde oldukça niş bir alan olarak kalmasına da sebep olmuştur. Tablo 1.3’te bu yapılarla ilgili temel bilgiler aktarılmıştır. Bu yerleşimlerin şehir merkezinden banliyölere kadar farklı konumlandırılmalarda olduğu gözlenmektedir.

Tablo 1.3. *Kadın ve Erkek Hostelleri, Kent Göçebeleri için Yatılı Büyük Konut Kompleksleri (Schmid, 2019)*

Yapı adı	İlk yerleşim	Şehir	Konum	Mimar	Geliştirici
WRH ¹	1902	London, Britanya	Şehir Merkezi	Harry Bell Measures	Montagu Lowry Corry
CMH ²	1908	Berlin, Almanya	Kentsel Mahalle	Rudolf Walter	People’s Hotel Assn.
RMH ³	1913	Hamburg, Almanya	Şehir Merkezi	Wilhelm Behners, Ernst Vicez	Hamburg Building Society
LWC ⁴	1927	Zurich, İsviçre	Kentsel Mahalle	Lux Guyer	Working Women’s Building
Lydia House	1927	Amsterdam, Hollanda	Kentsel Mahalle	Jan Boterenbrood	Association for the Protection of Girls

Tablo 1.3. Devam

DORAWW ⁵	1928	-	-	Margarete Schütte-Lihotzky	-
WCH ⁶	1929	Basel, İsviçre	Banliyö	Paul Artaria, Hans Schmidt	Basel's Women's Center
HWW ⁷	1929	Frankfurt, Almanya	Banliyö	Bernhard Hermkes	Women's Housing Ass.
BMWH ⁸	1929	Breslau, Almanya	Banliyö	Hans Scharoun	Breslau Housing Assn.
BHW ⁹	1930	Hamburg, Almanya	Kentsel Mahalle	Rudolf Klopheus, August Schoch, Erich zu Putlitz	C. Hinrichsen
ACH ¹⁰	1932	Prague, Çekoslovakya	Banliyö	Karel Hannauer	-
Isokon Building	1933	London, Biriranya	Banliyö	Wells Coates	Molly und Jack Pritchard
Dolphin Square Boarding House	1937	London, Büyük Biriranya	Kentsel Mahalle	Gordon Jeeves	Richard Rylands Costain
Elfvinggården Collective House	1940	Stockholm, İsveç	Banliyö	Sven Backström, Lief Reinius	Systrarna Elfvinngs Foundation
Arabella Tower	1969	Munich, Almanya	Banliyö	Toby Schmidbauer	Josef Schörghuber

WRH¹: Whitechapel Rowton House; CMH²: Charlottenburg Men's Hostel; RMH³: Rehhoffstraße Men's Hostel; LWC⁴: Lettenhof Womens's Colony; DORAWW⁵: Design of a One-Room Apartment for the Working Woman; WCH⁶: Womesn's Community House; HWW⁷: Home for Working Women; BMWH⁸: Breslau Men's and Women's Hostel; BHW⁹: Boardin House of The West; ACH¹⁰: Arosa Collective House.

Rehhoffstraße Men's Hostel, yalnızca geceleri uyumak için kalmaya müsait gündelik hayatın olmadığı düzene sahiptir. Her katta ortak tuvalet ve çamaşırhane, bodrum katta ise banyolar yer almaktadır. Zemin kat ise yeme, dinlenme, sosyalleşme, okuma ve yönetim ofisleri bulunmaktadır (Scharoun, 2019). 2009'da yabancı bir yatırımcı tarafından satın alınarak tadilat geçirmiş ve özel bir işletme olarak halen çalışmaktadır. 2019 itibariyle kimileri 20 yıldan fazladır burada yaşayan 75 erkek kalmaktadır (http-02, 2015; Ros, 2020).

Lootenhoff Women's Colony, burjuva kültüründen etkilenerek oluşmuş bir yapıdır. Tek odalı daireler için banyolar ortak, oda sayısına bağlı olarak dolap mutfak veya normal mutfak mevcuttur. Antre, hol gibi geçiş alanlarında çay, kahve benzeri sıcak içeceklerin hazırlanabildiği tezgâhlar bulunur. 3 temel yapı ve bir adet halka açık alkollü restoran

mevcuttur. Bu restoranda kadınlar tek başlarına yemek yiyebildikleri gibi buradan kendi odalarına da yemek servisi alabilmektedir. 1955 yılında tadilata girmiş tek odalı yapılar lofta çevrilerek her dairenin kendi banyo e mutfağı olması sağlanmıştır. Günümüzde hala *the Working Women's Building Cooperative* tarafından işletilmektedir (Scharoun, 2019).

Design of a One-Room Apartment, öncekilerden farklı var bekâr kadınlar, bekâr anneler, dullar ve ailelere yönelik yapılmıştır. Gelir gruplarına yapılandırılmış daireler metrekare farkları dışında hepsinde açık mutfaklı bir salon, ıslak hacim(banyo-tuvalet) ve yatak odası bulunmaktadır. En büyük daireler ise yalnızca çocuklu ailelere verilmektedir (Scharoun, 2019).

Breslau Men's and Women's Hostel, çoğunlukla ortalamanın üstünde eğitilmiş ekonomik orta üstü sınıftan kişiler konakladığı bir yer özelliğindedir. Yalnızlar için 27, çiftler içinse 35 m²'lik tam donanımlı dairelerden oluşur. İki binadan oluşan yapı birbirine aynı zamanda giriş de olan büyük bir lobi ile bağlıdır. Zeminde lobi, restoran ve üst katında da ortak bir teras mevcuttur. Yapı iki dünya savaşı arasında aktif olmuş sonrasında ise otele çevrilerek kullanımına devam edilmiştir (Scharoun, 2019).

Isokon Building, diğer adıyla *Law Road Flats*, eğitilmiş üst-orta sınıfa hitap eden yapı 32 dairen oluşmaktadır. Tenis kortu, lobi, yemek ve temizlik hizmeti ile çamaşırhane gibi ortak kullanım alanlarına sahiptir. Daireler 32-49 m² aralığında olup hepsi de tam donatılıdır. İki dünya savaşı arası dönemde yoğun kullanımı söz konusudur. Günümüzde yapının bir kısmı müze olarak kullanılmakta kalanı da apartman olarak kullanımı devam etmektedir (Aigner, 2015; Burke, 2014; Heatcote, 2011; Scharoun, 2019).

Görsel 1.6. *Isokon Building* (Heatcote, 2011)

Tablo 1.4'te kadın ve erkek hostellerinin yapıların işletme ve organizasyon özellikleri özetlenmiştir. Organizasyonel olarak kadın dayanışma derneklerinin, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve genel olarak kar amacı gütmeyen kuruluşların varlıkları dikkat çekmektedir.

Tablo 1.4. Kadın ve Erkek Hostelleri, Kent Göçebeleri için Yatılı Büyük Konut Kompleksleri (Schmid, 2019)

	Rehthoffstraße Men's Hostel	Lettenhof Womens's Colony	Design of a One-Room Apartment for the Working Woman	Breslau Men's and Women's Hostel	Isokon Building
Organizasyon	Kar amacı gütmeyen kuruluş,	Kar amacı gütmeyen kuruluş	-	Kiraya dayalı yerleşim	Özel girişim, kiraya dayalı yerleşim
Demografi	112 kişi, düşük seviye eğitilmiş çalışan bekâr erkek	Her seviyeden eğitilmiş karma sınıfsal yapılı çalışan bekâr kadın	Orta düzeyde eğitilmiş çalışan bekâr kadın	64 kişilik, bekâr erkek ya da çocuksuz çift, çoğunlukla yüksek eğitim görmüş	44 birim, sanatçılar ve yüksek eğitilmiş orta üst sınıf için
İşleyiş yapısı	Haricen yönetici, sonrasında vakıf	Servis temelli kooperatif, orta düzeyde katılım	-	Hizmet alımlı, düşük katılımlı	Hizmet alımlı ve düşük katılımlı
Apartman	8 m ² lik 112 adet oda	22 adet tek, 23 adet çift ve 6 adet 3 odali daireler. Toplamda 51 birim.	Tip 1, 10m ² 8 adet; Tip 2, 6 adet 14 m ² ; Tip 3, 5 adet özerk daire 19m ² ; Tip 4, 2 adet özerk daire 44 m ²	48 birim, 27 m ² bekârlar, 35m ² çiftler için	32 birim, 32- 49 m ²
Alan	570 m ²	4520 m ²	-	6530 m ²	2110m ²

Central-Kitchen Houses (Merkezi Mutfaklı Konutlar): 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında endüstri devrimi birlikte aile yapısında ve iş yaşamındaki değişim kadının toplumsal rolünde değişimlere sebep olmuştur. İşçi sınıfında ve dar gelirli ailelerde kadınlar bir taraftan iş yaşamına dâhil olurken aynı zamanda evle ilgili sorumlulukları da devam etmekteydi. Burjuva aileler de benzer bir sorunu yaşamakta olmasına karşın ekonomik olarak yeterlikleri sayesinde bir veya daha fazla hizmetçi ile bu sorunu üstesinden gelebilmekte idi. Sosyalist hareketlerin ve düşüncelerin yaygınlaştığı bu zaman diliminde kadın-erkek eşitliğini savunan kadın hareketleri de popülerleşmeye başlamıştır. Bunlar salt ev işleri ile ilgili olmayıp oy kullanma hakkı, yükseköğrenime katılma hakkı, eşit işe eşit ücret gibi bağlantılı birçok görüşü de ortaya çıkarmıştır. Tüm bunların eksenin de ilk etapta konutlarda ev işlerinin paylaşımıyla yükünün azaltılması ve daha ekonomik karşılanabilir maliyetlere erişmek için *central-kitchen* fikri ortaya çıkmıştır (Myrdal, 2019). Vestbro (Vestbro, 2008)’da Almqvist’den şunu aktarır:

“Her hanenin kendi yemekleri için et ve sebze hazırlamakla uğraşmasından daha savurgan, aptalca ve gereksiz bir şey var mı? Artık her evin kendi mutfaklığı olmalı. Büyük bir kasabada, bunlar binlerce insanı istihdam eden bir gıda endüstrisinin eşdeğeri (Vestbro D U., 2008, s. 2)”.

Central-kitchen, fikri başlangıçta düşük gelirli işçi sınıfına yönelik olmasına karşın bu hedef uygulamada iyi eğitilmiş orta sınıf çekirdek ailelere hitap edecek tipolojilere sahip olmuştur (Myrdal, 2019). İlk örneği 1903’de *Otto Fick*⁹ tarafından tasarlanmış olan Kopenhag’da yer alan *central-building*’dir. Arkasından Stockholm, Londra, Berlin, Zürih ve Viyana gerçekleşen diğer Avrupa şehirleridir. (Vestbro and Liisa, 2012). Bu yapılarda temel amaç kadınların iş yaşamında daha fazla yer edinmesi ya da zaman ayırması değil dışarıdan alınacak hizmetlerin maliyetini düşürmek üzerine kuruludur (Hagström and Ekman, 1971/1905’den aktaran Vestbro, 2012, s.324). Yemek hizmetlerinin dışında, çamaşır yıkama, oda temizliği, mektup ve benzeri evrakların postaya alınıp verilmesi gibi diğer hizmetleri kapsamaktadır (Vestbro, 1992).

Central-kitchen, tipik olarak bodrum veya zemin katında mutfak, fırın ve katlara aynı zamanda bulaşıkları da geri almayı sağlayan servis asansörleri bulunan, mutfak konuma göre genellikle bir alt katında çamaşırhane de olacak şekilde tasarlanmış yapılardır (Vestbro and Liisa, 2012).

⁹ <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-7685-a3d9-e040-e00a18064a99>

Central-kitchen, yapılarının kullanımı ve yaygınlığının azalması birinci dünya savaşı ile başlamıştır. Savaş sırasındaki ekonomik dengesizlikler ve hemen savaş sonrası ortamda bunun devam etmesiyle birlikte savaştan dönen erkeklerin iş yaşamına geri dönmeleri kadınları yeniden evlerine döndürmüştür. Dışarıdan alınan ev hizmetlerindeki maliyet artışları da durumu pekiştirmiştir. 1945 sonrasında ise politik gelişmeler ve ideolojik söylemler ailenin devamlılığı için bu türden yapıların sakıncalı olduğu toplumsal yapıya zarar verdiği gerekçesi ile engellenmiş veya ilgili yatırımlara izin verilmemiştir (Myrdal, 2019). Merkezi mutfak firki sonraki birlikte yaşam modellerinin bir kısmında yine denenmiştir. Tablo 1.5'te merkezi mutfaklı konutların temel bilgileri aktarılmıştır.

Tablo 1.5. *Central-Kitchen House/Merkezi Mutfaklı Yapılar (Schmid, 2019)*

Yapı Adı	İlk Yerleşim	Şehir	Konum	Mimarı	Geliştirici
Service House	1905	Copenhagen, Danimarka	Şehir Merkezi	-	Otto Fick
HCKH ¹	1907	Stockholm, İsveç	Banliyö	Georg Hagström, Fritiof Ekman	Stock corporation
LWCKH ²	1909	Berlin, Almanya	Banliyö	Herman Muthesius	Berlin Suburbs Central-Kitchen House Company
AHCKH ³	1917	Zurich, İsviçre	Kentsel Mahalle	Otto Schwank	Living and Dining Housing Cooperative
DCKH ⁴	1919	-	-	Oskar Wlach	-
DIV ⁵	1922	-	-	Le Corbusier	-
HoCKH ⁶	1923	Vienna, Avusturya	Banliyö	Otto Polak-Hellwig	Heimof Construction and Housing Cooperative
HNHCKH ⁷	1928	Amsterdam, Hollanda	Kentsel Mahalle	Barend van den Nieuwen Amstel	Samenleving Cooperative
JECH ⁸	1935	Stockholm, İsveç	Şehir Merkezi	Sven Markelius	Fägelbärsträdet Housing Rights Association
MCH ⁹	1944	Stockholm, İsveç	Şehir Merkezi	Sven Ivar Lind	Olle Engkvist

HCKH¹: Hemgård Central-Kitchen House; LWCKH²: Lichterfelde-West Central-Kitchen House; AHCKH³: American House Central-Kitchen Houses; DCKH⁴: Design for a Central-Kitchen House; DIV⁵: Design of the Immeuble Villas; HoCKH⁶: Heimof Central Kitchen House; HNHCKH⁷: Het Nieuwe Huis Central Kitchen House; JECH⁸: John Ericsonsgatan Collective House; MCH⁹: Marieberg Collective House.

Sovyetler Birliği Toplu Konut Yapıları: Avrupa'daki kolektif yaşam örnekleri Sovyet Rusya'sında da dikkat çekmiştir. İlhamını Sosyalist ütopyistlerden alan kolektif yaşam ideolojik olarak Sovyetler için de önemli görüş olmuştur. Bolşevik devrimi

sonrasında ve endüstri devrimi etkileriyle yeni endüstrileşmeye başlayan Sovyetler içerisinde konut bir problem olarak ortaya çıkmıştır (Andrusz, 1990). Özellikle 1917 sonrasında kolektif yaşama yönelik apartmanları blokları Sovyetler’de görülen ilk örneklerdir. Bu apartmanlar genellikle devrim öncesinde orta-üst sınıf ailelerin yaşamakta olduğu devrim sonrasında kamulaştırılmış apartmanlardır. Andrusz (1992)’de bu kamulaştırılma sonrasında çoğunlukla tek burjuva ailelerin yaşadığı apartman dairelerinin devrim sonrasında kolektif kullanılmaya başlamasını Sovyetlerin ekonomik yetersizliklerinden kaynaklandığına dair karşı propagandalarla sık sık karalandığı oysa Sovyetlerin işçi sınıfı için yeni bir yaşam tarzı oluşturması amaçlamasından ve kolektif yaşamın Sovyet ideolojilerini ile uyuşmasından kaynaklı bir tercih olduğunun sık sık atlandığına değinmektedir (Andrusz, 1992). Söz konusu apartman yapıları temelde de 4 tipolojide toplanır. Bunlar, *Kommunalki (komünal apartmanlar)*, *gençlik komünleri (youth communes)*, *geçiş komünleri (transitional commune)* ve *kolektif konutlar*’dan oluşmaktadır (Schmid S., 2019):

- *Kommunalki*: Her aile için bir oda verilmekte, oda 13 m² den büyük olması durumunda bölümlenebilmekte, mutfak ve banyo ortak kullanımda ancak her aile yemek, bulaşık ve benzer pratiklerinde bağımsız.
- *Gençlik komünleri*: Çoğunlukla öğrencilerin ve genç bekârların yurt yapılarıdır. Hemen hemen tüm alanlar ortak kullanıma ait ve mahremiyet en düşük seviyededir. Burada insanları bir arada tutan benimsedikleri ideoloji gereği burjuva hayatına ve bireyselliğe karşı olmalarıdır. Bu toplulukların ömürleri *kommunalikilerden* daha uzun olmuştur (Andrusz G. D., 1990).
- *Geçiş Komünleri*: Gençlik komünlerini 1920’ler sonrasında dönemin avangart tasarımcılarınca yeniden şekillenmesi, az da olsa mobilyalar içermeye başlaması, mahrem alanların oluşturulması gibi bir değişime girdiği süreçte bu değişimi tam olarak gerçekleştirememiş hem bekarların hem de ailelerin bir arada kalabildiği kısmen melez yapılardır. Bu yapıların temel amacı da gençlik komünlerinden kolektif konutlara geçiş aşamasının kolaylaştırmak olmuştur.
- *Kolektif Konutlar*: *Kommunalkilerde* neredeyse sadece bir arada yaşam söz konusu olmasına karşın herhangi bir paylaşım söz konusu değildir. Kolektif konutlar bu anlamda ortak alanların paylaşım içerisinde ve etkileşimli kullanılmaya daha uygun tasarlanmış yapılardır.

Sovyetlerde kolektif yaşam tarazlarının ve buna uygun apartmanların inşa edilmesi sınıf bir toplumun oluşturulmasında önemli bir nosyon olarak düşünülmüş olsa da bu konuda çok bir yaygın söz konusu olmamıştır. Bu yapıların öngörülerinden, işlevlerinden ve ekonomikliğinden etkilenen Le Corbusier (*the Unité d'Habitation*) gibi Avrupalı mimarlara ilham olmuştur. Tablo 1.6'da Sovyetler Birliği Toplu Konut yapılarının bir derlemesi aktarılmıştır. Bu yapılar çoğunlukla devlet tarafından yapıldığı ya da proje aşamasında kaldığı için konumu ya da geliştiricileri gibi bazı bilgileri mevcut değildir.

Design for a Collective Residence: Organization of Contemporary Architects ve *Ivan N.Sobolev (OSA Group, 1925)* gibi avangart mimarların tasarladığı yapılardır. İlk uygulamalarından biri *Sobolev*'in 1927 yılında OSA'nın düzenlediği yarışmada kazanan tasarımı üzerinden yapılmıştır. 2000 ila 4000 kişinin yaşaması üzerine temellendirilmiş, çocuk bakım evi, kreş, kütüphane, kafeterya, market, spor salonları gibi ortak alanlara sahip apartmanlardır. Apartmanlarda alanlar minimum düzeyde ihtiyacı karşılayacak şekilde tasarlanmış olup her üç katta bir merkezi bir koridora sahiptir. Yatak odaları ve diğer alanlar ilk kat da konumlandırılırken her apartmanda genel yaşam ortak alanları ikinci katta olacak şekilde tasarlanmışlardır (Schmid S., 2019).

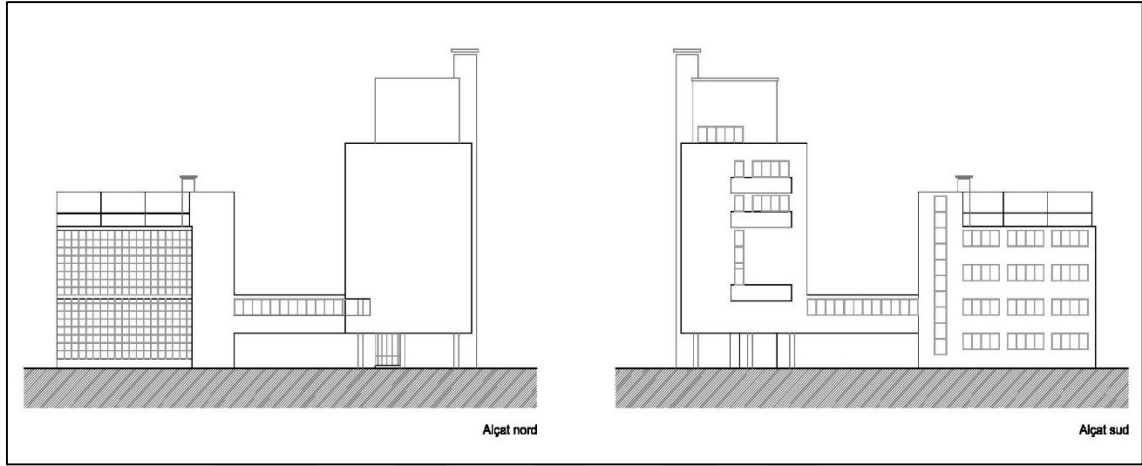
Tablo 1.6. *Sovyetler Birliği Toplu Konut Yapıları*

	DCR ¹	DCR -2	DCR -3	NCR ²	HNWL ³
İlk Yerleşim Şehir	1921 -	1927 -	1929 -	1930 Moscow, Sovyetler Birliği	1965 Moscow, Sovyetler Birliği
Konum	-	-	-	Kentsel Mahalle Yeni	Varoş/Kenar Mahalle Yeni
Yapı tipi				Moisej Ginzburg, Ignatij Milinis	Nathan Osterman
Mimarı	Konstantin Stepanowitsch Melnikow	Ivan N. Sobolev	M. Barschtsch, W. Wladimorow		
Geliştirici	-	-	-	People's Commissariat of Finance	Municipal Housing Construction

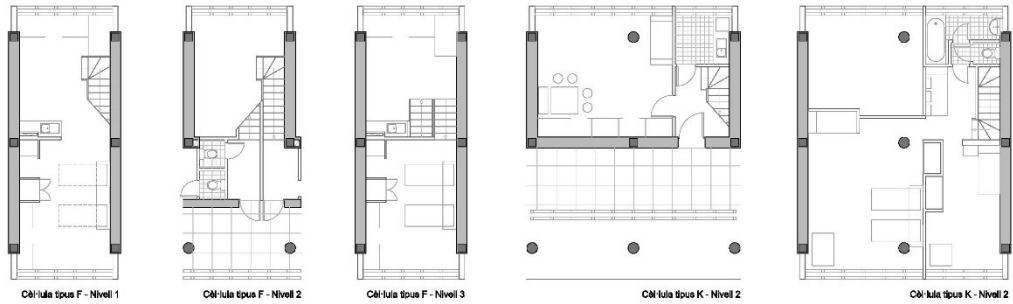
DCR¹: Design for a Collective Residence; NCR²: Narkomfin Collective Residence; HNWL³: House for the New Way of Life

Narkomfin Collective Residence: Rus avangart yapılarından en bilinenidir. 1930 yılında Moskova'da *Moisei Ginzburg* ve *Ignatij Milins* tarafından tasarlanmıştır (Görsel 1.7 – 1.11). Yapımı tamamıyla sonra erdirilememiştir. *Transitional commune* (geçiş komün) özelliğindedir. Genel olarak aileler hedeflenmesine karşın bekârlar içinde daireler

bulunmaktadır. 23 aile ve 15 bekârlar için daire mevcuttur. 35 ila 125 m² arasında değişen dairelerde iki oda bir küçük mutfak ya da tek oda vardır. Aileler için tasarlanmış daireler aynı zamanda geleneksel donatılara da sahiptir. Kafeterya, çamaşırhane, kütüphane, spor salonu, çatı terası ve her katta bulunmak üzere mutfak gibi ortak kullanım alanlarına sahiptir (Buchli, 1998; Schmid S., 2019).

Görsel 1.7. Narkomfin House Kesit Görünüşler(<http-03>)

Görsel 1.8. Narkomfin House Kat planları (<http-03>)

Görsel 1.9. Narkomfin House Tadilat Maketi (<http-03>)

Görsel 1.10. Narkomfin House (<http-03>)

Görsel 1.11. Narkomfin House (<http-03>)

1.2.1.2. *Politik temelli birlikte yaşam*

İkinci Dünya Savaşın sonrasında nispeten daha ılımlı ve satabil bir politik ortamın oluşması toplumdaki sosyal normların yeniden şekillenmeye başlaması bu yapıların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Alman düşünürler *George Grosz* ve *Otto Dix*'in ortaya atılmış *Yeni Nesnellik* düşüncelerinin etkisi görülür. Modernizasyon ve stabilizasyon ön plana çıkmıştır. Işık, hava ve güneş gibi unsurlarla birlikte yeni malzemelerin kullanımına özen gösterilmiştir. Hedef kitleler işçi sınıfından çok çekirdek ailelere yönelmiştir. Üç temel tipolojiden oluşurlar (Mühlestein, 2019):

1. *Garden Cities and Courtyard Apartment Buildings (Bahçe Şehirler ve Avlulu Apartmanlar)*: En belirgin özelliği açık alanların ortak kullanımına yönelik planlamalarıdır. Bunu dışında ortak kullanım alanları banyolar, merkezi çamaşırhaneler, gündüz bakım evleri, kütüphane, buluşma (toplanma) alanları, topluluk (yönetim) merkezlerinden oluşur.
2. *Community Settlements (Topluluk Yerleşimleri)*: Çekirdek ailenin toplumsal rolü ve mahremiyetin yeniden tanımlandığı bir düşün everesinde ortaya çıkmış yapılardır. Ortak alan kullanımda komşuluk ilişkilerinin esas alındığı avlu, bahçe ve balkon gibi alanlar dışında ortak kullanıma açık mekânların olmadığı yapılardır. Eğitimli orta-sınıf aileleri hedeflemiştir. 1970'lere kadar örnekleri görülür.
3. *Cooperative Living (Kooperatif Temelli Birliktelik)*: 68 hareketleri sonrasında toplumdaki yeniden yapılanmalar ve sosyal değişimler önemli motivasyonları olmuştur. 1980'lerin ortalarına kadar örnekleri görülür. Kar amacı gütmeyen, çok katılımcılı ve dönemin mimarları, tasarımcıları, dernek ve vakıf benzeri kuruluşların girişimlerinin sağladığı oluşumlardır.

Mühlestein (Mühlestein, 2019) bu süre içerisinde çeşitli girişim ve gelişmeler olsa da "...yapısal ya da mekânsal olarak kolektif yaşam modellerinde bir gelişme sağlamadığını..." da ekler (Mühlestein, 2019, s. 113).

Politik temelli birlikte yaşam kendisinden önceki birlikte yaşam tarzlarından ayrıldığı en önemli nokta yeniden çekirdek ailenin önem kazanması ve ortak kullanım alanlarının açık alanlara yoğunlaşmasıdır. Aynı zamanda hizmetlerin dışarıdan alımı artık yoktur, temizlik, yemek ve benzeri ihtiyaçlar her sakin tarafından kendisinin karşıladığı ihtiyaçlarıdır. Kimle yaşadığınız neyi paylaştığınız komşuluk ilişkilerine yoğunlaşan bir

bakış açısına dönüşmüştür ve bu ortak alanların kullanımı sosyal etkileşimi gerektiren paylaşım merkezleri halindedir.

Garden Cities and Courtyard Apartment Buildings (Bahçe Şehirler ve Avlulu Apartmanlar): Bu yapılara dair fikirlerin çıkış noktası genel olarak İngiliz şehir planlamacı *Ebenezer Howard*'ın 1898'de kaleme aldığı *To-morrow: A Peaceful Path to Real Reform* metnine dayandırılır. Howard'ın niyeti çarpık kentleşme ve sağlık yaşam koşullarına bir çözüm sunmak üzerinedir. Dönemin yapısından kaynaklı kırsaldan endüstrileşmiş bölgelere olan göçler sonucu şehirlerde oluşan bu yeni nüfus için hem kırsalın özelliklerini hem de insanların yeni yaşam koşullarına uyum sağlamasına yardımcı bir yer amaçlamaktadır (Beevers, 1988; Miller, 2002). Bu yapıların büyüklerinde 58 küçük olanlarında ise 32 bin yerleşkenin olması planlanmıştır. Ailenin idealleştirildiği bir tutum içinde olmasına karşın bir taraftan da *Men's and Women's Hostel* ve *Boarding House*'ların ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. *Garden Cities and Courtyard Apartment* yapıları şehir planlamasına odaklanmış yapılar olsa da birlikte yaşam üzerine üretilmiş yapıların içinde ilk defa işçi sınıfı için kendi bahçesi ve öncekilere kıyasla çok daha makul bir mutfak olan, aile mahremiyetinin ön planda olduğu yaşam alanları sunmuştur (Eisinger, 2019; Beevers, 1988). 20. yüzyıl başlarında özellikle Almanca konuşulan ülkelerde, İngiltere'de *arts and crafts movement* ve Almanya'da Bauhause yaklaşımlarını benimseyen tasarımcılar da bahçeli evler konseptinde tasarımlara yönelmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik dengesizliklerin yoğun yaşandığı dönemde yapıların maliyetini karşılamakta belediyelerin, kar amacı gütmeyen kuruluşların ve meslek kooperatiflerinin etkin olduğu görülür. Özellikle demiryolları çalışanlarının *Bern Railway Building Cooperative* gibi birçok kooperatif kurduğu ve kendi çalışanlarının barınma sorununun çözemeye çalıştığı gözlenir. Aynı dönemde yine belediyelerin de gerekli yasal düzenlemeleri yaparak kooperatiflerin uygulamalarına benzer pratiklerde bulunduğu görülür (Uhlig, 2019). Bu yapıların konut kurgularında iç mekân üzerine çözümlerden çok çevresel ve şehir planlama boyutunda tasarım olduğu görülür. Özellikle kırsaldan şehir hayatına geçişte kendi kendine yetme düşüncesi kırsaldan kent yaşamına uyum sağlamaya yardımcı nitelikler taşır. Günümüzde bahçeli, parklı, oyun alanlı, spor salonlu site yapılanmaları bahçeli evler konseptinin birer yansımalarıdır. Bu yapılar aynı zamanda kendi içerisinde kapalı bir mahalle olma özelliği de taşırlar. Tablo 1.7'de bu yapıların ilk örnekleri aktarılmıştır.

Tablo 1.7. *Garden Cities and Courtyard Apartment Buildings/Bahçe Şehirler ve Avlulu Apartmanlar Yapıları (Uhlir, 2019)*

Yapı Adı	İlk Yerleşim	Şehir	Konum	Mimarı	Geliştirici
PSRC ¹	1894	Berlin, Almanya	Kentsel Mahalle	Alfred Messel	Berlin Savings and Building Association
Homesgarth House	1903	Letchworth, Büyük Birintanya	Şehir Merkezi	Clapham Lander	First Garden City Ltd.
MCHS ²	1912	Essen, Almanya	Varoş/kenar Mahalle	Georg Metzendorf	Margarethe Krupp Housing Foundation
WRCHS ³	1915	Duisberg, Almanya	Kent dışı (outskirts)	Caspar Maria Grod	Prussian Railways Civil Servants Association
MCA ⁴	1920	Viyana, Avusturya	Kentsel Mahalle	Robert Kalesa	City of Vienna
BMAR ⁵	1923	Paris, Fransa	Şehir Merkezi	Frédéric Savage, Charles Sarrazin	City of Paris
WRCHS ⁶	1925	Bern, İsviçre	Varoş/kenar Mahalle	Franz Trachsel, Otto Ingold	Bern Railway Building Cooperative
Karl-Marx- Hof	1927	Viyana, Avusturya	Varoş/kenar Mahalle	Karl Ehn	City of Vienna
BHS ⁷	1930	Berlin, Almanya	Varoş/Kenar Mahalle	Bruno Taut, Martin Wagner	GEHAG Non- Profit Housing Corporation

PSRC¹: Proskauer Straße Residential Complex; MCHS²: Margarethenhöhe Company Housing Settlement; WRCHS³: Weldon Railway Company Housing Settlement; MCA⁴: Metzleinstaler Courtyard Apartments; BMAR⁵: Bon Marché des Amiraux Residences; WRCHS⁶: Weissensteingut Railway Company Housing Settlement; BHS⁷: Britz Hufeisen Settlement.

Tablo 1.8’de de görüleceği üzere bu yapıların organizasyonlarında kendi kendine yetmeyi esas almaktadırlar. Bu nedenle kurduğu ekonomik temeli kooperatif yapılanma olarak düzenlenmektedirler.

Tablo 1.8. *Garden Cities and Courtyard Apartment Buildings/ Bahçe Şehirler ve Avlulu Apartmanların Organizasyon modelleri (Uhlig, 2019):*

	Homesgarth House	MCHS¹	Karl-Marx-Hof	BHS²
Organizasyon	Kooperatif, kiralama usulü esas,	Kar amacı gütmeyen kooperatif yapı, kiralama usulü	Kar amacı gütmeye kuruluş, kiralama usulü	Kar amacı gütmeyen sosyal konutlar
Demografi	24 aile, işçi sınıfı, karma eğitim yapısı	Düşük eğitim seviyeli işçi sınıfı aileler	Düşük eğitimli işçi sınıfı aileler	3500-4000 arası kişi, çoğunlukla işçi sınıfı aileleri, genç zanaatkârlar, çoğunlukla orta eğitimli
İşleyiş	Arazi ve binalar ortak mal, hizmet odaklı, kira ve aidat karşılığı servis personeli çalıştırılıyor.	Vakıf yönetimi, düşük katılımlı	Belediye tarafından yönetim	Haricen yönetim
Apartman	48 daire	1390 birim, tek katlı ve dubleks konutlar, 3 ve üstü odalı apartman daireleri	1382 birim, 1-5 arası odalı apartman daireleri	1285 birim. 679 sıra ev (49-124 m ² arası değişkenlik gösteren), 1-5 arası odalara sahip daireler
Alan	2 ve 3 odalı dairelerden oluşmakta toplam alan bilinmiyor.	-	156 000 m ²	290 000 m ²

MCHS¹: Margarethenhöhe Company Housing Settlement; BHS²: Britz Hufeisen Settlement

Homesgarth House: Merkezi mutfaklı konut yapılarına çok benzemekle birlikte ortak bir mutfak ya da yemek servisi bulunmaz. Merkezi bir mutfak, ortak dinlenme alanları, revir ve yemek salonu gibi ortak alanları mevcuttur. Howard'ın kendisi de 1920'ye kadar burada yaşamıştır. Asıl tasarım tam olarak bitmemiş ancak 24 aile buraya taşınmayı kabul etmiş ve yerleşmiştir (Beevers, 1988; Borden, 1999; Günter, 2019).

Margarethenhöhe Company Housing Settlement: Almanya'nın ilk bahçe şehir örneğidir. Yapımı 1909-1932 arasında sürmüştür. Okul, gündüz bakımevi, topluluk merkezi, restoran ve atölyeler içerir. Çalışan işçi sınıfı aileler hedeflenerek yapılmıştır. Toplamda 776 binadan ve 1390 daireden oluşan kompleks oldukça büyüktür. Tekil aile evleri, dubleks daireler ve çok katlı apartmanlar olma üzere çeşitli yapılar içerir (Günter, 2019).

Karl-Marx-Hof: Birinci Dünya savaşı sonrasında cepheden çok sayıda askerin dönüşü, ekonominin kötü olduğu ve konut sıkıntısını yaşandığı bir dönem de tüm bunlara bir çözüm üretmek amacıyla dönemin avangart mimarı *Otto Wagner*'in öğrencisi *Karl*

Ehn tarafından tasarlanmıştır. Yılda yaklaşık 5 bin kişinin barınması sağlanmıştır. Yapılar kütüphane, kreş, ana-sağlık, dispanser, postane, kafe, çeşitli marketleri, çamaşırhane ve benzeri ortak kullanım alanlarına sahiptir. Daireler genel olarak tam donanımlı ve en az iki odalı olarak tasarlanmıştır, mahremiyete önem verilmiştir. Ailelere odaklanılmıştır ve bu aileler çoğunlukla düşük eğitilmiş ve işçi sınıfından oluşmaktadır (Günter, 2019).

Britz Hufeisen Settlement: İşçi sınıfı ailelere yöneliktir. Konutlar arasında herhangi bir ortak kullanım yoktur. Ortak kullanıma ait alanlar aynı zaman kamusal olarak da açık olan bahçe ve meydan, sakinlerin çocukları için yapılmış olan kreşler ve anaokullarıdır. Yaklaşık 4 bin kişilik kapasiteye sahiptir, iki ve üç katlı yapılardan oluşan kompleks 1285 birimden oluşmaktadır (Günter, 2019).

Community Settlements as Staged Neighborhoods (Komşuluk Temelli Topluluk Yerleşkeleri): İkinci Dünya Savaşı sonrasında Berlin Duvarı'nın da inşası ile birlikte dünya iki kutuplu bir hale gelmiştir. Bu dönemde Batı Avrupa'da kurulan Birleşmiş Millet (BM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) toplumun istikrarlı ve sürekliliğini sağlamak amaçlanmıştır. Bu süreçte Patriarkal görüşlerin egemen olduğu aile ve mahremiyetin öne çıkarıldığı muhafazakâr tutumların yaygın olduğu politikalar güdülmüştür. Ev, ailelerin birer sığınak, dışarıdan izole etmesi gereken bir yapı olduğu görüşü hâkimdir. *Community Settlements* yapıları bu açıdan *Garden Cities and Courtyard Apartments* yapılarından esinlenmiştir. Farklı olarak hedef kitle işçi sınıfı değil daha eğitilmiş orta sınıf evli çocuklu veya çocuksuz aileler olmuştur. Ortak alanların ve paylaşım alanlarının olabildiğince azaltıldığı kendine yeten konutlar hedeflenmiştir. Bunda özellikle 1950 sonrası çamaşır makinesi, buzdolabı gibi ev teknolojilerine dair ekipmanların daha ulaşılabilir olması da etkindir (Stahl, 2019). Tablo 1.9'da yapı listesi verilmiştir.

YK-Huset Collective House: Çocukluk, çalışan, iyi eğitilmiş aileleri ve özellikle kadınların gündelik ev işlerindeki yükünü azaltmak amaçlı tasarlanmış yapılardır. John Ericsonsgatan'ın Central-kitchen house tasarımlarından esinlenilmiş yapılarda merkezi mutfaklar olmasına karşın bu mutfaklardan faydalanma konusunda her apartman dairesine değil kat koridorlarındaki iki servis asansörü ile sağlanmıştır. Merkezi mutfak bulunmasına karşın her daire tam donanımlı mutfığa sahiptir. Gündüz bakım evi, yuva gibi çocuk bakımı ile ilgili merkezler bulunur. Dokuz katlı olan yapı 2 ve 4 odalı olmak üzere toplam 49 daireden oluşur. Ortak kullanıma dair alanları çoğu artık kullanılmamakla birlikte yemek servis hizmeti devam etmektedir (Stahl, 2019; Vestbro, 2010).

Tablo 1.9. *Community Settlements/ Komşuluk Temelli Topluluk Yerleşkeleri (Schmid, 2019)*

Yapı Adı	İlk Yerleşim	Şehir	Konum	Mimarı	Geliştirici
KCH ¹	1937	Aarhus, Danimarka	Banliyö	Over Christensen	-
YK-HCH ²	1903	Stockholm, İsveç	Kentesel Mahalle	Hillevi Svedberg, Albin Stark	Yrkeskvinnors Club YK
ZCH ³	1950	Gottwaldow, Çekoslovakya	Kentesel Mahalle	J. Wosenilek	-
HSCH ⁴	1952	Copenhagen, Danimarka	Kentesel Mahalle	Poul Ernst Hoff, Bennet Windinge	Dansk almennyttigt Boligselskab DAB
UD ⁵	1952	Marseilles, Fransa	Kentesel Mahalle	Le Corbusier	City of Marseille
Hässelby Family Hotel	1956	Stockholm, İsveç	Banliyö	Carl-Axel Aking	Olle Engkvist
CRT ⁶	1957	Berlin, Almanya	Şehir Merkezi	Oscar Niemeyer	Özel Mülkiyet
CCH ⁷	1958	Copenhagen, Danimarka	Banliyö	Stephensen Thorball, Alex Poulsen, Arne Jacobsen	Dansk almennyttigt Boligselskab DAB
Halen Settlement	1961	Bern, İsviçre	Şehir dışı	Atalier 5	Özel Mülkiyet
Torres Blancas	1962	Madrid, İspanya	Yeni	Francisco Javier Saenz de Oiza	Juan Huarte
NHE ⁸	1965	Wohlen, İsviçre	Şehir dışı	Metron Architects AG	Metron Architects AG
Tour Raspail	1970	Paris, Fransa	Kentesel Mahalle	Renée Gailhoustet, Roland Dubrulle	City of Paris
RHG ⁹	1972	Londra, Büyük Britanya	Kentsel Mahalle	Alison and Peter Smithson	Greater London Council GLC
GHE ¹⁰	1977	Copenhagen, Danimarka	Kentsel Mahalle	Hauge and Kornerup- Bang	Foreningen Socialt Boligbyggeri FSB
ARA ¹¹	1985	Viyana, Avusturya	Banliyö	Harry Glück, Kurt Hlaweniczka, Requat and Reinthaller and Partner	GESIBA Non- Profit Housing and Construction Corporation

KCH¹: Klintegården Collective House; YK-HCH²: YK-Huset Collective House; ZCH: Zlin Collective House; HSCH⁴: Høje Søborg Collective Housing; UH⁵: Unité d'Habitation; CRT⁶: Conjunto Residential Tower; CCH⁷: Carlsro Collective Housing; NHE⁸: Neuwil Housing Estate; RHG⁹: Robin Hood Gardens; GHE¹⁰: Garvergården Housing Estate; ARA¹¹: Alt-Erlaa Residential Area.

Tablo 1.10. *Community Settlements/ Komşuluk Temelli Topluluk Yerleşkeleri Organizasyon (Schmid, 2019)*

	YK-Huset Collective House	Høje Søborg Collective Housing	Conjunto Residential Tower	Neuwil Housing Estate
Organizasyon	Çalışan kadın organizasyonların girişimi, kiralama usulü, İyi eğitilmiş ebeveynlerin çalıştığı çocuklu aileler	Kar amacı gütmeyen konut derneği, kiralama usulü	Kamu yatırımı, kiralama usulü,	Özel girişim, kiralama usulü
Demografi	Girişimciler tarafından yönetim, hizmet temelli işleyiş, çocuk bakımı için hizmet alımı 49 birim, 2-4 odalı daireler, 19-83m ² arasında değişken, personel için tek oda	Yüksek eğitimli kişiler, 223 sakin	Orta sınıf aileler, 228 sakin	Çoğunlukla orta sınıf aileler, 140 sakin,
İşleyiş	49 birim, 2-4 odalı daireler, 19-83m ² arasında değişken, personel için tek oda	21 adet personeller servis hizmetlerinin sağlanması, dernek tarafından yönetim ve idare	-	Haricen yönetim
Apartman	49 birim, 2-4 odalı daireler, 19-83m ² arasında değişken, personel için tek oda	124 daire, 1-4 arası oda, 28-82 m ²	78 daire, 2-4 odalı, 38-91 m ²	49 daire, 1-4 odalı apartman daireleri
Alan	9 katlı, 2 125m ²	5 katlı, 13690 m ²	7 katlı	8 katlı

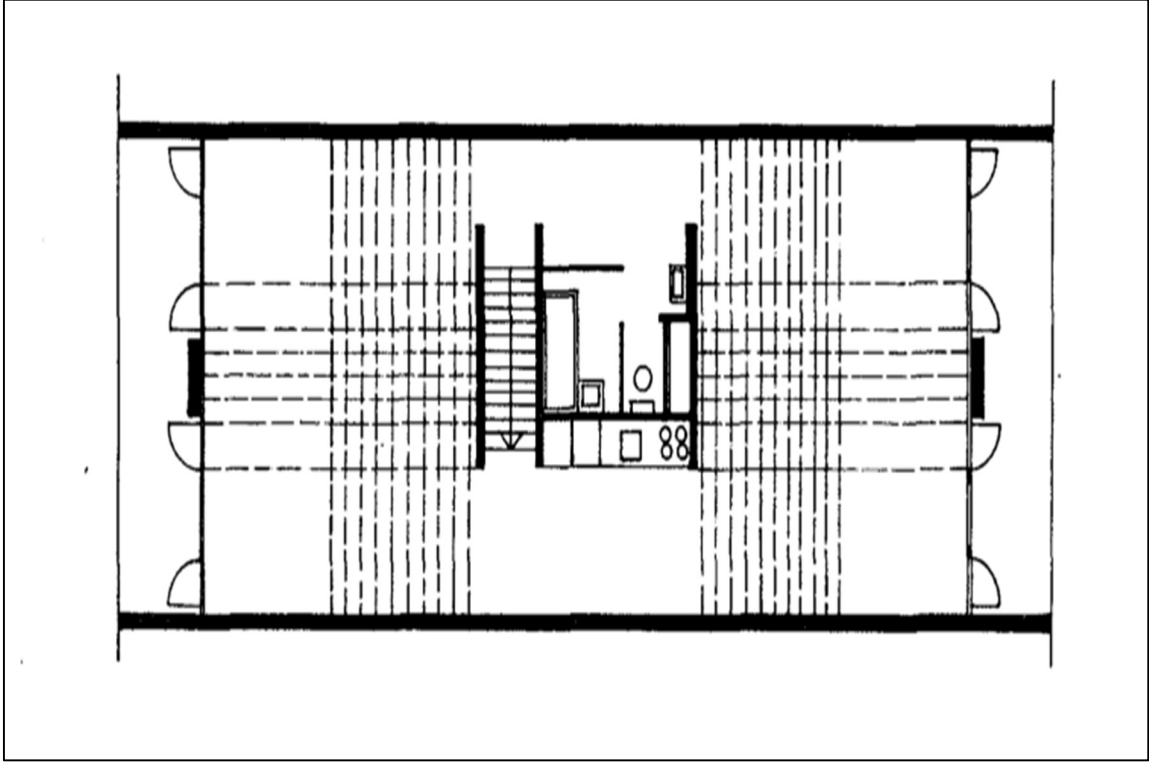
Høje Søborg Collective Housing: İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda ortak yaşama konsepti Avrupa genelinin aksine İskandinavya’da gelişmeye devam etmiştir DAB girişimi olan *Høje Søborg* en başarılılarından (Lund, 2007).

1-4 arası odalara sahip 124 apartman dairesinden oluşan yapıda hedef büyük oranda çocuksuz çiftler ve çalışan kadınlardır. Bu apartman daireleri tam donatılı olup 28-82m² arasında alana sahiptir. Ortak yaşam konsepti içinde tarihte ilk kez rekreasyon alanına sahip olması açısından önemlidir. Bunun dışında çatı bahçesi, sanat ve zanaat atölyeleri ve zemin katında bir adet büfesi mevcuttur (Stahl, 2019; Møller, 2021).

Conjunto Residential Tower: Le Corbuser’in Unité d’Habitation’dan ilham tasarlanmış bir yapıdır. 1957’deki International Building Exhibition Berlin (IBA 57) kapsamında Berlin’in savaş sırasında büyük ölçüde yıkılmış bir bölgesinde yapılmıştır. Dönemin mobilya ve donatılar konusunda edinme sıkıntılarından dolayı hayata geçememiştir. Sonrasında kat mülkiyeti esasıyla satışı gerçekleşmiştir (Stahl, 2019).

Neuwil Housing Estate: Özellikleri bakımından *Community Settlements* yapısındadır. *Rue intériuer* ya da *inner avanue* olarak anılan iç sokaklara sahiptir. Bu iç sokaklar hem sirkülasyon hem de ortak alan işlev görür. Ortak yaşama alanında ise bir şömine, sıcak içecek servisi için küçük bir tezgâh, çamaşırhane; en üst katta ise banyo ve

tuvaletler bulunur (Stahl, 2019). Yapının en ayırt edici ve faklı özelliği antre, ıslak hacimler ve mutfak haricinde duvarların hareketli olmasıdır, bu sayede her kat ve dairede kullanıcıya özgü planların ortaya çıkması söz konusudur (Beisi, 2018) (Görsel 1. 12).

Görsel 1.12. *Wohlen hareketli duvarların hareket alanın gösterimi (Beisi, 2018, s. 142)*

Cooperative Living: İlk kez ekonomik koşullardan bağımsız bakış açısına sahip bir oluşumdur. Eğitimli, entelektüel orta sınıfların kendi girişimleri ile ortaya çıkmıştır. 1960'lar sonu 1970 başı ortaya çıkan bu görüşte dönemin politik görüşlerinin önemi büyüktür. Çekirdek ailenin idealize edilişi bu süreçte geri plana atıldığı gözlemlenir. Bakım ve benzeri hizmetler dışarıdan alınmaz müşterek olarak gerçekleştirilir. Mutfak gibi alanların halen çoğunlukla kadınlar tarafından idare edilmesini ve bunun kadının konut içerisindeki rolüne eleştirel bir bakış sergilerler. Bunun sonucunda ilk kez yaşam alanı ve mutfağı iç içe tasarlayan açık mutfak konseptine rastlanır. Dönemin değişen değerleri birlikte yaşama dair terminolojinin yeniden tartışılmasını gündeme getirir ve bu bağlamda *Collective Living*, *Communicative Living* ve *CoHousing* gibi kavramlar yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Her aşamada paydaşların de yer aldığı (*CoDesign*) yaklaşım sergilenmiştir (Kraft, 2019) (Tablo 1.11). Organizasyon şemaları Tablo 1.12'de verilmiştir.

Tablo 1.11. Cooperative Living/Kooperatif Yaşam Yapıları (Kraft, 2019)

Yapı Adı	İlk Yerleşim	Şehir	Konu m	Yapı Tipi	Mimarı	Geliştirici
ONS ¹	1971	Utrecht, Hollanda	Banli-yö	Yeni	H. W. M. Janssen	City of Utrecht Construction and Housing Service
SC ²	1972	Copenhagen, Danimarka	Şehir Merkezi	Dönüştürme ve Yeni	Box 25	City of Copenhagen
SLM ³	1973	Hamburg, Almanya	Banliyö	Yeni	Rolf Spille, Dieter Brotels	New Hamburg GmbH
LFR ⁴	1977	Berlin, Almanya	Banliyö	Yeni	Günther Behrmann, Fried Schnabel	Berlin-Lichtenrade Church Parish
DHMCS ⁵	1977	Hilversum, Hollanda	Şehir dışı	Yeni	Leo de Jonge, Pieter Weeda	Centraal Wonen Association
JCS ⁶	1980	Roskilde, Danimarka	Şehir dışı	Dönüştürme	Jan Gudmand-Hoyer, Jes Edvars	Özel mülkiyet
SCSH ⁷	1980	Linköping, İsveç	Şehir dışı	Yeni	Höjer and Ljungquist	Kollektivhusföreningen Stolpyckan
BSH ⁸	1980	Poitiers, Fransa	Kentse l Mahalle	Yeni	Galmiche, Robain, Laval	City of Poitiers
BCR ⁹	1982	Huizen, Danimarka	Şehir dışı	Yeni	Luzia Hartsuyker-Curjel	Centraal Wonen Association
SCH ¹⁰	1982	Göteborg, İsveç	Banliyö	Tadilat	Lars Agren	Göteborgshem Non-Profit Housing Association
Fuglsangpark Settlement	1983	Farum, Danimarka	Şehir dışı	Yeni	Tegnestuen Vandkunsten	Boligfonden Bikuben Lægeforeningens Boligers Byggeselskab
Gårdsåkra Future Living	1983	Eslöv, İsveç	Şehir dışı	Yeni	Landskronagruppen	-
Houtwijk Cohousing Residences	1984	The Hague, Danimarka	Şehir Merkezi	Yeni	Andries Van Wijngaarden	Centraal Wonen Association
Living with Children	1984	Viyana, Avusturya	Banliyö	Yeni	Ottokar Uhl, Franz Kuzmich, Martin Wurnig	Association for Living with Children

ONS¹: Overvecht-Noord Settlement; SC²: Sofiegården Council; SLM³: Steilshoop Living Model; LFR⁴: Lichtenrade Family Residences; DHMCS⁵: De Hilversums Meent Cohousing Settlement; JCS⁶: Jernstoberiet Cohousing Settlement; SCSH⁷: Stolpyckan Collective and Service House; BSH⁸: Beaulieu Social Housing; BCR⁹: Bijvanck Cohousing Residences; SCH¹⁰: Stacken Collective House.

Tablo 1.12. *Cooperative Living/Kooperatif Yaşam Yapılarının Organizasyonu (Kraft, 2019'dan esasla hazırlanmıştır.)*

	Overvecht-Noord Settlement	Steilshoop Living Model	Jernstoberiet Cohousing Settlement	Stacken Collective House	Houtwijk Cohousing Residences
Organizasyon	Otonom yönetim, kiralama usulü	Hamburg Urban Living Cooperative, kiralama usulü	Özel mülkiyet, otonom girişim	Kar amacı gütmeyen kurum, kiralama usulü	Kar amacı gütmeyen otonom girişim, kiralama usulü
Demografi	Akademisyenler ve iyi eğitilmiş entelektüel ailelerden oluşan 650 sakin,	Orta sınıf aileler, geniş aileler, dar gelirli aileler, öğrenciler, uyum sürecindeki göçmenler, sosyal yardım alanlar, toplam 220 sakin	Yüksek, iyi eğitilmiş 50 sakin	Orta ve üst sınıf iyi eğitilmiş aileler, 100 sakin	Orta seviye eğitilmiş karma gruplar
İşleyiş	Yüksek seviyede katılım	Otonom yönetim, yüksek katılım	Yüksek katılımlı otonom yönetim	Yüksek katılımlı, 12 kişilik gönüllü çalışma gruplarının mutfak, bahçe vb yerlerin bakımını sağlaması, katılım düzeyine göre %20 kira payını düşürülmesi	Yüksek katılımlı, katılımcıların kurduğu çalışma grupları ile yönetim
Apartman	3-4 odalı toplam 168 daire	17 grup, 18 aile içi daire, toplam 35 birim	38-172 m ² arası toplam 21 birim	2-4 odalı 33 birim	32 – 52 m ² arası toplam 42 birim
Alan	4lü ve 8li bloklar	7 katlı	2 katlı, toplam alan 6055 m ²	9 katlı	4 katlı

Overvecht-Noord Settlement: Her katta 4 daireye bir ortak olan, yaklaşık 60 m² olan bu alan çocuk oyun alanı, toplu yemek alanı, kütüphane, toplanma alanı gibi sakinlerin kararlarıyla şekillenen yapıya sahiptir. Yapının idaresi doğrudan katılımlı demokrasi ile ve hiyerarşik olmayan bir düzene sahiptir. Dışarıdan hizmet alımı yoktur. Sakinler katılımlarıyla ortak alanların ihtiyaçlar giderilmektedir (Kraft, 2019) (Görsel 1.13).

Görsel 1.13. *Overvecht-Noord Settlement Standart Kat Planı (Kraft, 2019;171)*

Steilshoop Living Model: Genç akademisyenlerden uyum aşamasındaki göçmenlere ve sosyal yardım alanlara kadar çok çeşitli bir kitleyi barındırmıştır. Var olan ailevi ya da kişisel problemlerden öte yeni bir yaşam tarzı sunmayı hedeflemiştir. Bu kadar farklı grupları bir araya getirme konusunda başlangıçta yaptıkları sosyal etkileşim etkinliklerinin başarısı sayesinde politik destek ve fon almayı başarmıştır (Muhlestein (1986) aktaran Kraft (2019). Yapıda ortak alanları için son katta toplanma alanı ve sıcak içecek servis etmeyi sağlayan küçük bir mutfak ve zeminde de çocukların için oyun alanı, okul ödevlerini yapacakları bir etüt alanı, atölye ve egzersiz alanı ile çamaşırhane bulunmaktadır. 11 yıl süren bu konsept sürecinin ardından konvansiyonel apartman dairelerine dönüşerek son bulmuştur (Kraft, 2019).

Jernstoberiet Cohousing Settlement: Yapı aslen yıkılmayı bekleyen kullanımda olmayan bir fabrika olarak beklerken bir grup öğrenci ve sonrasında dâhil olan mimarlar Jan Gudmand-Hoyer ve Jes Edvars fon bularak hayata geçmiştir. Başlangıçta çeşitli ekonomik seviyelerden sakin bulunduğu yapıda zamanla giderlerin yüksek olmasından kaynaklı üst gelir grubunu kalmaya başladığı bir yapıya dönüşmüştür. Fabrikanın ana boşluğu ortak kullanımlara ayrılmıştır. Mutfak, çamaşırhane, atölye, çocuklar için oyun alanı olmanın yanında konser ve festivallerinde bir süre düzenlendiği bir alan olarak kullanılmıştır (Kraft, 2019) (Görsel 1.14).

Görsel 1.14. *Jernstoberiet Cohousing Settlement (http-04)*

Stacken Collective House: 1960’larda inşa edildiğinde 9 katlı geleneksel bir apartman olan Stacken yapısı Profesör Lars Argen’in girişimi ile 1970’lerde ortak yaşam alanına dönüştürülmüştür. Tipik olarak 3 odalı dairelerden oluşan yapı 2-4 arası oda sayısı değişen 33 dairede toplam 100 kişinin kalabileceği hale getirilmiştir. Ortak alan kafe, atölyeler, fotoğraf laboratuvarı, çamaşırhane ve sauna eklenmiştir. Büyükçe bir ortak mutfak, komşulara da hizmet veren kreş, dikiş odası ve dinlenme alanları da mevcuttur. Yapıda yaşayanların gönüllü olarak gerekli işleri yapmaları ile süreklilik sağlanmaktadır. Gönüllü katılımcıların katılımı oranlarında kira bedellerinde indirim de yapılmaktadır. 1989 yapılan bir çalışmada eski sürdürülebilirliği kalmadığı ve sakinlerin beşte birinin ortak alanları kullanmaya devam ettiği gözlemlenmiştir (Kraft, 2019). Yapı bugün hala kullanılmakta olup *Göteborgs* Üniversitesinin güneş enerjisi verimliliği kapsamında 2003 yılında renovasyon geçirmiş 2045 yılına kadar sıfır karbon salınımlı hale gelmesi planlanmaktadır (Ågren, t.y.; Norwood, 2019; Maiztegui, 2019).

Houtwijk Cohousing Residences: Centraal Wonen Association ve *Andries Van Wijngaarden* ortak girişimleri sonucunda 1981’de başlayıp 1984’te hayat bulmuştur. Kolektif yaşam konsepti üzerine kurulu ve paydaşların katılımı ile gerçekleşmiş katılımcı tasarım yöntemi uygulanmış ilk yapılardandır. 4 katlı yapı iç avlu ve atriumlara sahiptir. Önceki benzer yapılara kıyasla dairelerin avlu ve atriumlar ile görsel iletişimi söz konusudur. Kullanıcılar mahremiyetlerine ve dışarıyla olan ilişkilerinin kendileri yönetebilir durumdadır. 42 daireden oluşan yapıda öncekilerden farklı olarak 3 adet

misafir odası bulunur. Ortak kullanım alanı olarak sauna, hobi odası, müzik odası ve sessiz oda gibi yapılar da içermektedir. Halen kullanımda olan yapı kolektif yaşam alanı olarak kullanılmakta olup 2001 yılında kurulmuş olan *Haag Wonen* Vakfı bünyesine dâhil edilmiştir (http-05; Kraft, 2019).

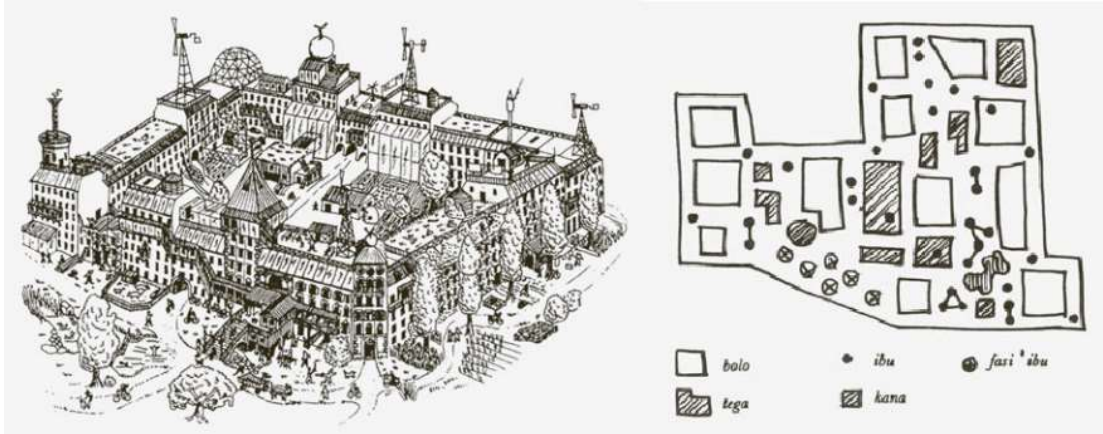
1.2.1.3. Sosyaleşme temelli birlikte yaşam

1970'lere kadar konut sektörü endüstrileşmenin de etkisi ile kent yaşamı çevresinde çekirdek aile üzerine yoğunlaştığı gözlemlenir. Çalışmanın bu kısmına kadar görüldüğü üzere birlikte yaşam çekirdek ailenin ya da çekirdek ailelerinin yeni yaşam koşullarına nasıl uyum sağlayacağı üzerine kuruludur. Savaş sonrasında dönemde bir başka ifadeyle post-endüstriyel olarak adlandırılan dönemde yaşam tarzlarının değiştiği değişmeye başladığı görülür. Barış ortamı, ekonomi ve politik faaliyetlerin daha stabil hale gelmesi sürdürülebilirlik, çevre duyarlılığı gibi görüşlerin yaygınlaşması bunun başlıca etkenleridir.

Housing and Culture Projects (Konut ve Kültür Projeleri): Sosyal niyetli birlikte yaşam topluluklarını ilk örneklerinin görüldüğü Konut ve Kültür Projeleri 1980'ler itibariye ortaya çıkarlar. 1968 sonrası politik ortamın değişiminden etkilenmiş olan toplumun değerleri de yeni şekillenmeye başlaması konut projelerinde ve taleplerinde de tartışmalı bir ortama sebep olmaktadır (Schmid C., 2019). Bu koşullar altında ortaya çıkmış birlikte yaşam fikirlerinden biri olan *bolo 'bolo* (P, 2013)¹⁰, ilk esin kaynağı olarak görülür (Görsel 1.15). Bolo'bolo bir kapitalizm eleştirisi olmakla birlikte Platon'un Devlet'indeki gibi toplumu ve sınıfları yeniden tanımlayan anarşist bir yapıyı aktarmaktadır. Kent ile ilişkisinin koparmamış ve kendin kendine yeten bir yerleşke tasavvurunda bulunur (P, 2013). Kitapta yere alan diyagram ve krokiler incelendiğinde ütöist sosyalistlerden ve Ebenzer Howard'dan etkilendiği söylenebilir.

Aynı dönemde bireysel yaşam tarzının artması, iki ya da tek kişilik konut yapılara olan talebin artması kişi başına düşen konut arzının yetersizliğini doğurmuş 1990'larda konut krizinin ortaya çıkması ile alternatif arayışlarını kaçınılmaz kılar. Konut açığının karşılanması adına daha öncesinde olmayan bir şekilde endüstriyel bölgelerin dışında yeni projelerin tasarlanması ya da kent merkezlerinde kalmış atıl yapıların yeniden kullanım için uyarlanmasına yönelik projeler ortaya çıkar (Schmid S., 2019).

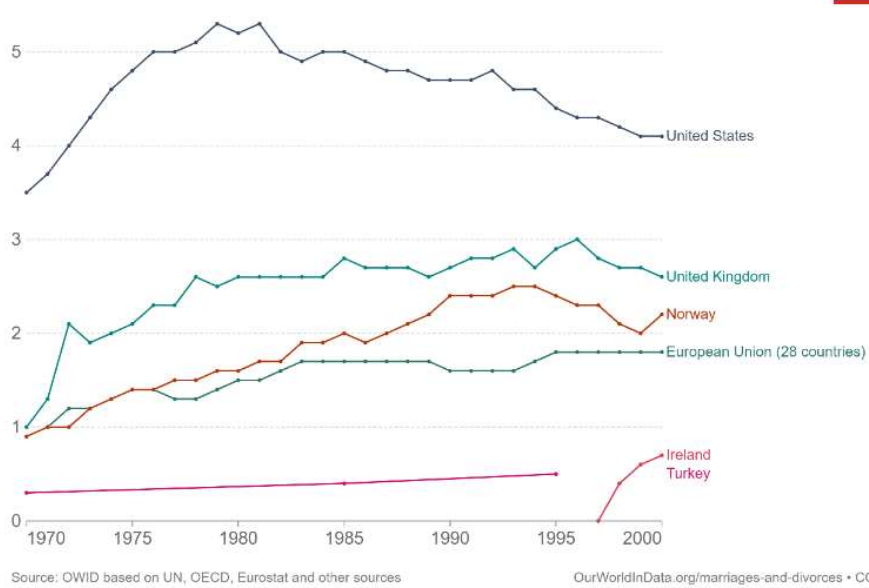
¹⁰ *Bolo 'bolo* 'nun 1983 ilk ve orijinal baskısında kitap yazar ve editörü olarak P.M. takma adı geçmekte 30. Yıl özel baskısında da yine P.M geçmekle birlikte yazarın asıl adı Hans Widmer'dir.

Görsel 1.15. *bolo'bolo* (P, 2013, s:47;80)

Konut taleplerinde farklılığın en önemli etkeni olarak görülen yaşam tarzlarındaki değişimler kazanılan yeni haklar yasalar sayesinde artan boşanmalar, yalnız yaşayan ve iş hayatında daha fazla yer edinmeye başlayan kadın sayısındaki artış, aile planlaması ve doğum kontrol yöntemlerinin artması ile azalan evlilik sayısı, çekirdek ailenin eskiye kıyasla toplumsal rolündeki etkisinin azalması da diğer başlıca etkenlerdir (Schmid C., 2019; National Center for Health Statistics, 1987) (Şekil 1.1).

Divorces per 1,000 people

Şekil 1.1. 1970-2000 arası boşanma oranları (Ortiz-Ospina and Roser)

Färdknäppen Collective House: 1993'te faaliyete geçen yapı bugün hala kullanılmaktadır. Sakinleri 45-90 yaş aralığında bulunan emekli ve halen aktif

Çalışanlardan oluşmaktadır. Yapının planı tasarlandığı haliyle kullanımına devam edilmektedir. Sakinler otonom ve bağımsız yaşamak isteyen ileri yetişkinlerden oluşur ve aile ya da ocuk bulunmaz, kişilerin aile bireyleri misafir olarak ziyaretlerde bulundukları bir düzen içindedir. Yine sakinlerin kurduğu ve her birinin yesi olduğu dernek aracılığı ile yönetim gerçekleşir (Schmid C., 2019).

1, 2 ve 3 odalı olmak üzere 37- 75 m² aralığında değişen toplam 43 daire bulunmaktadır. Ortak alan ise 400 m²'dir. Ortak alanlar Görsel 1.16'da yer aldığı haliyle aşağıdaki alanlardan oluşur (http-07, 2017):

1. Antre,
2. Ortak mutfak,
3. Yemek odası,
4. Ortak oturma odası(salon), kütüphane, internet ve PC erişimi, dikiş odası,
5. Örgü odası,
- 6.amařırhane,
7. Hobi ve marangozluk atölyesi.

Görsel 1.16. *Frdknppen Collective House* (http-07, 2017)

Sakinlerden ayrılan olduğunda yeni bir üyenin alınması öncelikle katılımcının derneğe ye olması ve arkasından yapılan değerlendirmeler sonucunda dernek üyelerince ortak karar alınarak kabul edilir. *Second half of life*¹¹ olarak kabul adlandırdıkları bu

¹¹ Hayatın ikinci yarısı

süreçlerinde halen 70 kişinin yaşamakta olduğu yapıda çoğunluk kadınlardan oluşmakla birlikte erkeklerin sayısı %25 civarında tutulmaya çalışıp yine benzer bir şekilde çalışan-emekli dengesinde de %50 oranını korumaya çalışmaktadırlar. Gündelik işler içinse 6 haftalık döngüler içerisinde hazırlanan bir çizelge dâhilinde görev dağılımı ve döngüsü söz konusudur (http-07, 2017).

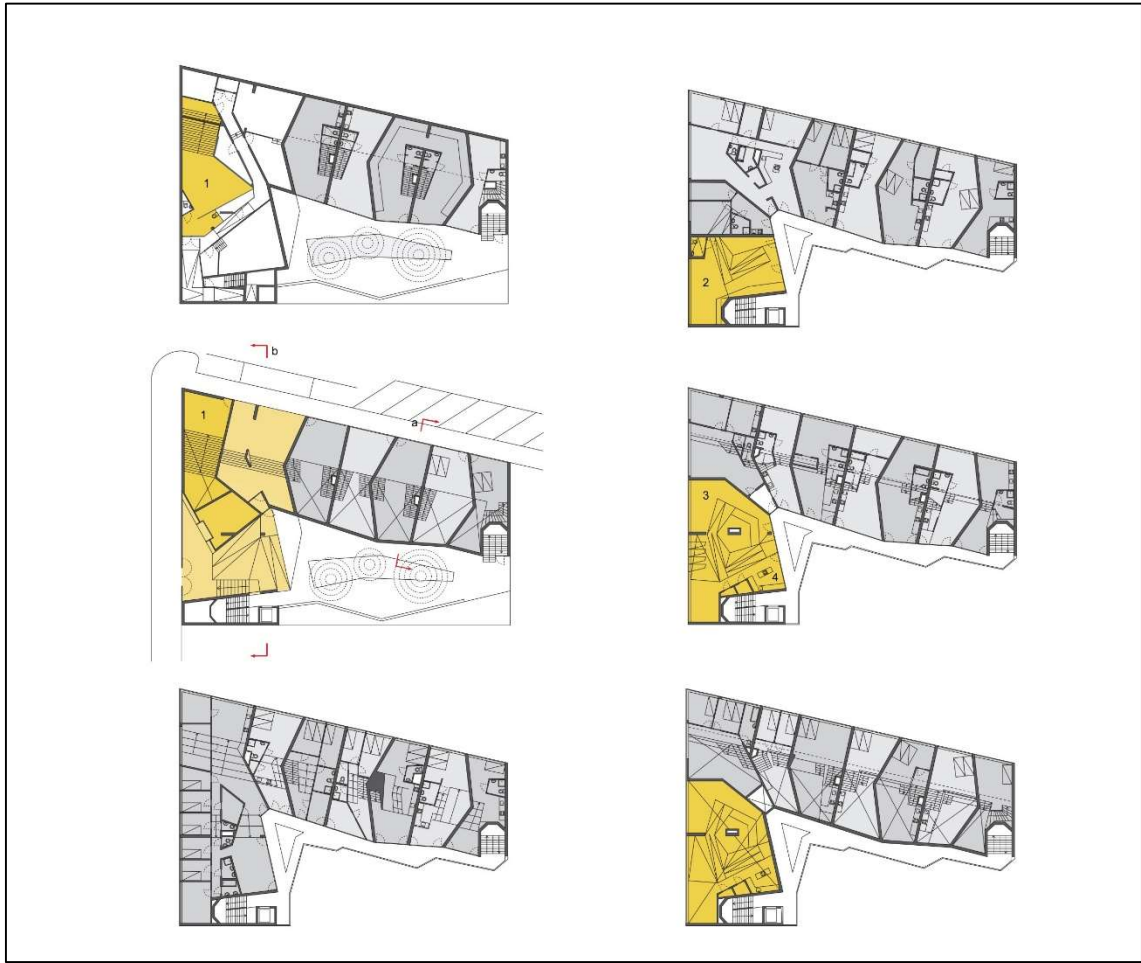
Dreieck Refurbishment: 1870-1890 yılları arasında yapılmış fabrikaların atıl duruma düşmesi ve Zurich belediyesinin şehir içi ulaşımında yapacağı düzenlemeler için bu yapıları yıkmak istemesi üzerine şehir halkının karşı çıkması sonucunda yapılan referandumda yıkılmama kararı çıkan 13 binadan oluşan bir yapı (fabrika) topluluğu bölgesidir (http-08). Bölge halkının yapıların korunması yönündeki talepleri üzerine *Dreieck Cooperative* kurulması (1997) ile yapıların konuta dönüştürülmesi projesi tasarlanır. Halen kullanılmakta olan yapı da çökme tehlikesi taşıyan iki bina yıkılmış, kalan yapılar gerekli tadilatlar ve dönüşümler yapılarak kullanılmaya devam edilmektedir. Yapıda 142 sakin yaşamaktadır. Ortak alanlar kütüphane, çamaşırhane, kantin, çatı terası, stüdyo ve atölyeler, misafir konaklama ve iç bahçeden oluşmaktadır (Schmid C., 2019) (Görsel 1.17).

Görsel 1.17. Dreieck Collective House Yerleşimi (http-09)

Sargfabrik Housing and Cultural Project: Viyana'da fabrikalar bölgesinde yer alan yapı tabut fabrikası olarak kurulur, 1996'da *BKK-2 Architecture* tarafından dönüştürülerek konut olarak kullanılmaya başlanır (Schmid C., 2019). 45m²'lik

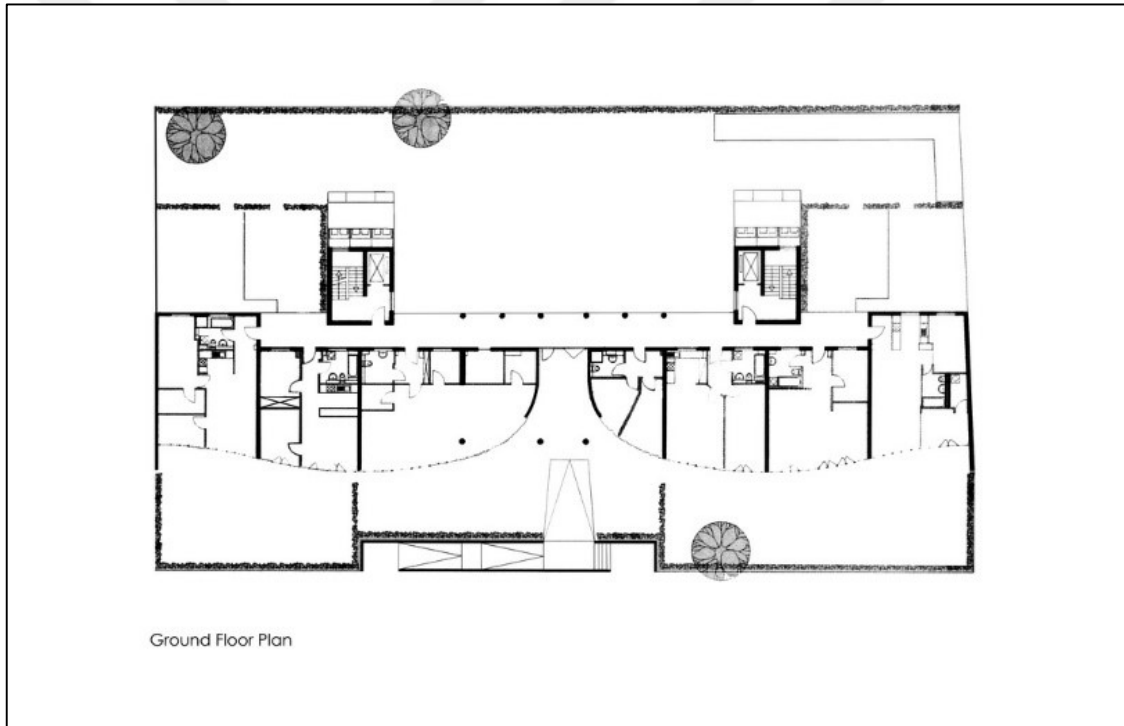
modüllerden oluşan yapıda iki veya daha fazla modülün bir araya gelmesi ile tam teşekküllü bir daire meydana gelir ve bu şekilde halen kullanımda olan 75 daire mevcuttur. Hemen her daire ortak balkona ve avluya bağlantısı bulunur. Kültürel etkinlik merkezi, seminer odaları, çocuk yuvası, misafir birimi, atölye, restoran, müzik odası, kütüphane, yüzme havuzu, Türk hamamı gibi ortak kullanım alanlarına sahiptir. Bu ortak kullanımlarından yüzme havuzu, restoran gibi alanlar öncesinde sadece sakinlere açıkken daha sonrasında çevre halkının da kullanımına açılmıştır (Fitz, 2008; Putt ve Klijn, 2013).

Görsel 1.18. Sargfabrik Kat planları (Putt ve Klijn, 2013)

Kreuzberg Beguinage: Beguinage yapıları tarihsel olarak Belçika'nın Gehnt şehrinde ortaya çıkmış kadınların yaşadığı manastırlara verilen addır (Chesser, 1911). 1990'lar itibariyle özellikle Almanya'da *beguinage* adıyla geçen yapılar söz konusudur, ancak bu yapıların manastır veya manastır yaşantısı ile bir ilişkisi olmayıp sakinlerin yalnızca kadınlar oluşu ortaktır (Schmid C., 2019). Kadınlar tarafından kadınlar için tasarlanmış olması itibariyle ayrıca bir öneme sahiptir. Kreuzberg'deki proje de yapı bir

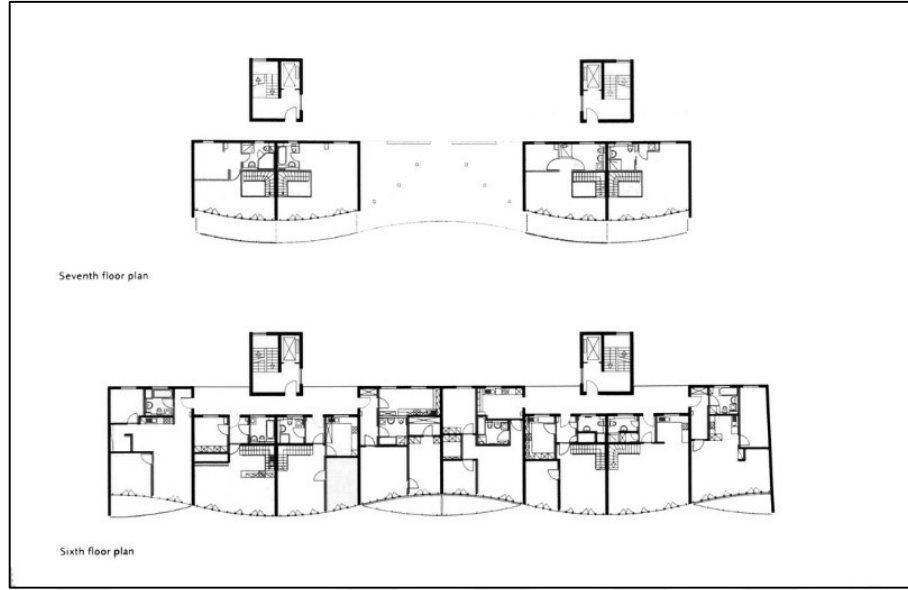
inşaat firması ya da STK'lar tarafından yapılmamıştır. Ortak görüşlere ve yaşam tarzlarına sahip insanların örgütlenerek bulundukları bir özel girişimdir. Erkek egemen bir konut sektörünün olması, bu sektöründe yalnız yaşayan kadınları yok saymasına bir tepki olarak kendini gösterir (Urban, 2018). Yapının zemin kat planı Görsel 1.19'da yer almaktadır. Konaklaması gerekmeyen ziyaretçiler için zemin katta misafir odası vardır. Her dört birimin ortak kullandığı balkonlar aynı zamanda dolaşım alanları ile de bağlantılıdır. 53 adet tekerlekli sandalye bunların kullanımına imkân veren erişilebilir özelliklere de sahiptir. Zemin katı aynı zaman yarı kamusal olan ve yapının arkasında yer alan bir bahçeye sahiptir. Bu bahçe çeşitli etkinliklerin yapılmasına da imkân veren niteliktedir (http-10).

Görsel 1.19. *Kreuzberg Beguinage (http-10)*

Yapıda 60 yaş üstü iyi eğitilmiş kadınlar ve nadiren çiftler (lezbiyen çiftler) yaşamaktadır. Tüm daireler tam donanımlı olmasının yanında ortak çamaşırhane, ortak mutfak, teras bahçesi ve bahçe bulunur. Aynı zamanda hem dışarıdan gelen misafirler hem de sakinlerin tarafından kısa süreli olarak kiralanabilen 2 adet misafir dairesi bulunur (Feddersen ve Ludtke, 2018) (Görsel 1.17).

Yapı günümüzde de benzer bir şekilde yalnız kadınlara yönelik olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

Görsel 1.20. Kreuzberg Benguinage (<http-10>)

Lange Eng Cohousing: Her birimin bağlantısı olan ortak bahçe etrafında bitişik olarak düzenlenmiş bir yapıya sahiptir. 54 birimden oluşan yapıda 200 kişi yaşamaktadır. 2-3 katlı yapılardan oluşan düzende 2 katlı köşe bina ortak kullanım alanları içerir (Görsel 1.21). İlk katında yaklaşık 100 kişilik bir yemek salonu, mutfak tuvaletler; ikinci katında ise, kütüphane, sinema, çocuklar için oyun alanı bulunmaktadır (Mandrup).

Görsel 1.21. Lang Eng Cohouse (Mandrup)

Görsel 1.22’de yer alan planda yeşil renk her dairenin erişiminin olduğu iç bahçeyi göstermektedir. Turuncu renkteki alanlar ise topluluğun ortak faaliyetler için kullanımına

sunulan ortak mutfak, oyun salonu, sinema salonu, kütüphane ve atölyeleri göstermektedir.

Görsel 1.22. *Lang Eng Cohouse (Schmid C. , 2019)*

Konut ve kültür projelerinden örneklerin incelendiği ve benzer diğer yapılara dair derlenen bilgiler Tablo 1.13’te aktarılmaktadır. Tablo 1.14 ise incelenen örneklerle ilgili organizasyon bilgilerini içermektedir.

Tablo 1.13. *Housing and Culture Projects/Konut ve Kültür Proje Yapıları (Schmid C., 2019)*

Yapı Adı	İlk Yerleşim	Şehir	Konum	Mimarı	Geliştirici
Blenda Collective House	1983	Uppsala, İsveç	Periferi	Noark AB	Uppsasahem AB
Borettslaget Friisgate 6	1987	Oslo, Norveç	Kentsel Mahalle	Asplan Prosjekt AS	USBL Housing Cooperative
Brahmshof	1987	Zurich, İsviçre	Kentsel Mahalle	Kuhn, Fizcher und Partner	Evangelical Women’s Association of Zurich
Le Petite Maison	1987	Rennes, Fransa	Kentsel Mahalle	Sophie Laisne Architecte	Société Civile Coopérative de Construction, PARASOL Association
Färdknäppen Collective House	1993	Stockholm, İsveç	Şehir Merkezi	Yeni	Jan Lundqvist Arkitekter AB
Dreieck Refurbishment	1996	Zurich, İsviçre	Kentsel Mahalle	Dönüştürme ve Yeni	arc architects AG, Fahrländer+Fries Arch, Albers+Cerliani
Sargfabrik Housing and Cultural Project	1996	Viyana, Avusturya	Kentsel Mahalle	Dönüştürme	BKK-2 Architekt
Hardturm Settlement	2001	Zurich, İsviçre	Kentsel Mahalle	Yeni	Stücheli Architects, Bünzli Courvoisier Architects
Aegidienhof Housing Project	2001	Lübeck, Almanya	Şehir Merkezi	Dönüştürme	smf Architects
WohnSinn1	2003	Darmstadt, Almanya	Periferi	Yeni	Planungsbüro faktor 10
Kreuzberg Beguinage	2007	Berlin, Almanya	Kentsel Mahalle	Yeni	Barbara Brakenhoff, Lutz Siebertz PPL
Bofaellesskab Lange Eng	2008	Albertslund, Danimarka	Periferi	Yeni	Dorte Mdnrup A/S

Tablo 1.14. Housing and Culture Projects/Konut ve Kültür Projeleri Organizasyon Şemaları

	Färdknäppen Collective House	Dreieck Refurbishment	Sargfabrik Housing and Cultural Project	Kreuzberg Beginage	Bofaellesskab Lange Eng
Organizasyon	Otonom yönetim	Kar amacı gütmeyen kuruluş	Kar amacı gütmeyen kuruluş	Özel girişim, kiralama usulü	Özel girişim, Kat mülkiyeti
Demografi	45-90 yaş aralığı iyi eğitilmiş, yalnız yaşayanlar	142 sakin, karma topluluk	210 sakin, karma topluluk	56 sakin, 60 yaş ve üstü eğitilmiş kadınlar	200 sakin, aileler ve yalnızlar, yüksek eğitim düzeyi
İşleyiş	Tüm sakinler katılımcı	Yüksek katılım	Yüksek katılım (katılım fazlasında kira indirimi)	Otonom ve yüksek katılımlı	Otonom ve yüksek katılımlı
Apartman	43 daire, 1-2-3 odalı, 37-75m ² arası	58 daire, 1-6 arası değişen odalı 2-5 katlı	75 daire	53 daire, 56-76 m ²	54 daire, 10 tip, 71-128 m ²
Alan	~650 m ²	yapılar, toplam alan 2470 m ²	7 katlı, toplam alan 4650 m ²	7 katlı, toplam alan 1660 m ²	1-2 katlı, 6695m ²

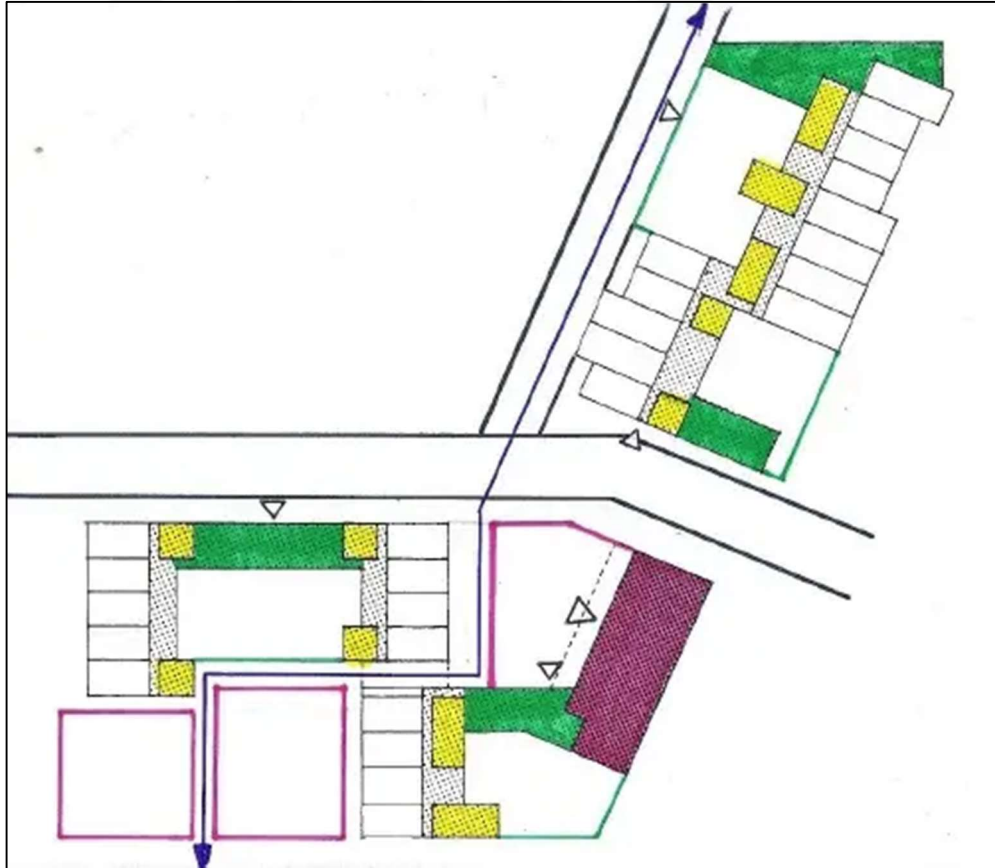
Community Households and Cluster Apartments (Topluluk evleri ve Küme Evler): İlk örneklerine 1980’lerde rastlanılan bu yapılar kimi benzerliklerinden *Community Households* konseptinin gelişmiş bir versiyonu izlenimi yaratsa da *Housing and Culters Projects* ve *Co-living* iç içe geçmiş bir halidir. İki dünya savaşı arası dönem sonrasında mutfaksız ya da kısıtlı işlevli küçük mutfakların olduğu örneklerle yeniden rastlanır. Bu yüzden apartman dairesi yerine yaşama birimi *living units*, küme ev/daire *cluster* veya uydu apartman *satellite apartment* olarak da anılırlar. *Cluster apartments* yapılarında topluluğun karar, niyet ve işleyişine bağlı olarak ıslak hacimler ve bazen de tam ekipmanlı mutfakların da olması ile mahremiyete çok daha önem veren bir düzenleri vardır (Hofer, 2019).

1980’lerde ortaya çıkmış olsa da özellikle 2010 ve sonrasında çok daha popüler hale gelen bu konseptde (Hofer, 2019) çok daha farklı paradigmalar rol almaktadır. Özellikle büyük kentlerin metropollerden megapole dönüştüğü bu zaman diliminde orta-üst gelir grubuyla alt-gelir grubunun kentlerdeki konumlarında da değişim görülür; konut sıkıntısı ve kira bedellerinin yükselmesi, artan gelir eşitsizliği üst-gelir gruplarının kent merkezlerinde yerleşimine ve alt-gelir gruplarının ise kent dışına itilerek kenar mahallelere yerleşimlerine sebep olur (Amantine (2011, 49)’dan aktaran; Hofer, 2019, s.

233). İnternetin ve benzeri teknolojilerin ortaya çıkışı ile *Yeni Ekonomilere* (Baki, 2000)¹² değişen ve yeni ortaya çıkan iş olanakları diğer etkenlerdir. Ekonomik ya da politik temellerden bireylerin nasıl ve kiminle birlikte yaşamak istediği daha belirgin bir tercih olmaya başlar.

Tanthof Cohousing Settlements: 1969 da kurulan *Centraal Wonen* (Hollanda)'nı ilk projesidir (Hofer, 2019). Daha sonra kendisi de sakinlerinden biri olan tasarımcı *Filip (Philip) Krabbendam*'ın ortaklığında geliştirilmiş 1975-1979 tasarım süreci, 1980-1981 arasında inşaatı sürmüş ve 1981 de ilk sakinlerin yerleşmesi ile halen kullanılmaya devam edilen bir yapıdır (Krabbendam F. , 2015).

90 farklı kombinasyonda kiralanabilen 173 oda mevcuttur. 25-35 m² arasında değişen küçük mutfaklı, 17 m²'lik mutfaksız odalar ve 12 m²'lik çatı katı odaları olmak üzere üç tip oda söz konusudur. Bir sakin aynı anda en fazla üç oda birden kiralayabilir (http-11). Yapının temel planı Görsel 1.21'deki gibidir.

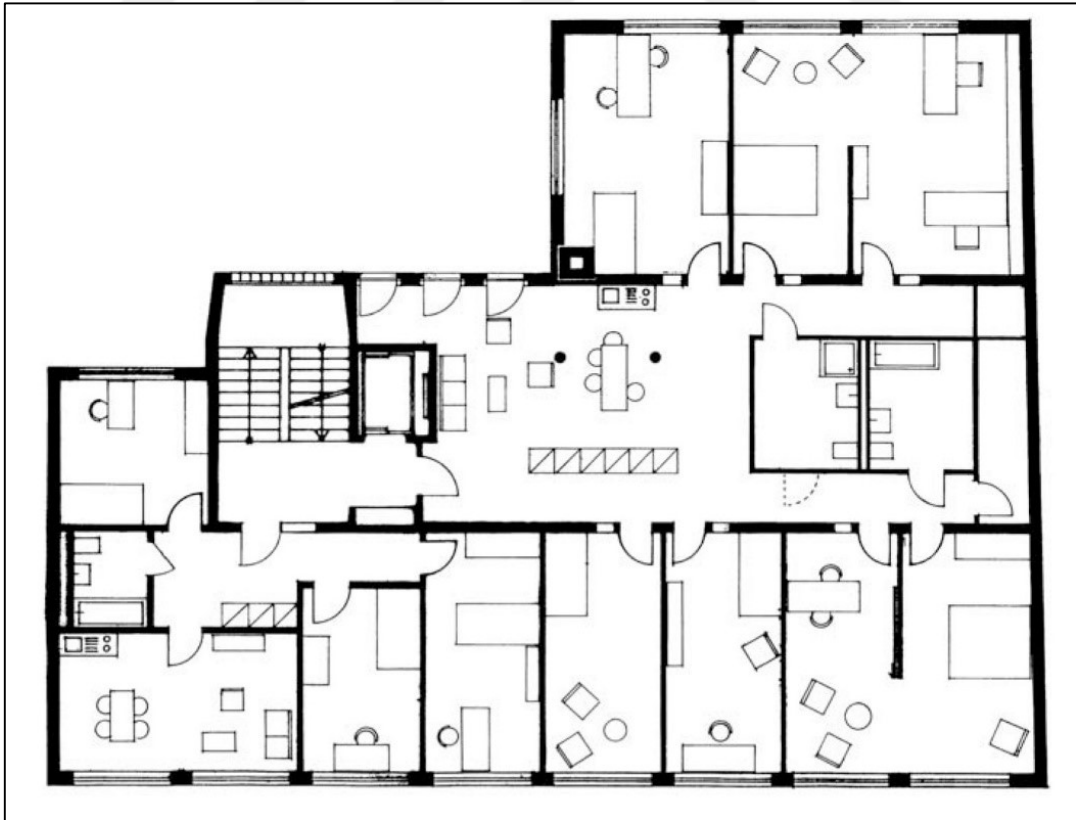

Görsel 1.23. *Tanthof Cohousing Settlement* (Karabbendam, 2021)

¹² Yeni Ekonomi: Yeni ekonomi; internet platformu üzerinden gerçekleştirilen elektronik ticaret odaklı, telekomünikasyon, medya, bio-teknoloji ve bilişim sektörlerinin on plana çıktığı yeni makroekonomik gelişmelere verilen isimdir.

Ortak alanları herkese açık olan toplanma odası (aynı zamanda kafe olarak kullanılmakta), yoga ve benzeri hafifi sporlar için bir alan, atölye ve sebze bahçelerinde oluşmaktadır. 4 küme (cluster) (yeşil); çamaşırhane, bisiklet garajı, atölye, bahçe ve salonu vardır; her küme aynı zamanda 2, 3 ve 4'lü şekilde gruplanmış (sarı) olup bu gruplar ortak mutfak ve salonlara sahiptir (Krabbendam P. , 2021). Görsel 1.23'de kişisel odalar beyaz (renksiz), kırmızı alanlarda herkese açık ortak kullanım alanıdır.

Karthago Community Households: 1991 yılında kurulan Carthage Cooperative'in bir projesidir (<http-12>, 2021). Yapı 4 küçük, 5 büyük grup ve bir de çatı katından (manstrad)'dan oluşmaktadır. Gruplar 3, 4 ve 6 odalı birimlerden oluşur ve her grup ortak salon, yemek odası, küçük mutfak ve ortak banyoya sahiptir (Görsel 1.24). Gruplar arası ortak alanlar ise kafeterya/mutfak, yemek odası, oyun ve dinlenme odası, misafir odası, çalışma odası, paylaşımlı ofis ve iki adet de müzik odası bulunur. Kafeterya dışarıdan hizmet alımı ile yemek servisinin hafta içi günlerde yapmakta, yemek servisinin olmadığı günlerde burada yer alan mutfak sakinlerin kullanımına açık olarak bulunur (Hofer, 2019).

Görsel 1.24. *Karthago Standart kat planı* (<http-13>)

Heizenholz Multigenerational Housing: Heizenholz yerleşimi, bina ve konut kooperatifi *Kraftwerk1 Coperative*'in gerçekleştirdiği ikinci projedir. Heizenholz Projesi, 70'li yıllardan itibaren belediye gençlik hostelinin iki eski konut binasını, öndeki terasların yardımıyla yeni bir bina bölümü ekleyerek birbirine bağlamasıyla gerçekleştirir. Bu *Terraces Commune*'ler yenileme projesinin çekirdeğidir. Teraslar aynı zamanda sakinlerin ortak faaliyet alanlarından biridir. Projenin odağında 55 yaş ve üstü kişilerin esastır. Kişi başına alan gereksinimi sadece 36 m² yapı Zürih ve İsviçre ortalamasının altındadır (http-14, 2021).

Toplamda 26 birim ve her biri 330 m² olan 2 adet küme apartmandan meydana gelir. Kümeler 1-6 arası değişken odalıdır. 253 m² 2 adet 10 odalı topluluk evi vardır. Ortak kullanım alanları ise stüdyo, ofis, müzik odası, atölye ve misafir odasından oluşur (Hofer, 2019).

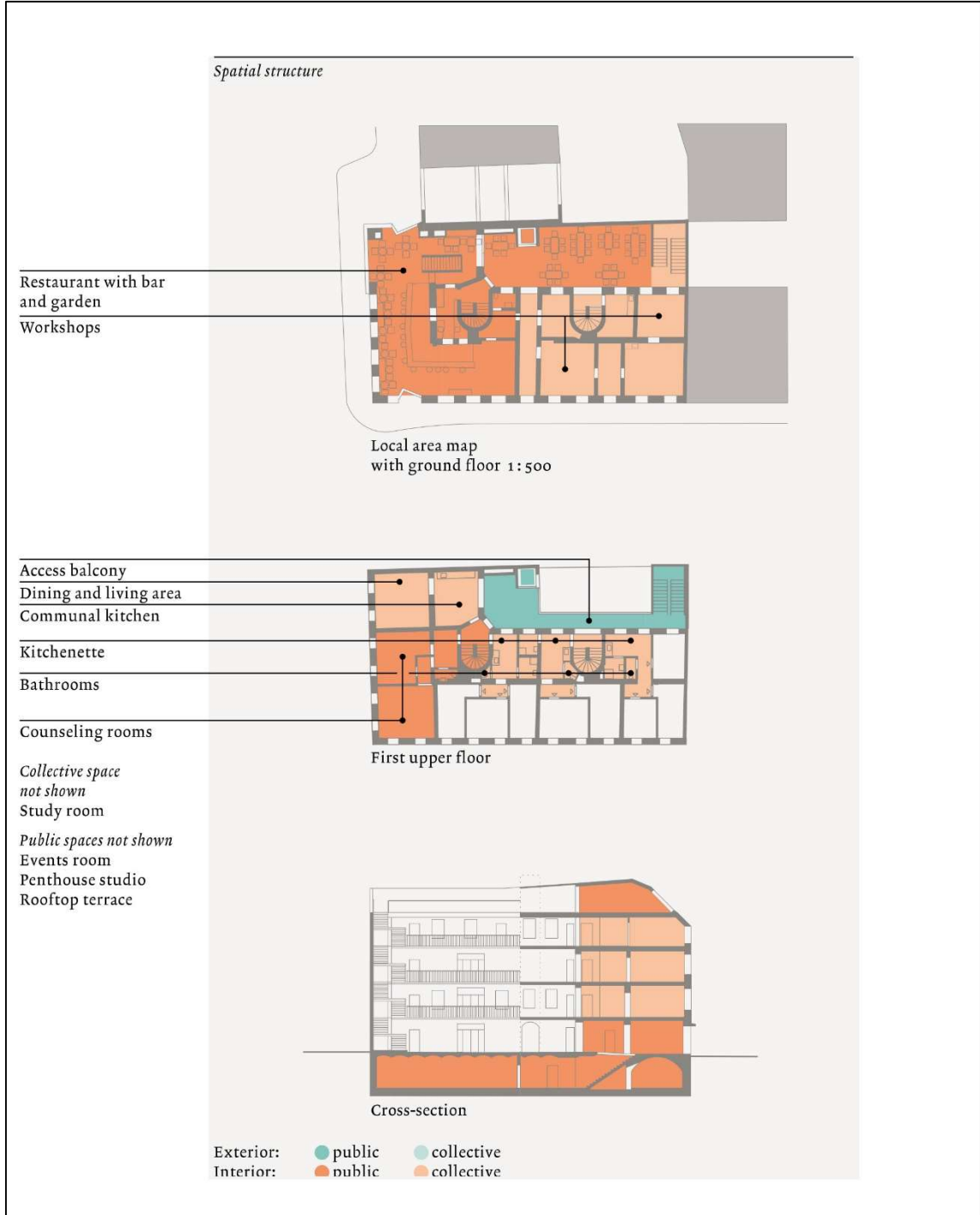
Proje bir yenileme projesi olmasının dışında ileri yaş yetişkinleri ve çok kuşaklı yaşamı bir arada organize etmesi bakımından önceki örneklerle kıyasla farklılık gösterir.

VinziRast-mittendrin: Yapı başlangıçta evsizler ve öğrenciler için tasarlanmış olsa da bugün çoğunlukla öğrenciler yaşamaktadır. 30 kişi kapasiteli yapıda, kişisel odalarda küçük mutfak bulunur, 4 katlı yapının her katında yer alan ortak alanlar mutfak, yemek alanı ve salon (yaşama alanı) vardır. Zemin katta bar, restoran ve bahçe yer alır. Çatı katında teras ve bir adet stüdyo bulunmaktadır ve bu stüdyo sakinler haricinde dışarıdan kullanıcılara da ücret karşılığında kiralanmaktadır. Bunların dışında yapıda çamaşırhane, danışma ofis ve atölye de yer almaktadır (http-15). Yapının kuruluş ve idamesinde Viyana'daki çeşitlik STK ve derneklerin bağışları ile sağlanmaktadır (Hagner, Ebersdorfer, Hannapel, ve Khouni, 2017).

Görsel 1.25'teki plana göre sırasıyla zemin kat, birinci kat ve yapının kesit görünüşü vardır. Zemin katta turuncu ile renklendirilmiş alan restoran, bar ve bahçe temsil etmektedir. Kavuniçi renkte olan ise atölye temsil etmektedir.

Birinci kat planında ise yeşil renk ortak erişime açık ve aynı zamanda dolaşımı sağlayan balkonu göstermektedir. Turuncu renkli alan ise küçük mutfak ve banyoları göstermektedir ve bu alanlar aynı zamanda ortak kullanım alanlarıdır.

Yapının kesit görselinde ise turuncu alanlar kamuya açık alanları, kavuniçi renkte olanlarsa sakinlerin ortak kullanımında olan alanlardır. Kesitte renklendirme yapılmamış alanlar da önceki planda yeşille renk ile boyanmış dolaşım alanlarını göstermektedir.

Görsel 1.25. *VinziRast-mittendrin Plan (Hofer, 2019, s. 250)*

Spreefeld Settlement: 3 adet 7 katlı yapıdan oluşmaktadır. Zemin katta *co-working space* (paylaşımlı ofis) ve kreş vardır. Ayrıca zemin kattaki odaların çoğunun duvarları hareketli olup ihtiyaca ya da yapılacak faaliyete göre zemin kat planı değiştirilebilmektedir. Tüm kişisel odalar kendi banyo/tuvaletine sahipken 1. katta ortak mutfak söz konusudur. Misafir dairesi, çatı terası, çamaşırhane, müzik odası, fitness alanı

ve gençlik odası (youth room) diğer ortak alanlardır. Ortak alanların bir kısmı yapı ücret karşılığı dışarıdan kullanıcılara da açıktır (http-16, 2015; http-17, 2015) (Görsel 1.26).

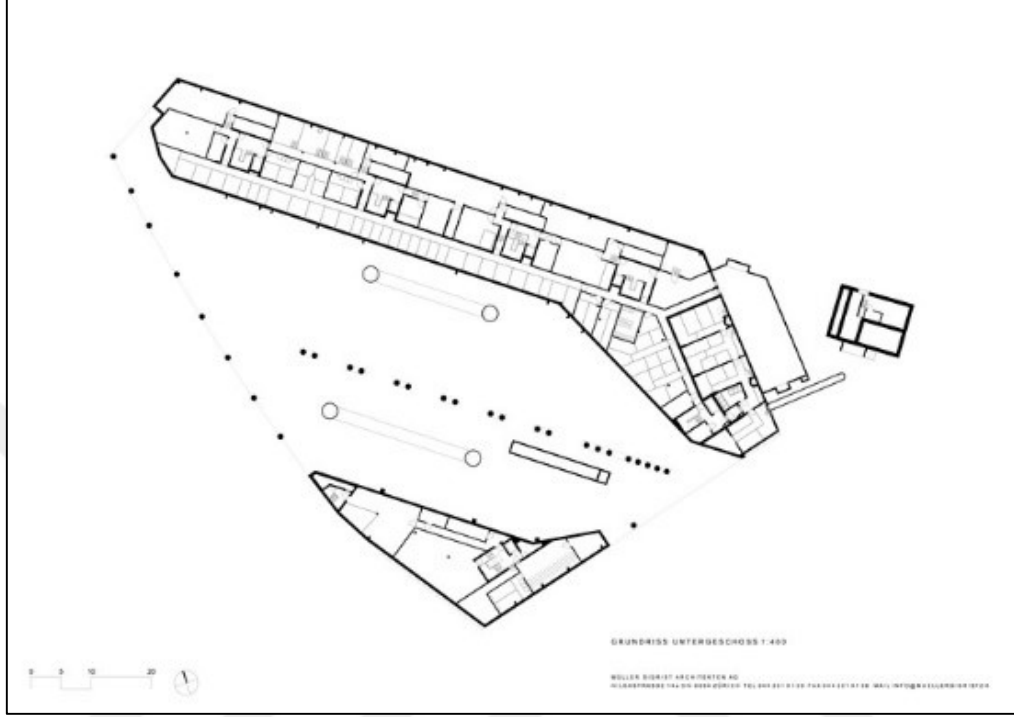

Görsel 1.26. Spreefeld Settlement (http-16, 2015)

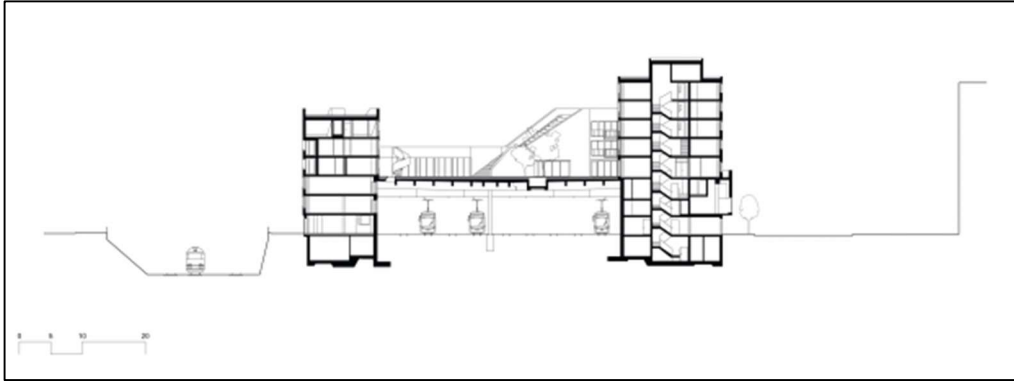
Kalkbreite Residential and Commercial Building: Yapı 1975 yılından beri kullanılmakta olan bir tramvay parkına entegre olarak 2007 yılında konsept proje olarak başlayıp 2009 yılında Kalkbreite Cooperative ve Zurich Belediyesini düzenlediği yarışmayı kazanmasının ardından 2012-2014 arasında inşası sürmüştü ve 2014 yılında ilk sakinler yerleşmiştir (Sigrits, 2019). Yapının Görsel 1.27’de planı, Görsel 1.28’de ise kesiti görülmektedir.

91 birimden oluşan yapıda daireler küçük, orta ve büyük olmak üzere üç boyutta bulunurlar. Tüm mekânların *rue intérieure* (iç sokak) bağlantısı vardır. *Community Household* (topluluk evleri) ve *Cluster Apartments* (küme daireler) olarak iki temel tipe ayrılan yapıda *Community Households* ortak alanları yemek yeme alanı, kafeterya mutfak olup her dairenin kendi özel banyosu ve tuvaleti vardır. Cluster Apartments ise kendi arasında üç tip olarak bulunur; *The Settler* (yerleşikler), ortak mutfak, yemek alanı ve

yaşam alanını birlikte kullanırlar; *The Nomad (göçebeler)*, neredeyse tüm alanları ortak olarak kullanırlar. Üçüncü tip ise *Community Housholds* 'dur (Hofer, 2019).

Görsel 1.27. Kalkberiete Residential Planı (Sigrits, 2019)

Görsel 1.28. Kalkberiete Residential Kesit Görünüşü (Sigrits, 2019)

Zwicky Süd Settlement: Kraftwerk1 mimarlık firmasının Kalkbreite projesinden esinlenerek gerçekleştirdikleri tasarımıdır. 3 Apartman ve 129 birimden oluşan yapıda apartmanlar bahçe, balkon ve köprüler aracılığıyla birbirlerine bağlantılıdır. Bu bağlantılar aynı zamanda apartmanlar arası sirkülasyon alanlarını da oluşturur. Tek odalı stüdyo dairelerden başlayarak çok çeşitli daire kombinasyonlarına sahiptir (<http-18>,

2019). Ayrıca genç yetişkinlere yardım amaçlı olarak kalmaları için ayrılmış kontenjanları da vardır (Hofer, 2019) (Görsel 1.29).

Görsel 1.29. Zwicky Süd vaziyet planı (<http-18>, 2019)

6 Katlı olan Zwicky Süd yapısında 5 katta apartmanlar arasında bağlantılarla dolaşım alanı artırılmıştır. Bu sayede ortak alanlara erişim ve kullanım kolaylığı sağlaması açısından yapılmış bir uygulamadır.

Tablo 1.15 Hofer (2019) esas alınarak *Topluluk Evleri ve Küme Apartmanların* derlenmiş bir hali bulunmaktadır. Tablo 1.16’da ise verilerine ulaşılan yapıların organizasyon ve işleyiş biçimleri aktarılmıştır.

Tablo 1.15. Topluluk Evleri ve Küme Apartmanlar (Hofer, 2019)

Yapı Adı	İlk Yerleşim	Şehir	Konum	Yapı Tipi	Mimarı	Geliştirici
Cologne New City Design TCS ¹	1961	-	-	-	Oswald Mathias Ungers	-
HHCS ²	1981	Delft, Hollanda	Outskirts	Yeni	Flip Krabbendam	Centraal Wonen Association
KCH ³	1984	Amersfoort, Hollanda	Urban Neighborhood	Yeni	Dolf Floors	Centraal Wonen Association
KHA ⁴	1997	Zurich, İsviçre	Urban Neighborhood	Dönüşüm	Annette Spiro, Stefan Gantenbein	Karthago Cooperative
HMH ⁵	2010	Winterthur, İsviçre	Outskirts	Yeni	HAerle Hubavher Architects	Gesewo
NMA ⁶	2011	Zurich, İsviçre	Outskirts	Dönüşüm	Adrian Streich	Kraftwerkı Cooperative
VM ⁷	2014	Zurich, İsviçre	Şehir Merkezi	Yeni	Vera Gloor	Private Owners
SS ⁸	2013	Viyana, Avusturya	Şehir Merkezi	Dönüşüm	Guapenraub+/-	St. Stephen's Communion of St. Vincent Spreefeld Berlin Building and Housing Cooperative
KRCB ⁹	2014	Berlin, Almanya	Şehir Merkezi	Yeni	Silvia Carpaneto, fatkoehl architekten, BARarchitekten	Kalkbreite Cooperative
HAH ¹⁰	2014	Zurich, İsviçre	Urban Neighborhood	Yeni	Müller Sigrist Architects	More than Housing Buildings Cooperative
ZSS ¹¹	2015	Dübendorf, İsviçre	Outskirts	Yeni	Duplex Architects	Kraftwerkı Cooperative
MIN MAX Residential and Commercial Building wagnisArt Housing Project	2016	Opfikon, İsviçre	Outskirts	Yeni	Schneider Studer Primas Edelaar Mosayebi Inderbitzin Architects AG	UTO Real Estate Management AG
Zollhaus Residential and Commercial Building	2016	Munich, Almanya	Yeni	Rainer Hofman, Ritz Ritzer	wagnis Housing Cooperative	0
	2020	Zurich, İsviçre	Şehir Merkezi	Yeni	EnzmannFischer Partner	Kalkbreite Cooperative

TCS¹: Tanthof Cohousing Settlements; HHCS²: Het Hallehuis Cohousing Settlement; KCH³: Karthago Community Households; KHA⁴: Kanzlei-Seen Housing Association; HMH⁵: Heizenholz Multigenerational Housing; NMA⁶: Neufrankengasse Multi-Family Apartments; VM⁷: VinziRast-mittendrin; SS⁸: Spreefeld Settlement; KRCB⁹: Kalkbreite Residential and Commercial Building; HAH¹⁰: Hunziker Areal House A; ZSS¹¹: Zwicky Süd Settlement.

Tablo 1.16. Topluluk Evleri ve Küme Apartmanlar Organizasyon (Hofer, 2019)

	Organizasyon	Demografi	İşleyiş	Apartman	Alan
Tanthof Cohousing Settlements	Özel girişim	130 sakin, aileler ve yüksek eğitilmiş bekârlar	Yüksek katılımlı	171 daire, 13 grup, 4 küme	1-4 katlı yapılar, toplam 6875 m ²
Karthago Community Households	Kar amacı gütmeyen kuruluş, kiralama usulü	54 sakin, genel yaş aralığı 35-45	Yüksek katılım ve hizmet alımı	10 birim; 2 adet 4 odalı, 94m ² ; 2 adet 3 odalı 79m ² ; 2 adet 6 odalı, 198m ² ; 2 adet 6 odalı, 215m ² ; 1 adet iki odalı, 39m ² ve çatı dairesi.	6 katlı, toplam 680 m ²
Heizenholz Multigenerational Housing	Kar amacı gütmeyen kuruluş, aidat ve kiralama	85 sakin, çoğunlukla iyi eğitilmiş karma grup	Kooperatif tarafından idare, yüksek katılım	26 birim, 2 Küme apartman 330 m ² , 2 topluluk apartmanı 253 m ² , daireler 1-6 arası odalı.	5-8 katlı toplam 4060 m ²
VinziRast-mittendrin	Kar amacı gütmeyen kuruluş	30 sakin, 27-67 yaşa aralığında, karma yapı	Yüksek katılımlı	30 Birim, 10'arlı topluluk evine bölünmüş halde	6 Katlı, 450 m ²
Spreefeld Settlement	Kar amacı gütmeyen kuruluş	140 sakin, eğitim ve yaş seviyeleri karma	Yüksek katılımlı, dernek ve kooperatif	64 birim, 3 Küme apartman 580 m ² + 620 m ² + 705 m ² , 1-5 arası değişken odalı	7 Katlı, 7415 m ²
Kalkbreite Residential and Commercial Building	Kar amacı gütmeyen kuruluş, kiralama usulü	260 sakin, karma yapı ancak çoğunluk iyi eğitilmiş	Kooperatif yönetimi, yüksek katılımlı ve hizmet alımı	91 birim	6-8 katlı, 6725 m ²
Zwicky Süd Settlement	Kar amacı gütmeyen kuruluş, kiralama usulü	300 sakin, karma yapı	Kooperatif yönetimi, yüksek katılımlı	129 birim	6 Katlı, 11500 m ²

Co-living: İş yaşamını ve gündelik hayatı bir araya getiren bir konsepttir. Bu konseptin ortaya çıkmasındaki en temel etken teknolojik değişimlerin beraberinde

getirdiği yeni yaşam ve iş koşullarıdır. 2000 sonrası internetin yaygınlaşması, cep telefonları, 3G gibi mobil teknolojilerin ulaşılabilirliğinin artması iş yaşamında büyük değişikliklere sebep olmuştur. *Teleworking* (uzaktan çalışma) çok yeni bir kavram olmasa da mobil teknolojiler sayesinde farklı bir boyut kazanmıştır. Yakın tarihte yaşanan pandemi¹³ koşullarında birçok sektörün uzaktan çalışmaya geçmek zorunda olması ve buna geçebilmesi de bu teknolojiler sayesinde olmuştur.

Co-working space (paylaşımlı ofis) Kavram ilk 2008’de Brad Neuberg’ in New York Times muhabiri Don Frost’a verdiği bir röportajda geçer;

Neuberg genç bir bilgisayar programcısıdır ve kariyerinde çıkmaza girmiştir. İlk etapta şehir ya da ülke değiştirerek bir çözüm arar. 9-5 bir mesaide kendini sıkılmış hissetmektedir. *Freelancer* olarak çalışmak pek cazip görünmez 9-5 mesai her ne kadar sıkıcı olsa da bir topluluk içinde bulunuyor olmak ve bir adrese sahip olmak gibi avantajları vardır. Diğer taraftan freelancer olarak çalışmanın da bağımsızlık ve özgürlük gibi artıları cazibeleri vardır. Freelancer çalışmaya karar veriri ancak bunu yaparken iş çevresini kaybetmeden 9-5 çalışmanın artılarını da beraberinde sunabilen bir yaklaşım izler (Neuberg, 2008). Buna da *coworking* der¹⁴. Neuberg’in yaklaşımı kendini *coworking movement* olarak ifade etse de yaklaşımı benimseyen iş yerleri durumu *coworking space* olarak adlandırmaya başlar (Hurry, 2012, s. 4).

İş yaşamındaki bu değişimlerin yanında 2008 de mortgage krizi ile başlayan küresel durgunluk kent merkezlerindeki konut sıkıntısı ve kiralardaki astronomik artışlar da diğer tetikleyici etkenlerdir (Dezember, 2020; Garber, 2012).

Co-living için *cohousing+coworking* formülü de bu açıdan söylenebilir. Ancak co-living’in bir diğer farklılığı evin merkezleştirilmesidir. Tam donanımlı bir konut yerine temel düzeyde mahremiyetin karşılanması, çalışma ve sosyalleşme olanaklarının aynı anda karşılanabilmesi esastır (Kuhnert, 2019). Temel motivasyon birlikte olmak ve bir topluluğa ait olma hissidir (Kuhnert, 2019, s. 272; Spinuzzi, 2012, s. 414). Dolayısıyla hedef çekirdek ailelerden genç yetişkinlere doğru değişmiştir. Co-working alanlarının ilk kullanıcıları *freelance* çalışanlar ve bilgisayar bazlı olarak *creative* sektörler olarak anılan tasarım, grafik ve benzeri dallarda çalışanlarken bu kitle genişlemektedir. Daha büyük ölçekte genç profesyonelleri (*yuppies: young urban professionals*) kapsayan bir

¹³ Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020 covid-19 Pandemi’sini ilan etmiştir. (<https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>)

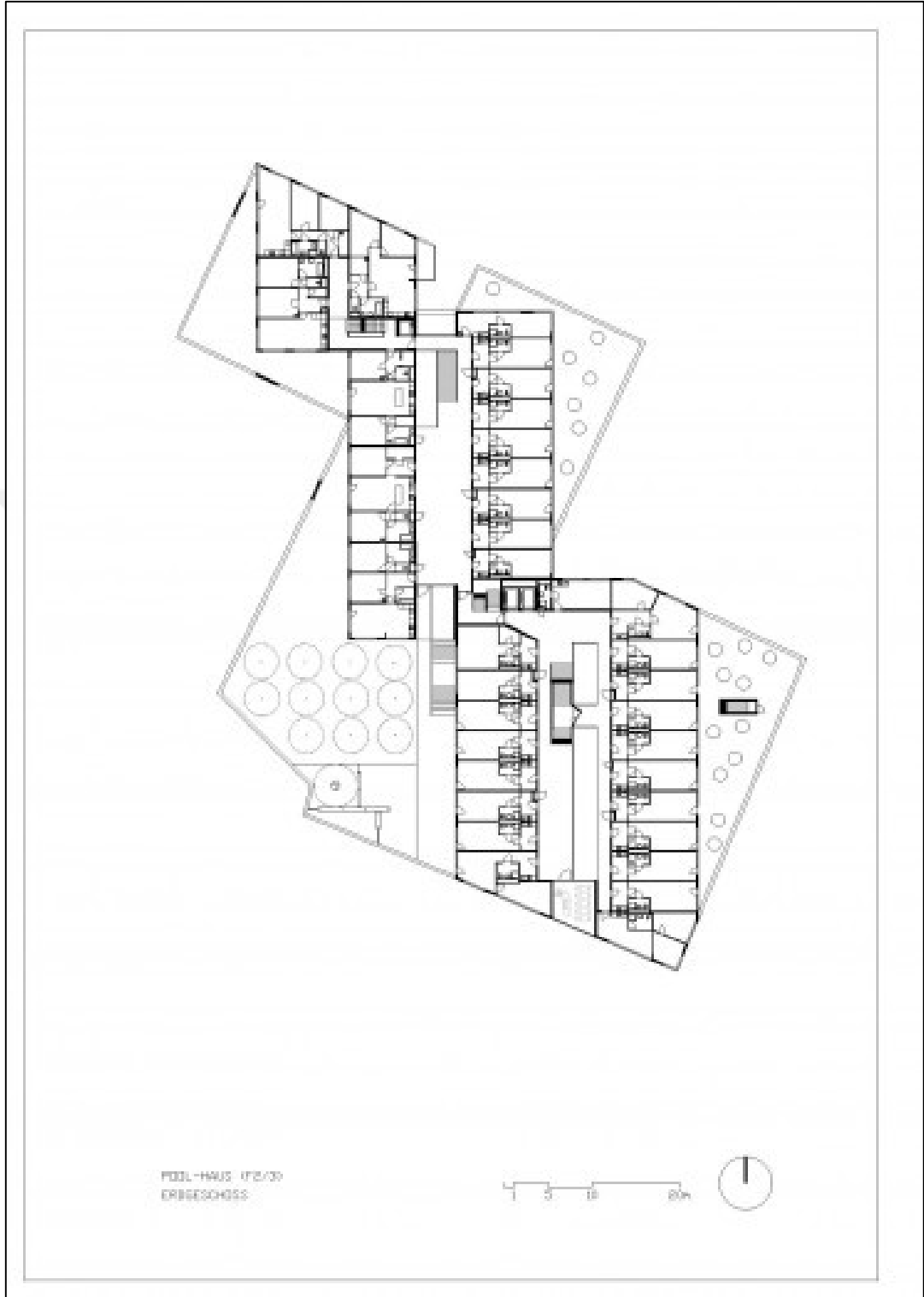
¹⁴ “...rented in a space building, starting a movement”

genişleme göstermektedir. *Co-living* kitlesi: yalnız yaşayanlar, öğrenciler, dijital göçebeler, *freelance* çalışanlar, bekâr kadınlar ve genç profesyonellerden oluşmaktadır. Görsel 1.30’da co-living konseptinin illüstratif bir anlatımı yer almaktadır.

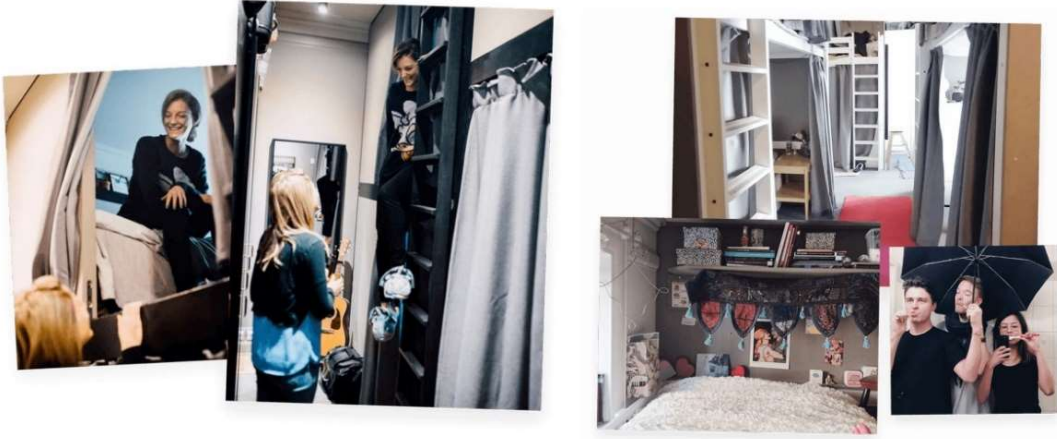
Görsel 1.30. *Co-living* İllüstrasyon: Katie Lukes (Lukes, 2020)

Poolhaus: Tam olarak co-living özellikleri taşımasa da erken örneklerinden kabul edilebilecek konseptlerden biridir. Görsel 1.31’de kat planı görülmektedir. Herhangi bir paylaşımlı çalışma alanı içermeyen yapıda uzun süreli konaklama mevcut değil ancak minimum konaklama süresi 6 aydır (http-20, 2022). 8 ve 9 katlı iki ana yapıdan oluşur, yapıları birbirinden ayıran büyükçe bir atrium çevresinde dolaşım alanları vardır bu alanlar çatı katındaki havuza kadar her katı dolaşarak yönlendirme yapar (Kuhnert, 2019). Ortak kullanıma dair ise sauna, havuz, spor salonu, mutfak, hobi odası ve self servis çamaşırhanesi mevcuttur (http-19). *Poolhaus* otel yapısına ve işletmesine benzerlikler göstermekle birlikte genel işleyiş itibarıyla altı ayın altında konaklamalara müsaade etmeyerek farklılaşmaktadır.

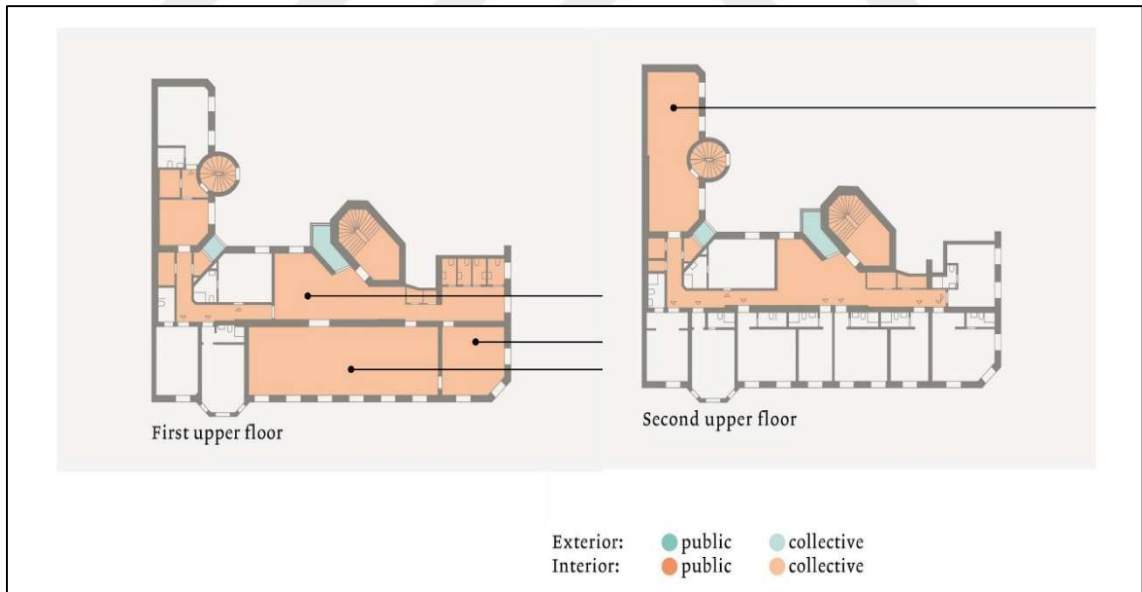
Görsel 1.31. Poolhouse Kat Planı (http-21, 2002)

Tech Farm K9: Storesound Arkitekter firmasının 2016 co-living'e dönüştürdüğü yapıdır. Yapıda kişisel alanlarda banyo mevcut ve mobilyalıdır. Ortak alanlar ortak mutfak, yemek odası, kütüphane, dinlenme odası, sessiz oda ve paylaşımlı ofistir. Paylaşımlı alanlar sadece sakinler için kullanıma açıktır (Kuhnert, 2019) (Görsel 1.31).

Görsel 1.32. K9 Pod ve Mini Pod (*http-22, 2016*)

Sakinler çoğunlukla genç profesyoneller ve dijital nomadlardan oluşmaktadır. Yapını idaresi dışarıdan profesyonel yönetici ve sakinler tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmektedir. Yapı da konaklama yurtvarı, kişisel oda ve podlar şeklinde üç tiptedir (*http-22*). Görsel 1.33’de yapıdaki iç ortak alanlar turuncu, kamusal alana dâhil alanlar ise yeşille gösterilmiştir.

Görsel 1.33. K9 Birinci ve ikinci kat planları (*Kuhnert, 2019, s. 282*)

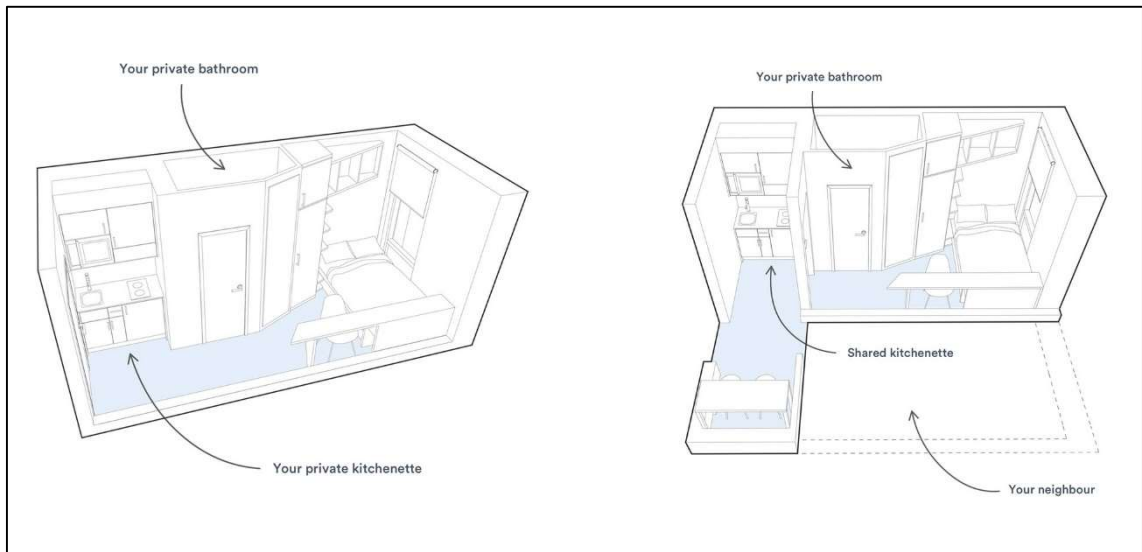
The Collective Old Oak: PLP Architecture firmasının projesi olan yapı 2016 tamamlanmıştır. Yapı co-living yapıları arasında 16.000 m² ile en büyük alana sahip oluşumlardan biridir (*http-23, 2021*). 550 kişi kapasiteli yapıdaki ortak kullanım alanları; kütüphane, sesiz oda, film/sinema odası, oyun odası, spa ve çamaşırhane; zemin katta ise bar, restoran, etkinlik salonu, spor salonu ve paylaşımlı ofis bulunmaktadır. Bunların

yanında her katta ortak mutfak ve yemek yeme alanı ve banyolar bulunmaktadır. Zemin katta 24 saat hizmet veren danışma ve oda servisi de bulunmaktadır. Old Oak'ın en ayırt edici özelliği Coliving yapılarının çoğunlukla genç yetişkinler ve profesyoneller olmasına karşın çocuklu bekâr kadın/erkeklerin de faydalanabiliyor olmasıdır (http-24, 2022) (Görsel 1.34).

Görsel 1.34. *The Collective Old Oak* (http-23, 2021)

İki tip kişisel oda bulunan Old Oak'da tüm odalar mobilyalıdır (Görsel 1.35).

Görsel 1.35. *Old Oak Studio Oda ve Suit Oda* (http-24, 2022)

Co-living oluşumlarının sayıları 2010 yıllardan itibaren büyük bir artış göstermektedir. *Live Zoku* gibi aslen zincir otel firmaları da bazı yeni yapılarını bu konseptte uygun bir mekân olarak bazı yapılarını da bu konseptte dönüştürmektedir. Otel ve co-living arasında kendi hibrid modelleri de vardır (Linda, 2022). Co-living yapılarının ilk örnekleri Tablo 1.17’de listelenmiştir.

Tablo 1.17. Co-living Yapıları (Kunherts, 2019) esas alınarak hazırlanmıştır.

Yapı Adı	İlk Yerleşim	Şehir	Konum	Yapı Tipi	Mimarı	Geliştirici
Poolhaus	2007	Viyana, Avusturya	Outskirts	Yeni	pool architecture ZT	Kabelwerk Invest Holding
Cohab Botanique	2015	Brussels, Belçika	Urban Neighborhood	Conversion	Lionel Jadot	Cohabs Invest Holding
Ourcq Blanc	2015	Paris, Fransa	Urban Neighborhood	Conversion	Samuel Rémy	Association Ourcq Blanc
Live Zoku	2016	Amsterdam, Hollanda	Şehir Merkezi	Conversion	Concrete	-
Tech Farm K9	2016	Stockholm, İsveç	Şehir Merkezi	Conversion	Storesund Arkitekter	Private Owners (Tomas Björkman, Dan Erikson)
The Collective Old Oak	2016	Londra, Büyük Britanya	Outskirts	Yeni	PLP Architecture	Private owners (Reza Merchant)
Happy Pigeons	2017	Berlin, Almanya	Urban Neighborhood	Conversion	Yasmin Naqvi, Plattenbau Studio	Private owners (Kai Drwecki, Marc Dewecki)
Quarters	2017	Berlin, Almanya	Urban Neighborhood	Yeni	SEHW Architecture	Medici Living Group
The Babel Community	2017	Marseilles, Fransa	Şehir Merkezi	Conversion	Luc Sergent	Private owners (Matthieu Brugières, Benoit Jobert)

Tablo 1.18’de ise Co-living yapılarının işleyiş ve organizasyon bilgileri aktarılmıştır. Bu bilgiler metin içinde verilen kaynaklarda gösterildiği üzere ilgili kuruluşların internet sayfalarından derlenmiş verilerdir.

Tablo 1.18. *Co-living Yapılarının Organizasyonları, (Kunherts, 2019) esas alınarak hazırlanmıştır*

	Poolhaus	Tech Farm K9	The Collective Old Oak
Organizasyon	Kar amacı gütmeyen kuruluş, 6 aylık kiralama süreli	Özel girişim, kiralama usulü,	Özel girişim, Kiralama usulü (en az 3 ay)
Demografi	Çocuksuz genç yetişkinler, yüksek eğitim seviyesi	50 sakin, çocuksuz, yüksek eğitilmiş çalışan genç yetişkin	550 sakin, çoğunlukla yüksek eğitimli bekârlar ve az sayıda çocuklu bekâr ebeveyn
İşleyiş	Harici profesyonel idare, düşük katılım	Temizlik ve yemek için hizmet alımı, orta düzey katılım	Haricen profesyonel idare, otonom organizasyon
Apartman	252 birim, 219 1-3 odalı daireler, 25-50 m ² ; 33 adet geleneksel daire	33 birim, 19 adet tek odalı, 18-25 m ² ; 9 tek odalı, 12-16 m ² ; 2 Yatakhane 30 m ² ; 3 live-in stüdyo 20-22 m ²	550 birim, süit ve stüdyo odalardan oluşmakta
Alan	8-9 Katlı, 5402 m ²	4 Katlı	10 katlı, 16000m ²

1.3. Bölüm Değerlendirmesi

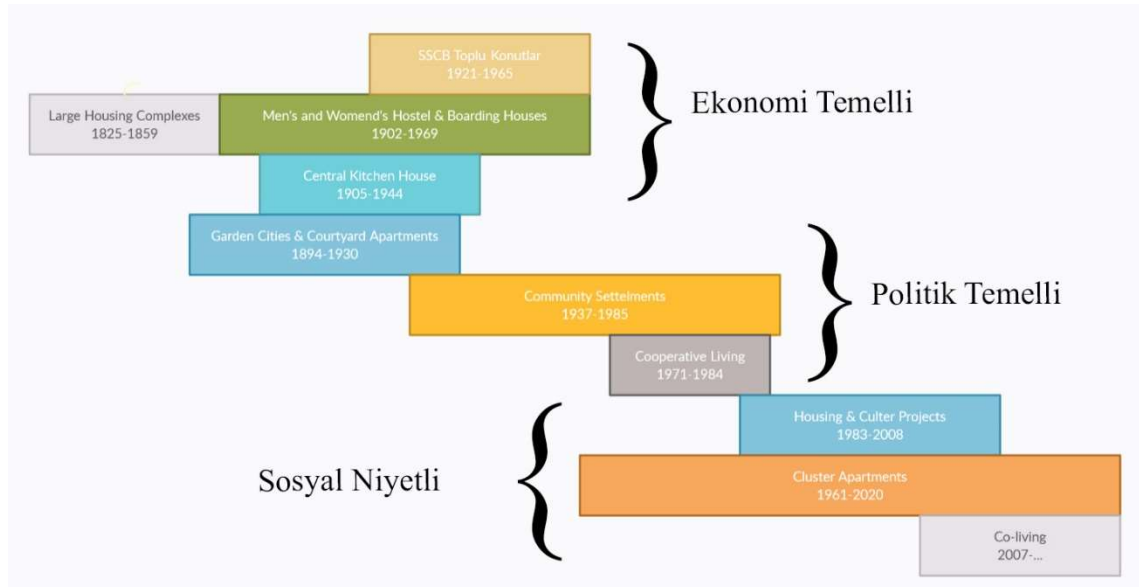
Ekonomik temelli birlikte yaşam biçimlerinde endüstri devriminin sonuçları çok etkili olmuştur. Kırsaldan kente göç ve buna bağlı olarak endüstrileşen kentlerde konut sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Kadınların iş hayatına katılımı geleneksel aile yapısında ve aile içi rollerde değişimlere sebep olmuştur. Aile içinde yaşlı ve çocukların bakımı sorun olmaya başlamıştır. Kent merkezlerindeki geleneksel aileden çok çekirdek ailenin yaygınlaşması konut açısından kamusal ve mahrem sınırlarını çok daha keskin hale getirmiştir.

Birinci dünya savaşı sonrasındaki barış ortamı ve ekonomik olarak görece sabit sayılabilir bir ortamda gelişen fikirler ve kadın hareketlerinin etkili olduğu bir süreç girilmiştir. Savaş dönemi ekonomik sıkıntıların yoğun yaşanmış olması gıdaya ulaşma

gibi problemlerin ardından kendine yeten toplulukların oluşturulması daha önem kazanmıştır. Çekirdek ailenin yeniden önem kazandığı bu süreçte konutlar olabildiğince kendine yeten tam donanımlı temel ihtiyaçları kendi içinde çözebilen yapılarda kurgulanmaya çalışılmıştır. Ortak kullanım alanlarının çoğunlukla yeşil alanlar, parklar gibi sosyalleşmeye ağırlık veren bir yapıda tasarlanmıştır.

İki dünya savaşı sonrasında toplumda hızlı bireyselleşme görülür. Bireyselleşme aynı zamanda tek kişilik konutlara olan talebi de artırmıştır. 1980’lerde doğu-batı blokların yıkılması neoliberal politikaların egemen olmasıyla tüketime dayalı bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. İnternet ve mobili teknolojilerin yaygınlaşması iş yaşamını ve gündelik hayat pratiklerinin değiştirmiştir. Paylaşım ekonomileri, dijital göçebeler ve co-working gibi yeni paradigmalara bağlı ortaya çıkan iş ve gündelik hayat pratiklerindeki değişimler konutu ve işlevini yeniden düşündürmüştür. Sosyal niyetli birlikte yaşam toplulukları bu sebeple çok çeşitli örneklerle sahiptir. Yaş farkı gözetmeksizin kadınlardan oluşan, orta ve ileri yaş yetişkinleri kapsayan topluluklar, sadece gençlerden ya da start-up gibi girişimcilik ekseninde bir araya gelen gruplara kadar farklılıklar göstermektedir.

Birlikte yaşam biçimleri birbirlerinin sebep ya da sonuçları olarak oratya çıkmamıştır. Görsel 1.31’de görüldüğü üzere aynı zaman dilimlerinde kesiştikleri gibi birbirinden yola çıkarak farklı zamanlarda da var oldukları gözlenmektedir.

Görsel 1.36. Birlikte yaşam biçimleri zaman çizelgesi

Birlikte yaşam biçimlerinde *cohousing*'den *co-living*'e dönüşen süreçte yapılarda yaşam tarzlarına dayalı farklarda gözlemlenmektedir. *Cohousing* temel olarak tam

donanımlı bir konutu ortak alanlarla kulancılarının sunarken *co-living* kurgularında minimum mahremiyeti alanları ile sosyalleşmeye dayalı ortak alanları içeren bir kurguya sahiptir. Tablo 1.19’da *co-living* ve *cohousing* konseptlerinin temel farkları verilmiştir. Co-living konseptinin görece daha yeni olması ve farklı yaklaşımlar içermesi tabloda da görülmektedir.

Tablo 1.19. *Co-living ve CoHousing konseptlerindeki farklar*

	Co-Living	CoHousing
Özel Konut	Hayır	Evet
Kişisel Mutfak	Hayır/Ortak	Evet
Kişisel Yaşam Alanı	Hayır	Evet
Kişisel Banyo	Olabilir	Evet
Kısa Süreli Konaklama	Evet	Hayır
Komünal Yönetim	Hayır	Çoğunlukla/büyük ihtimalle
Ortak Çalışma Alanı	Evet	Çoğunlukla
Misafir Odası	Evet	Evet
Ortak Yemek Yeme Alanı	Evet	Evet
Ortak Bahçe	Olabilir	Evet
Geliştirici lider	Evet	Nadiren
Topluluk Lideri	Nadiren	Çoğunlukla

Cohousing yapılarında ortak alanlar çoğunlukla temel ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir. Merkezi mutfaklı yapılarda olduğu gibi ekonomik temelli birlikte yaşam konseptinde maliyetlerin düşürülerek çocuk ve yaşlı bakımından beslenmeye kadar ihtiyaç odaklıdır. İlk örneklerde rastlanmasa bile ortak alanların kullanılmak istendiği durumlarda her konut kendine yetebilecek donanıma sahiptir. Politik temelli yapılarda bu durum ortak alanların bir gönüllük esası ile kullanılmasıyla kurgulanır. Sosyal temelli ortak yaşam da ise genellikle ortak alanların kullanımı içinde bulunan yaşam biçiminin bir gereksinimi gibidir.

Çalışmada birlikte yaşam biçimleri temel olarak Avrupa’daki gelişimi ve değişimi üzerinden aktarılmıştır. Hindistan’da *Ashrams*, İsrail’de *Kibbutz* gibi dini temelli, bugün

çoğunluğu yıkılmış olan Çin'deki *Hutong* mahalle yapıları, Mao döneminde özellikle kırsal alanlarda uygulanmış *Hakka* (ortası boş dairesel yapıda) apartmanlar gibi örnekler de mevcuttur. Bu yapılar dini değerler, yönetim biçiminden kaynaklı dikte edilen yaşam biçimleri ile ilişkili yapılar ya da çok kısıtlı alanlarda gerçekleşmiş ve artık olmayan yerel yapılara da rastlanmaktadır. Ancak bunlar organizasyonel olarak çok kısıtlı bir kitleyi içermiş olması ve yerel düzeyde olmaları açısından örneklendirilmemiştir.

Son olarak cohousing, co-living gibi kavramlara dair gelinen noktada bir “co” karmaşası söz konusu olabilmektedir. Özellikle co-living konseptinin yeni olması ve farklı özellikte içerikler bulunması da buna sebep olmaktadır. *Co; Collective, convenient, community, collaborative...* Buradaki anlam farklılıkları yine konseptin içeriğine göre ya da topluluğun bakış açısına göre farklılık göstermektedir.

2. KULLANICI PROFİLİ SEÇİMİ İÇİN KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1. Yaşlanma ve İleri Yaş Yetişkinlik

Yaşlanma, kişinin fiziksel ve ruhsal yönden değişme uğramasıdır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013). Yaşlanma biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olmak üzere üç boyutta gerçekleşir. Dolayısıyla bakış açısına ya da disipline göre yer yer birbiriyle kesişen farklı tanımlamalara sahiptir. Kültürden ve toplumdan topluma yaş ve yaşlanmaya farklı bakış açıları mevcuttur. Endüstrileşme öncesi tarım toplumlarında yaşlılık bilgi ve tecrübe ile eş görülürken bu durum modern toplumlarda farklılaşmaya başlamıştır (Ceylan, 2020). Endüstri sonrası toplumlarda değişen aile yapısı ve yaşam tarzları en temel etkenlerden biri olmuştur. Bu değişimler beraberinde yaşlanma yaşlılık tanımlarını da etkiler.

Yaşlı olarak görülmeyi Birleşmiş Milletler (BM) 60, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 65 yaş ve yukarısı olarak belirlemiştir. Bu yaş tanımı kronolojik bir yaş tanımıdır. Kronolojik yaş kişinin doğumundan itibaren geçen zaman dilimini ifade eder (Erber, 2018, s. 9; Morgan ve Kunkel, 2016, s. 8). Gündelik hayatta en çok kronolojik yaşın kullanılması okula başlama, ehliyet alma, askere gitme, emekli olma ve benzeri hukuki işlem ve süreçlerin işlemesi bakımında kullanışlıdır (Kurtkapan, 2018). “Yaşlılığın kronolojik olarak tanımlanması modern çağda nüfus kayıtlarını tutulması ile önem kazanmıştır (Yazıcı, 2014, s. 22)”. DSÖ kronolojik yaşlanmayı temel alarak aşağıdaki gibi bir sınıflandırma da yapmaktadır (Tablo 2.1):

Tablo 2.1. *Dünya Sağlık Örgütü Yaş Sınıflandırması*

Yaş Aralığı	Tanımı
45-59	Orta Yaş
60-74	Yaşlı
75-89	İleri Yaşlı
90 ve üstü	İhtiyarlık

Biyolojik yaşlanma ve fizyolojik yaşlanma ise iç içe geçmiş haldedir. Güler (1998)’e göre “...yumurtanın döllemeyle başlayıp, tüm yaşam boyu süren bir olgudur (Güler, 1998)”. Yaş aldıkça vücudumuzda meydana gelen gözle görülür değişiklikler saçların ağarması, kilo kaybı, yavaşlama, görmede azalma gibi değişimler ve dışarıdan görülemeyen immün sistem, dolaşım sisteminin kapasitelerindeki değişimlerden

yaşlanmadır (Morgan ve Kunkel, 2016; Tufan, 2016). Saç ağarması deri kırışması gibi fonksiyonel karşılıkları olmayan fiziksel değişimlerde birçok kültürde yaşlılık algısı olarak kabul edilmektedir (Bothelo, 2001'den aktaran Yazıcı, 2014).

Psikolojik yaşlanma ise kişilik, zihinsel işlevsellik ve benlik duygusundaki değişimleri içerir. Bu değişimlerin bir kısmı olağandır, kişiliğin gelişmesi, artan hayat tecrübesi ve sair ile ilgiliyken bir kısmı ise beyin fonksiyonlarındaki aksaklıkların sebep olduğu demans ya da depresyon gibi psikolojik dengenin kaybedilmesi ile ortaya çıkar (Morgan ve Kunkel, 2016). Bireyin kişisel, bilişsel ve sosyal becerilerindeki azalma, değişen koşullara uyum sağlamada ne kadar çaba gösterdiği veya çaba göstermeye istekli olduğu da psikolojik yaşlanmasına bağlı durumlardandır (Erber, 2018).

Sosyal ya da Sosyolojik Yaşlanma, içinde bulunulan toplumun size yaşınız bağlamında yüklediği rolleri ne kadar gerçekleştirdiğinizle ilişkilidir. “Her toplumun; genç, orta ve ileri yetişkinlikte oynana roller ve ulaşılan hedefler ile ilgili kendi beklentileri vardır (Erber, 2018, s. 10)”. Erber (2018)’de örneklendirmesi şu şekildedir:

“...bireylerin; 20’li yaşlarının başında eğitimlerinin tamamlamaları, 20’lerin sonunda veya 30’ların başında evlenmeleri, 30’ların başında veya ortasında çocuk sahibi olmaları, 40 yaşla birlikte bir kariyer yapmış olmaları beklenebilir. 40 yaşına kadar evlenmemiş ve o zamana kadar ebeveynleri ile yaşayan birey, 22 yaşında ebeveynlerinin evinden ayrılan ve 25 yaşında evlenen bireyden sosyal olarak daha genç kabul edilecektir (Erber, 2018, s. 9)”.

Sosyal yaşlanma toplumun ön kabulleri ve normları ile ilişkilidir. Bu normlara uyum kişiye sosyal statü sağladığı için normların karşılanmaması ya da karşılanamaması sosyal yaşlanmaya neden olur. Sosyal yaşlanmayla bu açıdan karşılaşılan en sık durumlardan bir diğeri de emekliliktir. Emeklilik kişilerin emeklilik öncesi sahip oldukları yetki, saygı ve ilişki ağının kaybedilmesi ve beraberinde gelen sosyal izolasyon yine sosyal yaşlanma olarak ifade edilir (Kalınkara, 2021).

Bu yaşlanma türleri arasında sosyal yaşlanma diğer bir ifadeyle yaşlanmanın sosyal inşası 1950’ler sonrasında ortaya çıkan bir olgudur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında barış iklimi, sağlık alanındaki gelişmeler nüfusu ve beraberinde beklenen yaşam süresini artırmıştır.

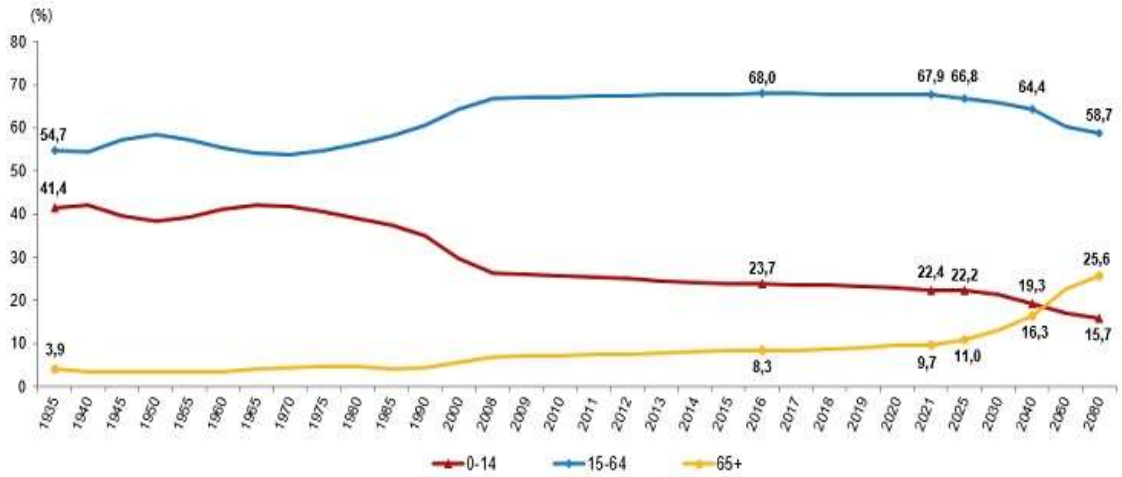
Timonen (2008)’de üç boyutta ele alınması gerektiği ve bunlar bireysel yaşlanma, nüfusun yaşlanması ve yaşlılığın niteliksel değişimleri olarak ifade eder (Timonen, 2008, s. 4). Biyolojik, psikolojik yaşlanmalar bireysel yaşlanma ile ilgili iken sosyal yaşlanma hem bireysel hem de nüfusun yaşlanması ile ilgilidir. Nüfusun yaşlanması ise demografik

değişimlerle ilgilidir. Bu demografik değişimler söz konusu toplumdaki doğum ve ölüm oranları ile ilişkilidir. Bir toplumda hem doğum hem de ölüm oranlarının azalması o toplumun kendini yenileyemediğine ve yaşlanmaya başladığına göstergedir. DSÖ'nün 2019 Dünya Nüfus Beklentileri Rapor'una göre 2018 yılında tarihte ilk kez 65 yaş üstü kişi sayısı 5 yaş altındaki çocuk sayısını geçmiştir. Yine aynı rapora göre 2050 yılına gelindiğinde her altı kişiden birini 65 yaş üstü olması beklenmektedir (UN, 2022).

Türkiye'nin demografik değişimi ise Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2021) verilerine göre aşağıdaki gibidir:

“Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2016 yılında 6 milyon 651 bin 503 kişi iken son beş yılda %24,0 artarak 2021 yılında 8 milyon 245 bin 124 kişi oldu. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2016 yılında %8,3 iken, 2021 yılında %9,7'ye yükseldi. Yaşlı nüfusun 2021 yılında %44,3'ünü erkek nüfus, %55,7'sini kadın nüfus oluşturdu. ...Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörüldü (TÜİK, 2022).”

Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere 2080 yılına kadar nüfusun %25,6'sının 65 ve üstü yaşta olacağı tahmin edilmektedir.

Şekil 2.1 Yaş grubuna göre nüfus oranı (TÜİK, 2022)

Türkiye toplumu da hızla yaşlanmakta olan bir toplumdur. Toplumu yaşlanıyor olması ile göstergeleri Kalıncara (2021) toplumun yaşlanıyor olması ile ilgili göstergeleri, çalışmasında şu şekilde sıralamaktadır (s. 110):

- Genç toplum: 65 yaş üzeri nüfus oranı %4'ten az,
- Olgun toplum: 65 yaş üzeri nüfus oranı %4 ila %7 arası,

- Yaşlı toplum: 65 yaş üzeri nüfus oranı %7 ila %10 arası,
- Çok yaşlı toplum ise 65 yaş üzeri oranının %10 ve üzerinde olduğu toplumlardır.

“En az bir yaşlı fert bulunan 6 milyon 112 bin 760 hanenin 1 milyon 561 bin 398'ini tek başına yaşayan yaşlı fertler oluşturdu. Bu hanelerin %74,9'unu yaşlı kadınlar, %25,1'ini ise yaşlı erkekler oluşturdu (TÜİK, 2022).” Türkiye yaşlandığı kadar aynı zamanda yaşlı insanların yalnızlaşması konusunda da git gide oranların arttığı bir durum içerisinde.

2.1.1. Yaşlılık ve yalnızlık

Yaşlılık, yaşlanmanın türüne bağlı olarak çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Biyolojik olarak bedenin görevlerini, fonksiyonları eskisi kadar yerine getirememesi, bireyin geçmişindeki sağlık problemleri ve benzeri durumların yaşlılıkta birikerek de ortaya çıkması söz konusudur. Ancak yalnızlık her zaman da kişinin elinde olmayan bir sorun olarak ortaya çıkar.

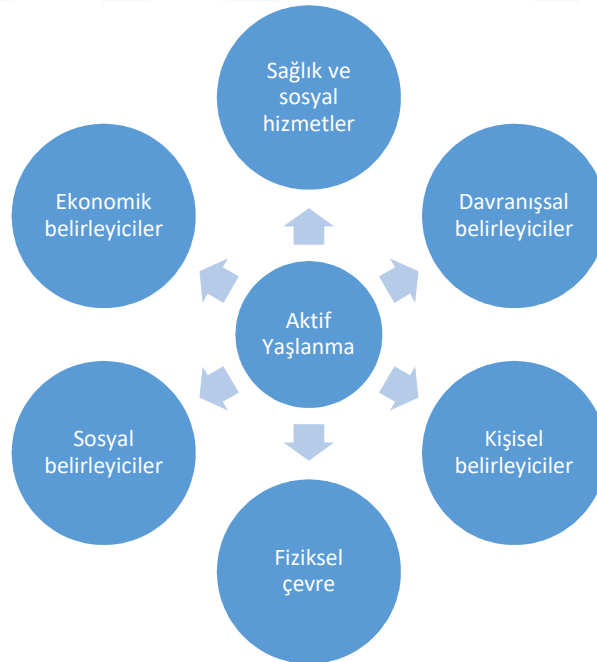
Yaşlılık döneminde eş kaybı, ayrılık, yakın arkadaşların kaybı gibi etmenler ortaya çıkması gençlik dönemlerine göre daha olası durumlardır. Emeklilik gibi durumlarda iş hayatından ileri gelen arkadaşlıkların kopmasına ve sosyal statü kaybına sebep olabilir. Özellikle eş kaybının yaşlılarda en yoğun yalnızlık hissi yaratan durumlardan biri olduğu ve bu durumun bilişsel problemlere yol açtığı ifade dilmektedir (Akgül ve Yeşilyaprak, 2015; Kapıkıran, 2016; Ünal ve Bilge, 2005). Yalnızlık ve uykusuzluğun çoğu zaman birlikte görüldüğü ve birbirinin tetiklediği sık görülen bir diğer durumdur (Bilgili, Kitiş ve Ayaz, 2012). Sosyal aktivelerin varlığının gelir düzeyinin seviyesi ve çiftlerde birbirinden bağımsız hareket edebilmenin yaşlılarda mental rahatsızlıkların ve yalnızlık hissinin azalmasında büyük etkileri olduğu görülmüştür (Akbaş, Yiğitoğlu, ve Çunkuş, 2020; Ilgaz, Akgöz, ve Gözüm, 2019; Kalınkara ve Sarı, 2019). Yaşlılığın ilerlemesiyle yalnızlık hissinin arttığı (Kurtkapan, 2018, s. 120), müzik etkinliklerine katılmanın yalnızlık hissini ve yaşam doygunluğunu arttırdığı gözlemlenmiştir (Yağcı ve Kapıkıran, 2019).

Çalışmalarda görüldüğü üzere fizyolojik rahatsızlıkların olmadığı durumlarda yaşlılıkta görülen en büyük problem yalnızlıktır ve yalnızlıkla birlikte mental rahatsızlıklar da artmaktadır. Sosyal aktivite ve bir grupta birlikte gerçekleştirilen faaliyetlerin yalnızlık hissini azalttığı gözlemlenmektedir.

2.1.2. Aktif yaşılanma

Yaşılanma, canlının doğası gereği gerçekleşen bir süreçtir. Bu süreç çeşitli tanımlarından bağımsız olarak aynı zamanda içinde yaşanılan toplumun yapısı ve kişisel özelliklere bağılı olarak da farklılıklar gösterir. DSÖ'nün yaşıllık tanımlarından biri de kişinin uyum becerisindeki azalma olarak geçmektedir. Diğer bir ifadeyle kişi içinde bulunduğu çevredeki değişimlere uyum sağlamakta zorlanıyorsa bu, kişinin yaşılanmaya başladığının da en temel göstergelerinden biri olmaktadır. “İnsanları birbirinden ayıran temel unsur yaş farkı değil, etkinlikleri ve yararlılıklarıdır (Tufan, 2016, s. 147).”

“Aktif yaşılanma, yaşam kalitesini artırmak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını optimize etme sürecidir (WHO, 2002, s. 12).” Bu ifadeyle yaşılların toplumdan ayrıştırılmasına engel olmak hedeflenmektedir. Burada yaşılların ekonomik faaliyet olarak sadece üretim yer alması değil toplumun her aşamasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliklere dâhil olabilmesi kastedilmektedir. Aktif yaşılanma kişinin bağımsız, kendine kendine yetebilen ve yaşam standartlarını koruyabilen bir şekilde yaşılanmasını içermektedir. Aktif yaşılanmayı belirleyici faktörler şekil 2.2’de verilmektedir:

Şekil 2.2. Aktif Yaşılanmanın Belirleyici Faktörleri (WHO, 2002, s.19).

Bu faktörler aynı zamanda kişinin cinsiyetine ve bulunulan kültüre göre de etkilenmektedir. Cinsiyet ve kültür en temeldeki iki ana faktör olarak ele alınmaktadır.

Kişilerin bu faktörler altında aktif yaşlanmaları hem kişilerin kendi olanakları hem de sosyal politikalarla da ilişkilidir. Aktif yaşlanma aynı zamanda “başarılı yaşlanma”, “üretken yaşlanma”, “sağlıklı yaşlanma” ve “pozitif yaşlanma” gibi farklı kavramlarla da anılmaktadır (Dillaway & Byrnes, 2009). Tüm bu kavramların ortak noktası yaşlılığa dair hem kişisel hem toplumsal olumsuz algıyı kırmak üzerinedir. Yaşlandığımızın farkında olmak ve bunu bir kusur olarak görmemek yaşlılığın da olumsuz ya da kusurlu bir nosyon olarak algılanmasına engel olabilecektir.

2012 yılı AB parlamentosu tarafından “Aktif Yaşlanma ve Nesillerarası Dayanışma Yılı” ilan edilmiş 2013’te ise “Avrupa Komisyonu Yatırım Paketi” kabul edilmiştir (Tymowski, 2015). Bu gelişmeler doğrultusunda aktif yaşlanmaya dair üç temel politika çerçevesinde faaliyetler ortaya çıkmıştır. Bunlar; istihdam, toplumsal katılım, bağımsız yaşam’dır.

Toplunun yaşlanması beraberinde emekli olan birey nüfusunun da artmasını beraberinde getirmektedir. Emekli nüfusunun artması da çalışan bazına düşen emekli yükünü artırmaktadır. Yaşlı istihdamı bu açıdan ekonomik olarak daha dengeli bir toplum oluşturma ve beraberinde yaşlıların da istihdamı ile kendi ekonomik yerlerliklerinin korunmasını sağlamaktadır. Gümüş ekonomi kavramı da burada ortaya çıkar. Gümüş ekonomi:

“Geniş kapsamlı politikaların gelecekteki yönelimi ile ilgili olarak, yaşlılara yönelik çevre inşa etmek, 50 yaş ve üzeri bireyler için istihdam olanakları yaratmak, yaşam boyu öğrenme ve önleyici sağlık bakımı gibi politikaları içermektedir (Demirbilek & Öktem Özgür, 2017, s. 18).”

Aktif yaşlanma bir süreç olarak ele alındığında kişilerin aktif olarak toplumda yer almaları toplumsal dışlanmanın ve yaşa dayalı ayrımcılığında önüne geçmekte etkili olmaktadır. Gümüş ekonomi ya da yaşlı istihdamı yaşlıların hem ekonomik hem de toplumsal katılımı sağlar.

Aktif yaşlanmayı destekleyen bir diğer unsur da “yaşam boyu öğrenme”dir. Yaşam boyu öğrenme kavramı UNESCO¹⁵,’nın 1972 yılında yayınladığı *Learnin to Be* diğer adıyla *Faure* olarak bilinen raporunda geçmektedir. Bu rapora göre yaşam boyu öğrenme kavramının açıklaması aşağıdaki gibidir (Güleç, Çelik, & Demirhan, 2012, s. 36);

¹⁵ UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü).

- Eğitim hizmetlerinin okul yaşı sınırları dışına yayılması,
- Eğitime yaşam kalitesini artıran bir araç olarak gösterilen ilginin artması,
- Günlük yaşamın ihtiyaçları ile bağlantılı eğitim alanlarının geliştirilmesi, üzerinde durulması,
- Eğitim ile ilgili karrlara çalışanların, ailelerin ve toplum üyelerinin katılması,
- Planlamada, yönetimde ve hedef belirlemede açık fikirli olunmasının vurgulanması.

İçinde yaşadığımız çağda internetin icadından buyana anıldığı adıyla *enformasyon çağı* bilgiye ulaşım araçlarımızı tarihte olmadığı kadar çeşitlendirmiştir (Webster, 2006). Bu gelişim her yaştan insan için bir uyum ve yetişme problemi yaşamaktadır. “Yaşlıların toplumsal bütünleşmelerinin önündeki önemli engeller arasında iletişim güçlüğü, ekonomik zorluklar ve erişim güçlüğü başta gelmektedir (Arpacı, 2015, s. 119’dan aktaran Kurtkapan, 2019, s. 59)”. Kişilerin yatkınlık ve farklı ilgi düzeyleri de bu uyum sürecini etkilemektedir. Yaşam boyu öğrenme gündelik hayat pratiklerinin idamesi açısından gereklidir. Yaşam boyu öğrenme faaliyetinin faydaları şöyledir (Canantan & Boz, 2019; Formosa, 2019; WHO, 2002):

- Psikolojik olarak iyi olma hali,
- Fiziksel olarak iyi olma hali,
- Sosyal içerilme, sosyalliğin devamlılığı,
- Kendine güven,
- Yaşam kalitesinin ve tatmininin sağlanması,
- Sosyal hak ve taleplerin sağlanması,
- Kuşaklar arası etkileşim ve sosyal sorumluluk.

Özellikle son maddeye ilişkin olarak kuşaklar arası etkileşim ve bilgi alışverişlerinin yalnızca yaşlılara değil gençlere de fayda sayladığına yönelik bulgular mevcuttur (WHO, 2002, s. 29). Kuşaklar arası etkileşimlerin olabildiği kurumsal yapıları “Üçüncü Yaş Üniversiteleri” oluşturmaktadır. Literatürde *The University of Third Age (U3A)* olarak bu üniversiteler Türkçe literatürde “Tazelenme Üniversiteleri”, “Serbest Zaman Üniversitesi”, “Her yaş için Üniversite”, “Emeklilik ve Serbest Zaman” ve “Üçüncü Çağ Üniversitesi” gibi farklı adlarla anılmaktadır.

Üçüncü Yaş Üniversitlerinin temelleri 1962 yılında Kuzey Amerika’da *The Institute for Learning in Retirement* tarafından atılmış ve emeklileri hedef almış yaşam boyu öğrenme kapsamında başlatılmış bir nevi kurslar olarak başlamıştır. *The University of Third Age* adıyla açılan ilk kurum ise 1973 yılında *Pierre Vellas* tarafından Fransa’da Toulouse Üniversitesi’nde kurulmuştur (Formosa, 2019). Devamında dünya genelinde yaygınlaşmaya başlamış ve Türkiye’de de 14 Mayıs 2016 tarihinde Tazelenme Üniversitesi adıyla İsmail Tufan tarafından Akdeniz Üniversitesi bünyesinde eğitime başlamıştır.

Üçüncü Yaş üniversiteleri (U3A) 60 yaş üstü kişilerin eğitim ile ilgili faaliyetlerini düzenleyen organizasyonlardır. Bu organizasyonların amaçları, “emeklilik sonrası faaliyet göstermek isteyen yaşlı insanların beklentilerinin karşılamak ve üniversite öğrencilerinin, yaşlı öğrencilere buluşmasını sağlamaktır (Gölgeçen & Gölgeçen, 2020, s. 2501-2502)”.

Türkiye’de bulunan Tazelenme üniversiteleri 2017 itibariyle aşağıdaki gibidir:

- Akdeniz Üniversitesi,
- Nişantaşı Üniversitesi,
- Alanya HEP Üniversitesi,
- Ege Üniversitesi,
- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Üniversitede eğitimcilerin, öğrencilerin ve ileri yaş yetişkinlerin katılımları tamamen gönüllük esasına dayalı olup eğitimler ücretsizdir. Eğitim müfredatı ise ortopedi, toprak bilimi, fizyoterapi, göz hastalıkları, arkeoloji, biyoloji, bilişim teknolojileri, dermatoloji, nöroloji, radyoloji, sanat, psikoloji, felsefe, iş sağlığı ve güvenliği, halka ilişkiler ve medya okur yazarlığı gibi akademik ağırlıklı derslerle birlikte; yemek pişirme, tamirat ve demans rahatsızlığı olanlar için el işi dersleri de bulunmaktadır (Tazelenme Üniversitesi, 2017).

2.2. Evrensel Tasarım

Evrensel tasarım 1950’lerde ortaya çıkmış bir kavramdır. İlk çıkışında evrensel tasarım kavramı yerine çoğunlukla “engelsiz tasarım (barrier-free design)” ifadesiyle karşılaşılır. Bunu temel sebepleri İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Kore ve Vietnam Savaşları sonucunda özellikle SSCB, ABD, Japonya ve Avrupa içerisinde çok sayıda savaş kaynaklı genç engelli insanların nüfustaki payının artmış olmasıdır (Preiser, 2008).

ABD’de *the Veterans Administration*¹⁶, *Employment of the Handicapped*¹⁷ ve *National Easter Seals*¹⁸ çabalarıyla 1961 engelsiz yapı standartları oluşturulmuştur. İlk adı *American Standarts Association* olup daha *the American National Standarts Institue (ANSI)* kurulup ilk kez engelsiz yapı standartlarının neler olacağına ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Bu standart A 117.1 olarak geçmektedir. Bu başlangıç sonrasında ABD içinde farklı zamanlarda farklı eyaletlerin katılımı ve onaylaması ile yasalaşarak devam etmiştir, bunları takip diğer yasalar da şunlardır (Story, Muller ve Mace, 1998):

- *The Architectural Barriers Act of 1968* (Mimari engeller Kanunu)
- *Section 504 of the Rehabilitation Act of 1973* (Rehabilitasyon Kanunu 504. Bölü)
- *The Education for the Handicapped Children Act of 1975* (Engelli Çocukların Eğitimi Kanunu)
- *The Fair Housing Amendments Act of 1988* (Ortak Yaşam Alanlarının Islahı Kanunu)
- *The Americans with Disabilities Act of 1990 (ADA)* (Engelli Amerikalılar Kanunu)
- *The Telecommunications Act of 1996* (İletişim Kanunu)

Bu kanunlar temel olarak engellilere kamusal alanda her vatandaşa sağlanmış olan ulaşım, sağlık, eğitim, iletişim ve istihdam konularında faydalar sağlamıştır. Engelli tuvaleti, engelli rampası ve engelli asansörü gibi çözümler bu yasaların sonucunda ortaya çıkmışlardır. Başlangıçta faydalı bir yaklaşım olsa da engelsiz tasarım yaklaşımının evrensel tasarıma kıyasla engellilere uygulanan pozitif de olsa ayrımcılığın ayrımcılık olarak ifade bulacağına işaret etmektedir (Salmen ve Ostroff, 1999). 1970’lerdeki kimi tartışmalar da engelsiz tasarımın yalnızca engellileri ilgilendirdiği yönündeki düşünceleri hem ayrımcılık fikrini desteklemesi hem de engelsiz tasarım yaklaşımının gerekli ilgiyi görememesine sebep olmuştur (Evcil, 2014).

1980’lerde Roland Mace ve arkadaşları Kuzey Carolina Üniversitesinde engelsiz tasarım üzerine farklı bir yaklaşım geliştirmek üzerine çalışırlar. Engelsiz tasarım ile ilgili yasaların çıkmış olması bir taraftan uygulama açısından fayda sağlarken tasarımın tek tipleşmesi, özel, pahalı ve estetikten uzak olması yönündeki eleştirilerin üzerine

¹⁶ Gaziler Derneği/Birliği 1989’da *United States Department of Veterans Affairs (ABD Gazi İşleri Bakanlığına dönüşmüştür* (<https://www.va.gov/history/index.asp>)

¹⁷ *The President's Committee on Employment of People with Disabilities (Engelli İstihdam Komitesi)*

¹⁸ ABD’de gazi, engelli ve yaşlılara yardım eden kar amacı gütmeyen bir kuruluş.

yoğunlaşırlar ve bu amaçla 1988 yılında *New York City's Museum of Modern Art (MoMA)*'da *Designs for Independent Living* adında bir sergi düzenlerler (Story, Muller ve Mace, 1998). Sergide çeşitli ülkelerden tasarımcıların ürünleri sergilenir. Görselde yer alan *mug*, *knorkfork* ve *grip tongs* gibi pratik gereçlerin yanında farklı tasarımlarda çeşitli tekerlekli sandalye, mutfak aletleri ve benzeri ürünler de bulunur (Görsel 2.1 ve Görsel 2.2). Sergideki ürünlerin çoğunlukla gündelik hayat pratikleri içerisinde yoğun kullanılan endüstriyel üretimle arz edilen eşyalar olduğu gözlemlenir.

Görsel 2.1. *Mug ve KnorkFork Maria Benktzon ve Sven-Eric Juhlin, 1978 (MOMA)*

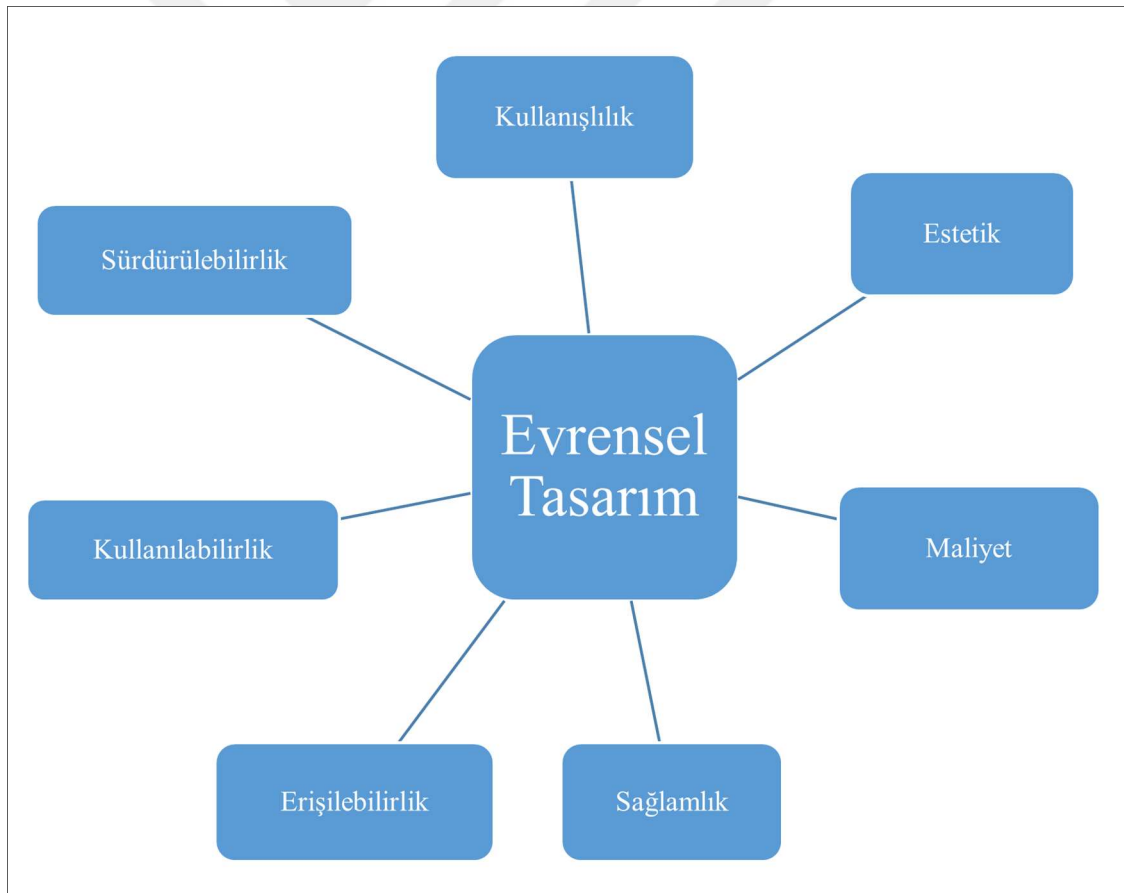

Görsel 2.2. *Grip Tongs, Ergonomi Design Gruppen, Maria Benktzon, Håkan Bergkvist ve Sven-Eric Juhlin, 1984 (MOMA)*

Bu serginin bir diğer amacı Mace'in evrensel tasarım kavramını yaygınlaştırmak istemesidir. Mace'in temel fikri tasarımın herkes için olması yönündedir ve evrensel tasarımı tanımlarken şu şekilde ifade eder: "Evrensel tasarım, basitçe, tüm ürünlerin, binaların, açık alanların mümkün olduğunca çok sayıda kişinin kullanımını sağlamak için tasarlanmasıdır (Mace, Hardie, and Place, 1991)".

Mace'in bu tanımı temel olarak ayrımcılığa karşı çıkan bir ifadedir. Evrensel tasarım herkes için olması gereken ve pozitif de olsa kişileri damgalayan ya da buna izin veren bir yaklaşımdan uzak olmalıdır. Evrensel tasarım için Mace'in çalışmalarından

sonra benzer yaklaşım ve tanımlara rastlanır. Hanson (2004) evrensel tasarımın aynı zamanda bir sosyal adalet gereği olduğunu ve bunu sağlanması için kişinin içinde bulunduğu çevrenin eşit, esnek, algılanabilir, güvenli, basit ve zahmetsizce kişiyi barındırabildiği sürece evrensel olabileceğini söyler (Hanson, 2004). Benzer bir şekilde Dostoğlu’da “evrensel tasarım sosyal eşitlik ve performans temellidir (Dostoğlu, Şahin ve Taneli, 2009)” vurgusunu yapar. Tüm bu tanım ve yaklaşımların çerçevesinde *barrierfree design* (engelsiz tasarım), *design for all* (herkes için tasarım), *inclusive design* (kapsayıcı tasarım), *user needs design* (kullanıcı odaklı tasarım), *real life design* (gerçek yaşam için tasarım), *lifespan design* (ömür boyu tasarım), *transgenerational design* (kuşaklararası tasarım) gibi çeşitli kavram ve isimlerle anılsa da hepsi evrensel tasarım ilkeleri çatısı altında birleşirler (Şekil 1.2). Preiser (2008)’in ifadesiyle: “Herkes için tasarım 21. yüzyılın tasarım paradigmasıdır (Preiser, 2008, s. 79).”

Şekil 2.3. Herkes İçin Tasarım Bileşenleri (Evcil, 2014, s. 24)

2.2.1. Evrensel tasarım ilkeleri

Evrensel tasarımın uygulanabilir olması ve nasıl uygulanabileceğine dair bir kılavuz söz konusudur. Bu kılavuza göre evrensel tasarım ilkeleri aşağıdaki gibidir (http-25; Story M. F., 2001):

1. *Equitable Use (Eşit Kullanım)*: Çeşitli yeteneklerdeki insanlar için hem kullanılabilir hem de satın alınabilir olmalıdır:
 - a. Her kullanıcı için aynı kullanım senaryosunu gerçekleştirebilmesi, aynı olamıyorsa benzer veya eşdeğerinin sunulması,
 - b. Kullanıcıları ayırmaktan veya damgalamaktan kaçınmalı,
 - c. Gizlilik, güvenliğin tüm kullanıcılara eşit olarak sağlamalı,
 - d. Tasarımın tüm kullanıcılara aynı çekicilikte sunulmalıdır.
2. *Flexibilit in Use (Kullanımda Esneklik)*: Tasarım, çeşitli bireysel yetenek ve tercihlere uyum sağlamalı:
 - a. Kullanım yöntemlerinde seçenekler içermeli,
 - b. Sağ ellilik ve sol ellilik ile uyumlu olmalı,
 - c. Kullanıcının hassas ve doğru kullanımına olanak vermeli,
 - d. Kullanıcının hızına uyumlu olmalıdır.
3. *Simple and Intuitive Use (Basit ve Sezgisel Kullanım)*: Tasarımın kullanımı kullanıcının deneyimine, bilgisine, dil yeteneklerine ve var olan konsantrasyon düzeyinden bağımsız olarak anlaşılabilir olmalıdır:
 - a. Gereksiz karmaşıklık olmamalı,
 - b. Kullanıcı beklenti ve sezgileri ile tutarlı olmalı,
 - c. Çeşitli seviyelerdeki okuryazarlık ve dil becerilerine uyumlu olmalı,
 - d. Bilgilendirme düzenin ve düzeyinin önem sırasına göre yoğunluklu olması,
 - e. Görev tamamlama sırasında ve sonrasında etkili bir istem ve geri bildirim sağlayabilmelidir.
4. *Perceptible Information (Algılanabilir Bilgilendirme)*: Tasarım, ortam koşullarından veya kullanıcının duyu yeteneklerinden bağımsız olarak gerekli bilgileri kullanıcıya etkili bir şekilde iletmelidir:
 - a. Temel bilgilerin gereksiz sunumu için farklı kip ve şıklar (resimsel, sözlü, dokunsal) kullanılmalı,
 - b. Temel bilgilerin okunabilirliği en üst düzeyde olmalı,

- c. Kullanım öğelerinin tanımlanabilecek şekilde birbirinden ayrılması gereklidir,
 - d. Algılama sınırlamaları olanların kullandığı araç ve tekniklerle rekabet edebilecek çözümler sunmalıdır.
5. *Tolerance for Error (Tasarımda Hata Payı)*: Tasarım, tehlikeleri ve kazara veya istenmeyen eylemlerin olumsuz sonuçlarını tolere edebilmeli en aza indirebilmelidir:
- a. Kullanım öğelerinin tehlikelerinin ve hata payının en aza indirilecek şekilde düzenlemesi gereklidir,
 - b. Tehlikeler ve yapılabilecek hatalar konusunda uyarılar bulunmalı,
 - c. Hatadan koruyan özellikler sağlanmalı,
 - d. Yoğun dikkat ve özen isteyen işlerdeki hareketleri sınırlayıcı yaklaşımlar olmalıdır.
6. *Low Physical Effort (Düşük Fiziksel Güç Harcanması)*: Ürün ve mekânlar minimum güçle efektif olarak kullanılabilir ve erişilebilir olmalıdır:
- a. Kullanıcının doğal postürü korunmalı,
 - b. Kabul edilebilir kullanım gücü dikkate alınmalı,
 - c. Tekrara dayalı hareketler en aza indirilmiş olmalı,
 - d. Uzun süreli fiziksel güç harcanması engellenmelidir.
7. *Size and Shape for Approach and Use (Yaklaşım ve Kullanım İçin Boyut ve Mekân Sağlaması)*: Kullanıcının vücut boyutu, duruşu veya hareketliliğinden bağımsız olarak yaklaşım, erişim, manipülasyon ve kullanım için uygun boyut ve alan sağlamalıdır:
- a. Oturmuş veya ayakta duran kullanıcı için önemli unsurlara net bir görüş hattı sağlanmalı,
 - b. Oturan veya ayakta duran herhangi bir kullanıcı için tüm bileşenler rahat bir şekilde ulaşılabilir olmalı,
 - c. El ve kavrama boyutundaki değişikliklere uyum sağlamalı,
 - d. Yardımcı cihazların veya kişisel yardımın kullanımı için yeterli alan sağlamalıdır.

2.2.2. İleri yaş yetişkin ve mekân

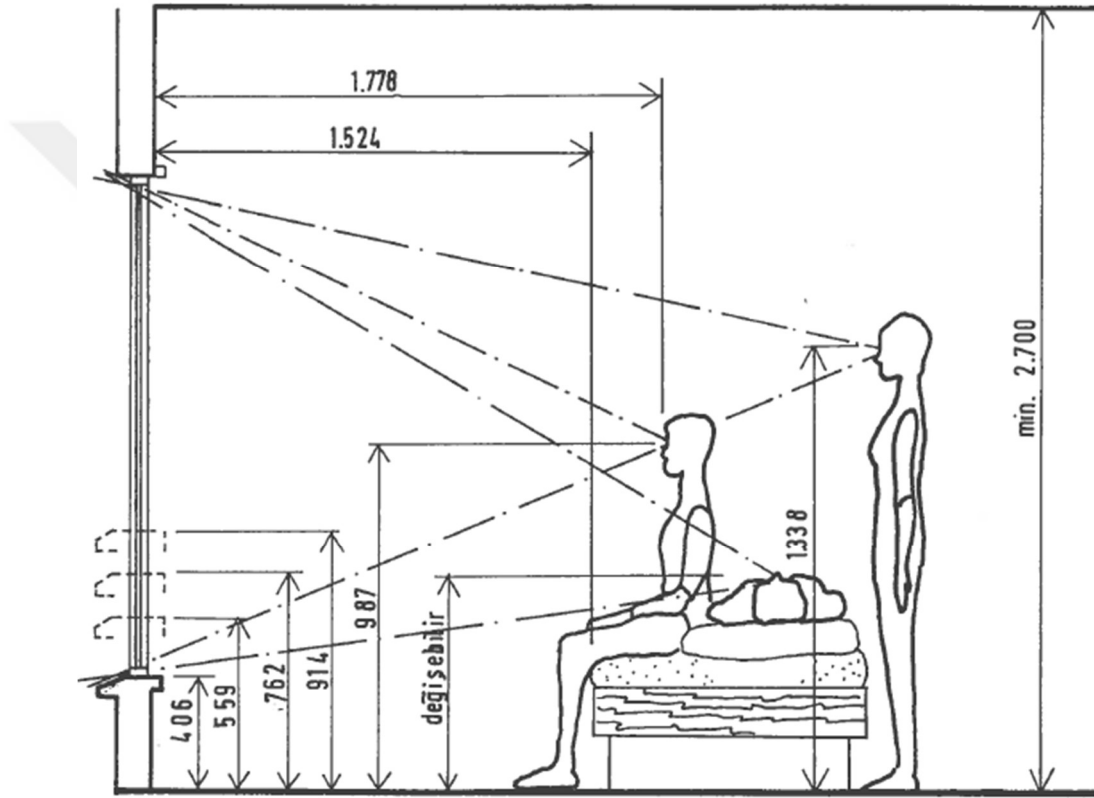
İleri yetişkinlikte daha önceki bölümlerde aktarıldığı üzere bireylerin yaşlanmaktan kaynaklı fiziksel güçlerinde zayıflama, hareket kabiliyetinde azalma ve kırılabilirliğin artması gibi durumların olması kaçınılmazdır. Evrensel tasarım ya da diğer adıyla herkes için tasarım yaklaşımının temel amaçlarından biri de yaşlanma vb. süreçler içerisinde bireylerin onları çevreleyen mobilyalar ve mekânlarla olan ilişkilerinde geçirdikleri değişimin yaşamlarının her evresine uyum sağlayabilir olması yönündedir. Bu açıdan çoğunlukla ileri yetişkinleri yaşayacağı ya da bulunacağı bir mekân için öncelikle çevresel etmenlerin bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Fiziksel çevrenin kişinin fizyolojik değişimleriyle uyumlu olması gerekir.

Fiziksel çevrenin nasıl düzenlenmesi gerektiğine ilişkin Türk Geriatri Derneği'nin 2006 yılında yayınlandığı “Yaşlının Evi ve Çevresi” başlıklı bir kılavuzu bulunmaktadır. Bu kılavuz uyarınca iç mekânlar için yapılması gerek düzenlemeler aşağıdaki gibidir (Erkılıç, Aydoğdu, Aslan, & Kutsal, 2006):

- İster apartman ister müstakil olsun konut girişlerinde uygun rampalar olmalı, girişlerde mutlaka kaymaz malzeme ve destek ihtiyacı için korkuluklar bulunmalı,
- Giriş kapıları en az 1m genişlikte olmalı, kapı kolları ve kilitleri fazla efor ya da güç gerektirmemeli, yeterli aydınlıkta olmalı,
- Zeminde kayabilecek halı, paspas, kilim vb. mazlemelerin zeminde kaymasının önleyecek önlemler alınmış olmalı,
- Zeminde takılmaya neden olabilecek eşikler, yükseltiler olmamalı,
- Raf, dolap, mutfak tezgâhı, lavoba yüksekliği gibi depolama ve yüzeylerin yüksekliği uygun ve doğru ölçülerde olmalı,
- Acil durumlarda çıkış hattında engel olabilecek eşyalar bulunmamalı,
- Kullanılan mobilyaların ergonomileri uygun olmalı, fiziki zorlayıcılıkları bulunmamalı (Görsel 2.1),
- Pencere ve kapıların açılıp kapanması zorlayıcı olmamalı, pencere yükseklikleri dengeli olmalı (Görsel 2.2),

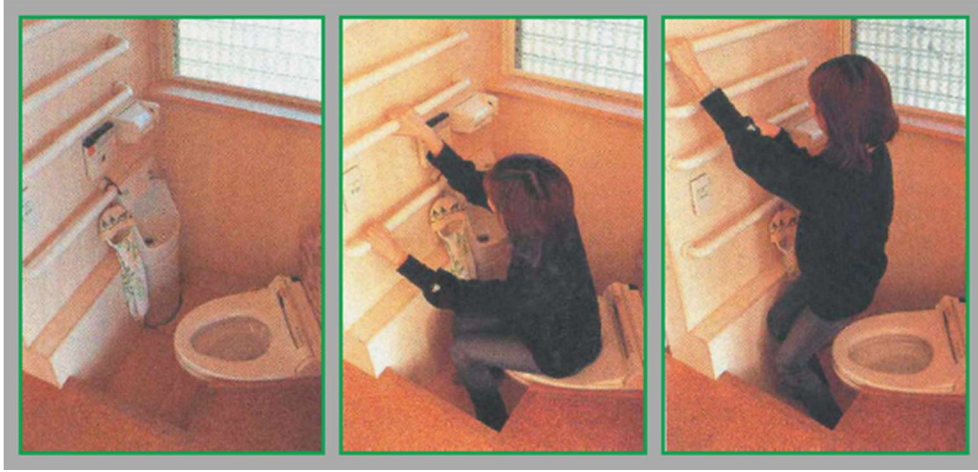

Görsel 2.3. Oturma ve kalkma kolaylığı için koltuk (Erkılıç, vd., 2006, s. 12)

Görsel 2.4. Yatak Odası Pencere ve Kat Yüksekliği (Yüksel, 1991)

Banyo ve tuvalet gibi ıslak hacimler yapıları gereği kaza riski taşıyan alanlardır. Bu alanlarda en çok gerçekleşebilen kazalar olarak kayıp düşmeler yer almaktadır. Kayıp düşmelerin önüne geçebilmek için klozet (Görsel 2.3 ve 2.4), duş (Görsel 2.5) ve kuvetlerin kullanımında bireylerin rahatlıkla tutunabileceği, destek alabileceği ekipmanlara ihtiyaç vardır.

Görsel 2.5. Klozet destek kullanımı için örnek (Erkılıç, vd., 2006, s. 17)

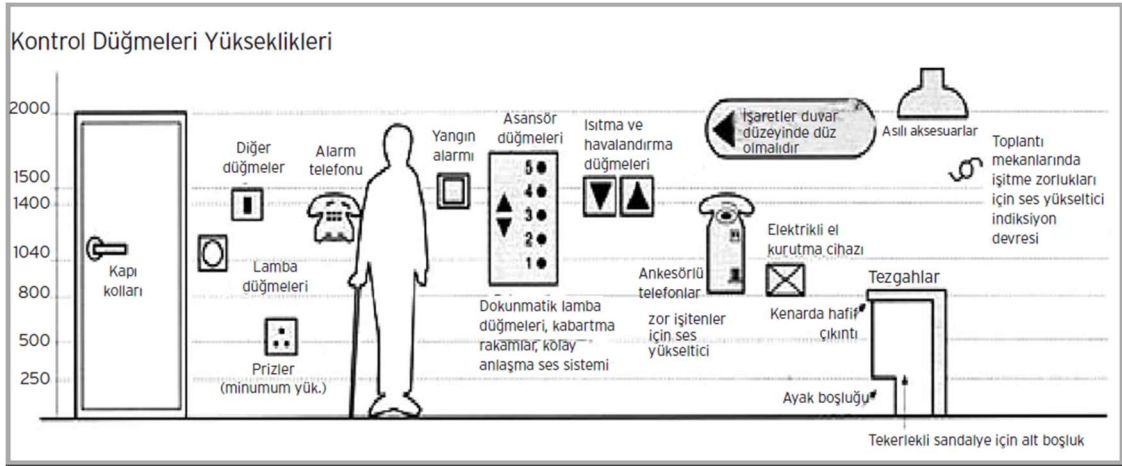

Görsel 2.6. Klozet destek kullanımı için örnek (Erkılıç, vd., 2006, s. 17)

Görsel 2.7. *Banyo Ekipmanlarına örnek (Erkılıç, vd., 2006, s. 18)*

İkonların elektrik kontrol düğmelerinin, asansör ve mekân içi yönlendirme işaretlerinin yaşlıların algısına uygun olarak yerleştirilmeli ve tasarlanmalıdır.

Görsel 2.8. *Kapıkolu, priz ve elektrik düğmelerini yerlerine ilişkin veriler (Doğan, 2009, s. 97)*

Fiziksel çevrenin uyumlu ve uygun hale getirilmesi temel gerekliliktir. Sonrasında kişilerin psikolojik tatminleri ve mekân ile kurdukları ilişkilerde aidentleri önem arz etmektedir. Bu açıdan yaşanılan mekânın kişiselleştirilebilmesi önemlidir.

“...otobiyografik içerdenlik yaşlıların hatıralarından yola çıkılarak onların mekân bağlılığını anlatmaktadır. Çünkü yaşlandıkça anılar, yaşlıların bulundukları ve aidiyet hissettikleri yerle birlikte tekrar canlanmaktadır (Esendemir, 2016, s. 416).”

Yaşlılarla yapılan birçok çalışmada (Esendemir, 2016; Eyüboğlu & Zorlu, 2021; Kalınkara & Arpacı, 2013; Kalınkara & Kapıkıran, 2017; Kütmeç Yılmaz, 2020; Öğüt, Düzen, & Polat, 2017) yaşlıların kendi evlerinde yaşlanmak istedikleri bulgusu hakimdir. “Yerinde yaşlanma ikamet değiştirmek zorunda olmadan yaşlı bireyin kendi evinde yaşamasıdır (Kalınkara & Arpacı, 2013, s. 54)”. Dolayısıyla yaşlı bireyin bulunduğu mekana aidiyet hissedebilmesi için mekânı kendileştirmesi, mekânın kişi tarafından kendileştirilmeye uygun olması gerekmektedir.

2.3. Genç Yetişkinlik

Genç yetişkinlik kavramı yaş aralığı olarak 18-24 olarak kabul görmektedir. Genç yetişkinlik aynı zamanda “erken yetişkinlik”, “yetişkinliğe geçiş”, “gençlik”, “geç ergenlik” olarak da karşılaşılmaktadır (Arnett, 2012). Farklı kurum ve kuruluşların gençlik ve genç yetişkinlik için tanımladıkları aralıklar farklılıklar gösterebilmektedir (Tablo 2.2):

Tablo 2.2. Çeşitli kurum ve kuruluşların gençlik yaş aralıkları (Türkiye Gençlik Araştırması, 2021)

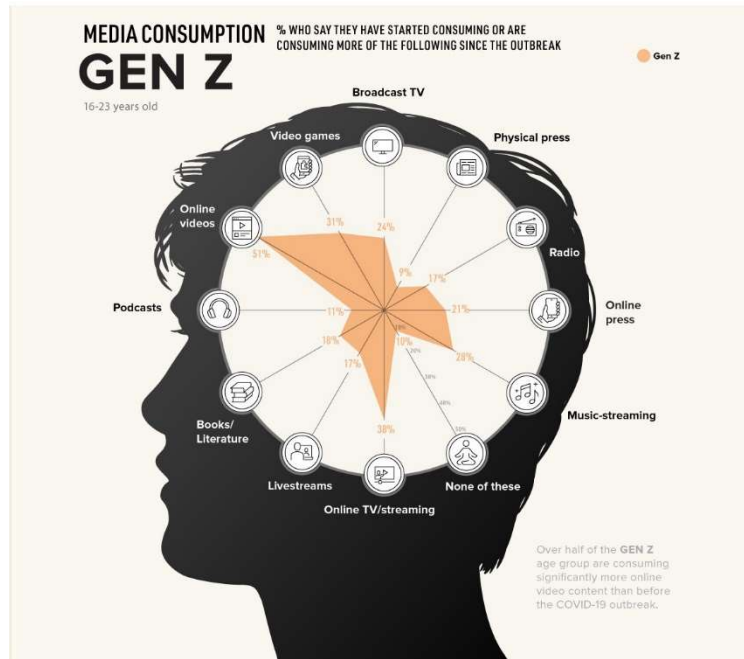
Kurum/Kuruluş ve Örgütler	Tanım ve Yaş Aralığı	Referans
UN- Secretariat UNESCO/ILO	Gençlik: 15-24	UN, 2013
UN-HABITAT	Gençlik: 15-32	UN-HABITAT, 2012
UNICEF/WHO/UNFPA	Ergenlik: 10-19 Genç birey: 10-24 Gençlik: 15-24	UNPF, 2017
UNICEF/The Convention of the Child	Çocukluk Sınırı: 18	UNICEF
UNICEF/The Convention of the Child	Gençlik: 18-35	Africa Youth Charter, 2006

Genç yetişkinlik tanımlandığı yaş aralığı haliyle kişinin hayata tek başına atılması ve hayatının nasıl idame ettireceği yönündeki karar ve aşamaların en yoğun yaşandığı dönemdir. İstisnalar olmakla birlikte bu yaş aralığı kişilerin yükseköğrenime dâhil

oldukları bir meslek kazandıkları hayatlarına nasıl yön vereceklerine dair kararları aldıkları dönemdir.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda genç yetişkin grup aynı zamanda Z Kuşağı olarak da anılmaktadır. Z Kuşağı aynı zamanda “internet kuşağı (net generation)”, “facebook nesli”, “digital yerli (digital natives)”, “iGeneration” olarak da anılmaktadır (Bensick, Horvat-Csikos, ve Jubasz, 2016, s. 93). Genel itibariyle 2000 yılı sonrası doğumlular bu kuşaktan sayılmaktadır (Csobanka, 2016; Hernaus ve Vokic, 2014, s. 616; Nicholas, 2020). Türkiye’de bu kuşağa “Kristal Nesil” de denmektedir (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014; Çetin ve Karalar, 2016; Taş, Demirdöğmez ve Küçüköğlu, 2017). Bu kuşak Türkiye’nin yaklaşık %17’sini oluşturmaktadır (Birinci, 2020, s. 21).

Bu yaş grubunun öncekilerden ayırıcı en temel yanlarından internet ve mobil teknolojilerinde içine doğmuş ve bunlarla büyümüş olmalarıdır (Görsel 2.7). Bu açıdan da teknolojiyi takip etme ve kullanma becerileri konusunda iyi oldukları görüşü hâkimdir. Bu kuşağın genel özellikleri özetle şunlardır; yaratıcı, teknoloji sever, dünya vatandaşı, sürekli çevrimiçi olma, sabırsızlık, aynı anda birden fazla konu ile meşgul olma, tablet/cep telefonu gibi cihazları yoğun kullanma, yalnız yaşamayı tercih etme (Birinci, 2020; Kuran, 2019; Semiller ve Grace, 2016).

Görsel 2.9. Z kuşağının medya kullanım diyagramı (Jones, 2020)

Türkiye Gençlik Araştırmaları (TGA, 2021, s. 43) raporuna göre Z kuşağının hayata bakış açıları ve karakter özelliklerine dair bulgular da şu şekildedir:

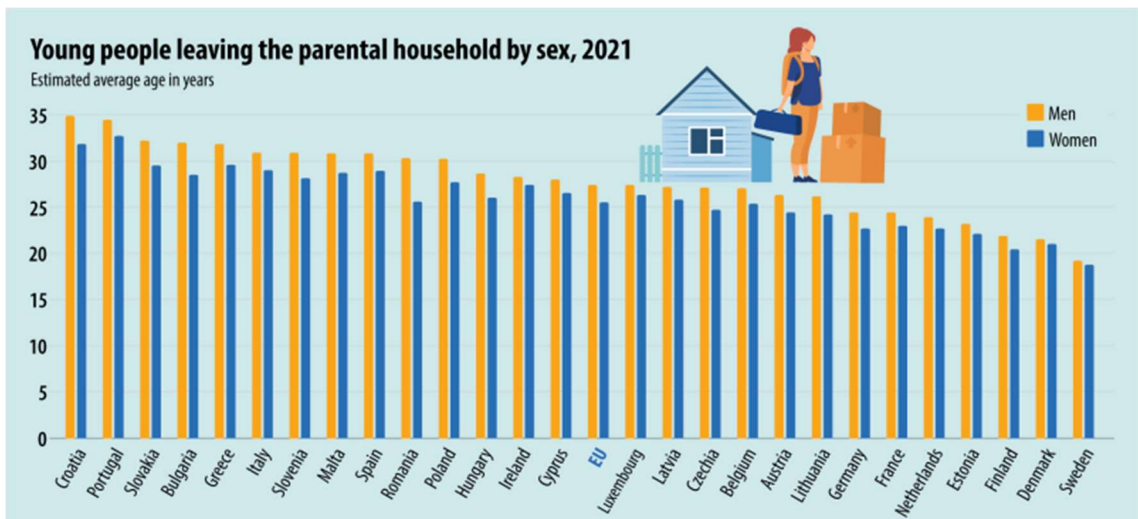
- Esnek çalışma modeli istiyorlar,
- Olumsuzluklara rağmen iyimser olma eğilimindeler,
- Eğitim tarzı çözülmesi gereken genel bir sorun olarak görülüyor,
- Oldukça pragmatikler,
- Göç toplumsal bir fobi halini alıyor,
- Çevrimiçi (online) bir iş hayatı tarzını talep ediyorlar,
- İşsizlik öncelikli sorun olarak görülüyor.

2.3.1. Genç yetişkinlik ve barınma

Genç yetişkinlik özellikle üniversite hayatının başlamasıyla beraber çoğu gencin aile yanından ayrıldığı dönemdir. Türkiye’de öğrenciler bu dönemde genel olarak özel ya da devlete bağlı öğrenci yurtlarında veya koşulları tutan öğrencilerin bir araya gelerek bir evi ortak kullanıp paylaşması ile gerçekleşmektedir.

TGA (2021) verilerine göre Türkiye’deki gençlerin %64,8’i 4 veya daha fazla kişi ile birlikte yaşamakta ve gençlerin %31,3’ü kirada oturmaktadır. Arkadaşların kendileri için ne kadar önemli olduğu konusunda ise %45,2’si önemli, %37,7’si çok önemli görmektedir.

Avrupa İstatistik Ofisi Eurostat’ın 2020 verilerine göre genç yetişkinler ortalama 26,4 yaşından ailelerinden ayrı yaşamaya başlıyorlar. Bu durum erkekler için ortalama 27,4; kadınlarda 25,4 yaşında gerçekleşiyor (Eurostat, 2021) (Görsel 2.8). TÜİK verilerine göre ise kadınlar için 24,8, erkekler içinse 27,8 yaşında gerçekleşiyor.

Görsel 2.10. Gençlerin evden ayrılma yaşları (Eurostat, 2021)

Hem Eurostat hem de TÜİK verilerine göre 2018 yılından buyana genç yetişkinlerin aile evinden daha geç ayrılması ve özellikle 16-29 yaş aralığı için veriler gençlerin daha kalabalık aile evlerinde yaşadığını göstermektedir. Bu durum genç yetişkinlerin bağımsız bir hayat kurmalarının giderek ilerleyen yaşlara sarktığını ifade etmektedir.

2.4. Genç Yetişkinler ve İleri Yaş Yetişkinlerin Birlikte Yaşamı

Genç yetişkinler arasında yaşlılar ve yaşlılık üzerine yapılan çalışmalara da (Karaağaç, vd., 2019; Dinçe, vd., 2016) özellikle dikkat çeken sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar gençlerin yaşlılar hakkında bilinçli oldukları ve onlarla etkileşimde olmaktan bir sıkıntı duymadıkları yönündedir.

“...yaşlı etkileşim yaşayan gençlerin daha olumlu görüşe sahip olduğu, gençlerin yarıya yakının yaşlıların bakım yükünü orta düzeyde bulduğu... ..cinsiyet ve okul türünün yaşlılığa ilişkin mitleri desteklediği söylenebilir (Karaağaç, Temel ve Yıldırım, 2019, s. 39)”

“...üniversite öğrencileri genel olarak yaşlılara ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Her insan için yaşam devam ettikçe yaşlanma kaçınılmaz bir sondur ve tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfusun giderek çoğaldığı bilinen bir gerçektir (Dinçe, Usta ve Bulduk, 2016, s. 36).”

Birinci (2020) çalışmasından elde ettiği sonuçlara göre yaşlılar hakkında olumsuz düşünceler çoğunlukla yaşlılar iletişimi az ya da olmayanlarda daha fazlayken çevresinde veya hayatında yaşlılarla etkileşimde olan gençlerin yaşlılara dair olumlu düşüncelerin yoğunlukta olduğudur. Yine aynı çalışmaya göre kuşaklar arası etkileşim artıkça kişilerin birbirlerinin anlaması, desteklemesi ve etkileşimde bulunması artmaktadır. Kuşaklar etkileşimin zor olmadığı sadece buna uygun olanakların ve mekânların bulunması ile bunun sağlanabileceğini göstermektedir.

Yakın tarihte gençlerin 30-35 yaş civarında tekrar aile evi dönmesi söz konusudur. Bu sebeple aile evine dönen bu gruba *bumerang nesli* de denmektedir. Aile evine dönüşteki en büyük nedenleri konut sıkıntısı ve kiralarındaki yüksek bedeller olarak geçmektedir (Dove, 2020). Birçok iş kolunun büyük şehirlerde olması ve bu şehirlerde konut sıkıntısının yaşanması bu durumun diğer problemlerindendir. Dove (2020)’un çalışması İngiltere özelindedir, sadece gençler aile yanına dönmekte değil aynı zaman ileri yaştaki birçok yetişkin de hem yalnız yaşıyor olmalarından hem de çocuklarına destek olmak amacıyla tekrar bir araya gelmektedir. Bir diğer ifadeyle Dove’un çalışmasına göre İngiltere’de geleneksel aile modeline günün koşulları sebebi ile geri

dönüş söz konusudur. RIBA¹⁹'nın 2017'de yapmış olduğu *Multigenerational Co-living Competition (Çok kuşkalı birlikte yaşam)* tasarım yarışmasından incelenen 14 (*case*) durum uyarınca kuşaklar arası birlikte yaşamın günün bir gerçeği ve gerekliliği olduğunu ifade etmektedir (Dove, 2022). Dove'un çalışmalarının yanı sıra *cross-generational co-living* yaş farklılıklarının çok daha fazla olduğu birlikte yaşam konseptleri üzerine çalışmalar mevcuttur.

2.5. Bölüm Değerlendirmesi

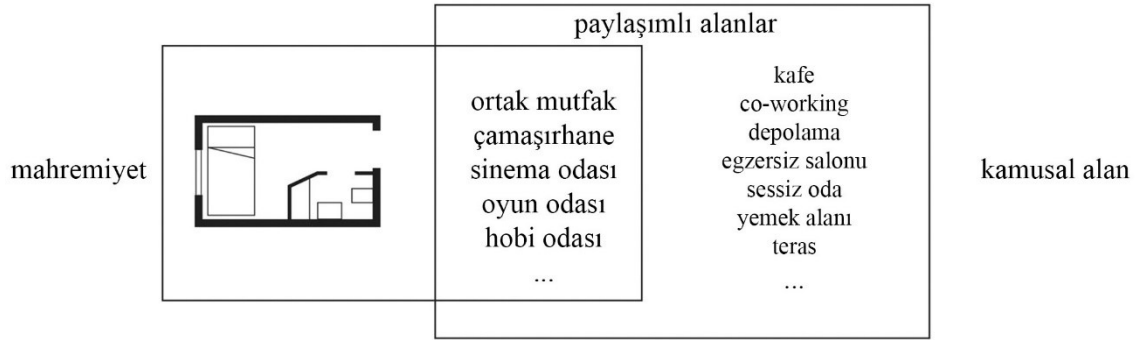
Bu bölümde yaşlılık, yaşlanma ve genç yetişkinlik gibi kavramlar ve bu kavramların ortaya çıkışı aktarılmıştır. Literatür incelendiğinde yaşlılık kavramının ikinci dünya savaşı sonrasında özellikle sağlık alanındaki gelişmeler sonucunda doğum oranlarındaki artış, bebek ölümlerinin azalması ve beklenen ömrün artması dolayısıyla insan ömrünün de uzaması ile nüfus artışı gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle yaşlılık ve yaşlanma olguları modern döneme ait kavramlardır.

Yaşlı nüfusunu toplam nüfustaki payının artması toplumun da yaşlandığı anlamına gelmektedir. Bu artış özellikle emeklilik çağındaki nüfusun artması ile birlikte çalışan nüfusun yükünü artırmaktadır. Hem sağlık hem de ekonomik olarak artan bu yük toplum da yaş ayrımcılığını destekleyen bir durum oluşturmaktadır. Aktıralan çalışmaların çoğunda da görüldüğü üzere toplumun genç ve ileri yetişkin olan bu iki kesimin bir arada bulunmaları ve paylaşım gerçekleştirmeleri halinde sanıldığığının aksine birbirilerine empati kurabildikleri ve uyum içinde yaşayabildikleri görülmüştür.

¹⁹ Royal Institution of British Architect

3. TASARIM YAKLAŞIMI

Co-living tekrar tanımlamak gerekirse mahrem/özel alanların ihtiyaçlar doğrultusunda minimumda çözülüp, bir araya gelen topluluğun gereksinimleri uyarınca ortak alanların kurgulanması ile oluşur. Bu konseptin gerçekleşebilmesi için üç temel unsurun bir arada olması gerekir: barınma + çalışma + sosyal alanlar (Şekil 3.1)

Şekil 3.1. Co-living konsept diyagramı (Coricelli, 2022, s. 297)

Co-living konseptinde kişisel alanlar en temel barınma özelliklerinin taşıyıcıları, bunlar; uyuma/dinlenme, banyo ve tuvalet gibi ıslak hacimler ve kısıtlı oranda depolama alanlarından oluşur. Ortak alanlar ise bir arada yaşayacak olan bireylerin minimum ortaklıkları çerçevesinde oluşturulur.

Co-living konseptinde tasarlanacak bir yapının özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

- Şehir merkezin veya şehir merkezine çok yakın olmalı,
- Çalışma hayatına uygun ortak alanları olmalı; co-working
- Sosyalleşmeyi destekleyici ortak alanları olmalı; okuma odası, hobi ofası, teras hobi bahçesi... vb,
- Kişilerin kendileştirebileceği mahrem alanları olmalıdır; bireysel alanlar.

3.1. Yeniden İşlevlendirme

Yeniden işlevlendirme (*adaptive reuse*) en geniş tanımıyla bir yapıya yeni bir işlev kazandırmaktır. Aralarında küçük farklarla ayrılan bazen de ayrılamayan çok fazla kavramın iç içe ya da birbirinin yerine kullanıldığı gözlenir. Bu kavramlarla tadilat, yenileme, dönüştürme, uyarılma, adaptasyon ve benzerleri olarak karşılaşılmaktadır. Douglas (2006) kavramların ne kadar karıştığını anlatmak için verdiği örnekte hali hazırda kullanılmakta olan binalara bir takım yeni kapasite ve fonksiyonların

eklenmesiyle yapının engelsiz hale gelmesi ya da yaşlı dostu olmasıyla da yeniden işlevlendirme kavramının kullanıldığından bahseder. Benzer bir şekilde *Architects Journal* dergisinde özellikle 1995-2000 arası yayınlarında *refurbishment*'ın *adaptive reuse* yerine kullanıldığını söz eder (Douglas, 2006). Yeniden işlevlendirmeye ilişkin farklı kavramlar altında benzer yapı müdahaleleri Tablo 3.1'de verilmektedir.

Tablo 3.2. Yeniden işlevlendirmeye ilişkin kavramlar (Plevoets (2014)'den yola çıkarak hazırlanmıştır.)

Yeniden işlevlendirme ile ilgili kavramlar	Kavramların geçtiği kaynaklar
Conversion / dönüşüm	(Cramer and Breitling, 2007s), (Markus, 1979), (Powell, 1999)
Adaptaion / uyarlama	(Douglas, 2006), (Cairns, 2013)
Alteration / tadilat	(Scott, 2008)
Transformation / dönüştürme	(Perez de Arce, 2014)
Refurbishment / yeniden düzenleme	(Highfield and Gorse, 2009), (Giebeler, ve diğerleri, 2012), (Schittich, 2003)
Adaptive reuse / yeniden işlevlendirme	(Brooker and Stone, 2004), (Bullen and Love, 2010), (Edwards, 2010), (Hyllegard, Ogle, and Dunbar, 2008), (Rabun and Kelso, 2009), (Plevoets and Cleempoel, 2019)
Revitalization / canlandırma	(Jager, 2010)
Rehabilitation / iyileştirme	(Markus, 1979), (Highfield, 1987),
Renovation / yenileme	(Giebeler, ve diğerleri, 2012)
Remodelling / tadilat	(Brooker and Stone, 2004), (Brooker, 2006), (Ultav and Savaşır, 2012)

Bu kavram karmaşalarının altında teorik yaklaşım farklılıkları ve uygulamadaki aşamaların farklılıklarıdır (Plevoets, 2014). Kimin ya da hangi kuruluşun müdahale edebileceği de yine yapının tarihi (tescilli), endüstriyel, kültürel miras kapsamlarından birine girmesi de etkilidir. Mesleki tanımlarda bununla etkili olabilmektedir. Bu açıdan iç mimarlık tanımı "...iç mimari, mevcut bir mimari çevreleme içindeki alanın tamamlanması olabilir. ...tarihi veya başka bir şekilde binaların korunması, yenilenmesi veya yeniden işlevlendirilmesi olabilir (Kurtich, 1995, s. vii)" uyarınca yeniden işlevlendirme iç mimarlık alanına dâhildir. Bu durum aynı zamanda bir yapıya neden ve ne zaman müdahalede bulunulduğu ya da bulunulması gerektiği ile de ilgilidir. Herhangi bir tescil, koruma gibi bir durumun söz konusu olmadığı hallerde bir yapıya neden müdahale edilirin temel sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

- Yapının işlevini kaybetmesi veya gerektiği şekilde karşılayamaması,
- Kentsel dönüşüm ve benzeri imar mevzuatında değişim,
- Özel mülk sahiplerinin ticari/ekonomik gerekçeleri.

1960 ve 1970’li yıllarda askeri amaçlı üretilen yapıların, kent merkezlerinde kalan fabrika ve benzeri yapıların kullanım dışı kalması ve bu yapıların cohousing ve benzeri konseptler dâhilinde konut açığını kapatmakta barınma ihtiyacı karşılamakta yeniden işlevlendirilmesi oldukça rastlanan bir durumdur (Douglas, 2006; Moors ve Plevvoets, 2020). Önceki başlıklar altında incelenmiş olan Jernstoberiet Cohousing, Dreieck Refurbishment, Sargfabrik Housing yapıları savaş sonrasında kullanılmayan fabrikalardan dönüştürülmüştür. Cohabs Botanique, Tech Farm K9 ve Live Zoku ise Co-living konseptine otelden dönüştürülmüş yapılardır.

3.2. Kullanıcı Profili

Kullanıcılar üçüncü bölümde anlatıldığı üzere yaş grubu olarak 60 üstü ve genç yetişkinlerden oluşacaktır. Bu gurubun oluşturulmasında ileri yetişkinlerin kendilerine yeten, bakıma muhtaç olmayan ve çoğunluğu yalnız yaşayan eğitim düzeyi yüksek kişilerden oluşturulması planlanmaktadır. Genç yetişkinlerin ise 18 yaşını doldurmuş en az üniversite öğrencisi veya mezun olan kişilerden oluşturulması planlanmaktadır.

Eskişehirde üç üniversite bulunmaktadır ve bunların öğrenci sayıları şu şekildedir;

- Eskişehir Teknik Üniversitesi: 13.761,
- Anadolu Üniversitesi: 23.101 (Açık Öğretim Fakültesi hariç),
- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi: 5.380

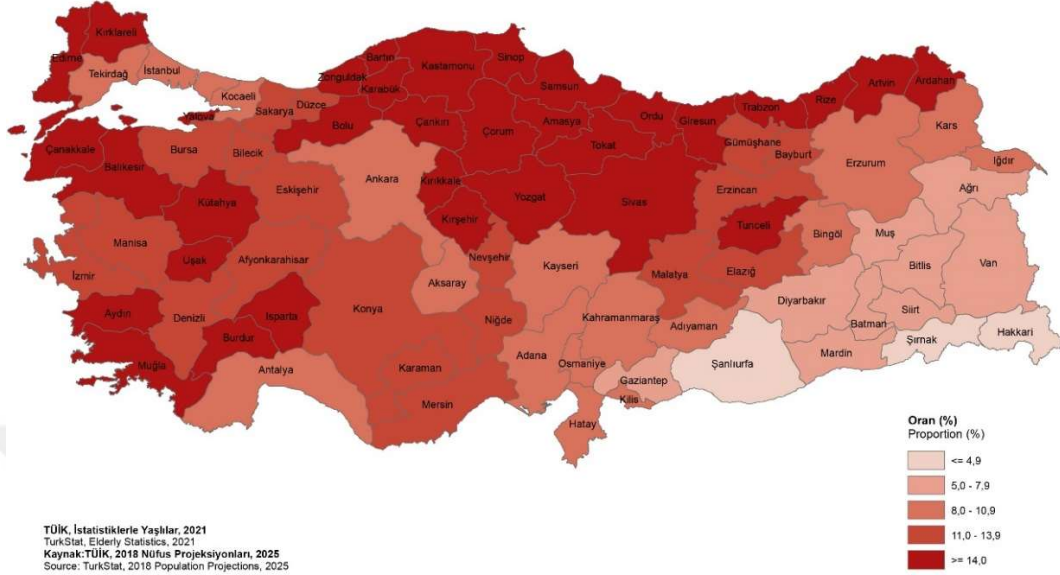
Eskişehir üniversite öğrenci sayısı bakımından nüfusuna oranla oldukça yüksek sayıda kişiye ev sahipliği yapmaktadır.

TÜİK adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre, 2021 yılında yapılan nüfus projeksiyonlarına göre 2025’te Eskişehir nüfusunun % 11,0 ile %13,9 arasında nüfusun 60 yaş üstü olması beklenmektedir. Benzer bir şekilde genç nüfusunun da 2025 yılına kadar %14,3’e düşmesi beklenmektedir (TÜİK, 2021) (Görsel 3.1).

Türkiye geneli ortalamasına yakın bir şekilde Eskişehir de yaşlanan bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir.

Kullanıcılar temel olarak iki profilden meydana gelmektedir. İleri yetişkinlerden oluşan ilk grup 60 yaş üstü, emekli ya da kısmi zamanlı çalışan, genel olarak boş zamanı çok, günün büyük bir bölümünü hobileri ve sosyalleşmeye ayırabilecek durumdaki kişilerdir. İkinci profil olan öğrenciler ise günün önemli bir kısmını eğitim sürecinde geçiren ya da yeni mezun olmuş freelance çalışanlardan oluşmaktadır.

İllere göre yaşlı nüfus oranı, 2025
Proportion of elderly population by provinces, 2025

Görsel 3.1. TÜİK İllere göre yaşlı nüfus oranı [TÜİK, 2021]

3.3. Mekân Seçimi

Mekân seçimi yeniden işlevlendirme kavramı kapsamında Eskişehir şehir merkezindeki yapıların konum ve durumları incelenerek yapılmıştır. Bu incelemede üç potansiyel mekân tespit edilmiş olup bu üçü arasında birbirlerine olan avantajları dezavantajları değerlendirilmiştir.

İlk seçene olarak ele alınan Zübeyde Hanım Verem Savaş Dispanseri koruma kurulu tarafından tescillenmiş ve bugün halen hastane olarak kullanılan bir yapıdır. Yapı ilk hizmete girdiğinde dispanser olarak 2005 yılında sağlık bakanlığına devredilerek kadın doğum hastanesi ve fizik tedavi kliniği olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise yabancılara ve göçmenlere hizmet veren bir hastane olarak kullanımı devam etmektedir. Bu süreçte benzer işlevler edinse de ihtiyaçlar doğrultusunda birkaç kez yeniden işlevlendirilerek kullanılmış bir yapıdır. Yapının kullanımını devam ediyor olması ve işlevinin henüz yitirmemiş olması sebebiyle ileriki bir zamanda değerlendirilebilmesi adına seçilmemiştir (Görsel 3.2).

Görsel 3.2. *Zübeyde Hanım Hastanesi*

İkincisi ise İsmet İnönü (1) Bulvarında yer alan eski *ETİ* fabrikasıdır. Yapının girişindeki fabrika satış mağazası dışındaki bölümleri kullanılmamaktadır. Kısa bir dönem için yapının avlusu sanatsal faaliyetler için kullanılmış olup aynı avluda 17-25 Eylül 2021 Eskişehir Film Festivali kapsamında Başka Sinema Film Geceleri düzenlenmiştir. Yapı aktif olarak kullanılmamakla beraber zaman zaman bu tip etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır (ETBB, 2021) (Görsel 3.3).

Görsel 3.3 *Eti Fabrikası (ETBB, 2021)*

Son seçenek olan Emek Otel ise 1963-2006 yılları arasında kullanımda olan ancak 2006 yılından itibaren kullanıma kapatılmış olup atıl durumda bekleyen bir yapıdır. Emek

Otel'i konum itibariyle şehrin insan trafiğinin yoğun olduğu, ticari işletmelerin bulunduğu bir bölgesindedir. Otogarın da etkisiyle bölgede çok sayıda ve halen aktif olarak işletilmekte olan oteller mevcuttur. Hastane, eczane, restoran gibi çeşitli yapılar ve toplu taşıma olanaklarının bulunduğu bir bölgedir. Emek otel inşasından bugüne aktif olduğu zaman dilimli içerisinde yalnızca otel olarak kullanılmıştır. Bu konaklama işlevi Emek Otel'inin yine barınma işlevi kazandırılarak kullanımı açısından daha avantajlı kılmaktadır.

Görsel 3.4. Emek Otel'in aktif olduğu dönemlerden bir fotoğrafı

3.3.1. Eskişehir Emek Oteli

Emek otelleri 1949 yılında kurulan ve 2006 yılına kadar T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü adıyla faaliyet göstermiş kurumun ülke turizmini geliştirmek ve dönemin konaklama ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla inşa ettiği yapılardır (Özdemir, 2013; Yılmaz ve Yetgin, 2014).

1959 yılında Emekli Sandığının Eskişehir Emek Otel ve Otogar için açtığı yarışmayı kazanan AHE (Kemal Ahmet Aru, Mehmet Ali Handan, Aydın Tekin, Hande

Çağlar, Yalçın Emiroğlu, Altay Erol) grubu tarafından tasarlanmıştır (Koca ve Karasözen, 2010).

“...1963 yılı sonbaharında işletmeye açılması ve bu komplekste 113 otomobillik garaj, otomobil parkı, 1250 metre karelik tamirhane, benzin istasyonu, yolcu holü, 45 odalı otel, 6 adet dükkân ve 1240 metre karelik otopark yer alması planlanmıştır. Tutanakta planlandığı gibi otogar binasının yapımını takiben 1964 yılında Emek Otel hizmete girmiştir (Yılmaz ve Yetgin, 2014, s. 94).”

Görsel 3.5. Emek Otel açılış ilanı

1983 yılında tadilata giren otelin yatak ve oda kapasitesi artırılmış tadilat boyunca hizmet vermemiştir. 2006 yılında Sarar Holding'e satılan otel ve otogar kompleksi sonrasında herhangi bir müdahale yapılmadan kapatılmış ve âtıl durumda kalmıştır (Yılmaz ve Yetgin, 2014).

Konumu aşağıdaki gibi olan Emek Otel ve Otogar kompleksinin kuzeyinde Porsuk çayı, otel otopark girişinin bulunduğu batısında Yunus Emre Caddesi ve otogar araç girişlerinin de sağlandığı güneyine Asarcıklı Caddesine çevrelenmiştir. Yapının aynı zamanda arkası olan doğu cephesiyle bir bağlantısı yoktur. Görsel 3.7'de kompleksin üstten fotoğrafı görülmektedir.

Görsel 3.6. Emek Otel ve Otogar Kompleksinin Konumu

Görsel 3.7. Otel ve otogar kompleksinin yukarıdan görünümü

Yapının otogar kısmında önceden otobüslerin park ve hareket alanı olan kısım şu an otopark olarak kullanılmaktadır. Otogarın Yunus Emre caddesine bakan kısmında iki katlı, 40 odalı İşhanı ve 65 dükkânı bulunmaktadır (Görsel 3.8). İşhanının üst katı bir dönem hastane olarak kullanılmış sonrasında mağaza ve ofis olarak kullanımına devam edilmiştir. Otel ise zemin kat lobi ve yönetim ofislerinin bulunduğu bir asma katı mevcuttur, 69 odalı ve 3 katlıdır (Koca ve Karasözen, 2010). Ayrıca yapı Uluslararası üslup özellikleri taşımaktadır (Özaslan ve Karasözen, 2004).

Görsel 3.8. Otogar kompleksinin İşhanı

Görsel 3.9’da otelin araçla giriş yapılan alanından bir görünüm vardır. Bu alan yapıda önceden otobüslerin yolcu aldığı peronlar olan kısmın artık otopark olmasıyla bu otoparka giriş ve çıkış kısmını teşkil etmektedir.

Görsel 3.9. Emek Otel Giriş Görünümü (Alper Elitok Fotoğraf arşivi)

Görsel 3.10’da Emek Otel’in çevresindeki bazı yapıların konumları verilmiştir. Bu yapılardan renk kodlarına göre; kırmızı renk hastaneleri; turuncu renk eczaneleri; yeşil renk restoranları; kahverengi renk ise bankamatikleri ifade etmektedir. Otel yapısını araç girişinin de bulunduğu Yunus Emre Caddesi üzerinde toplu taşıma araçlarını durakları bulunmaktadır.

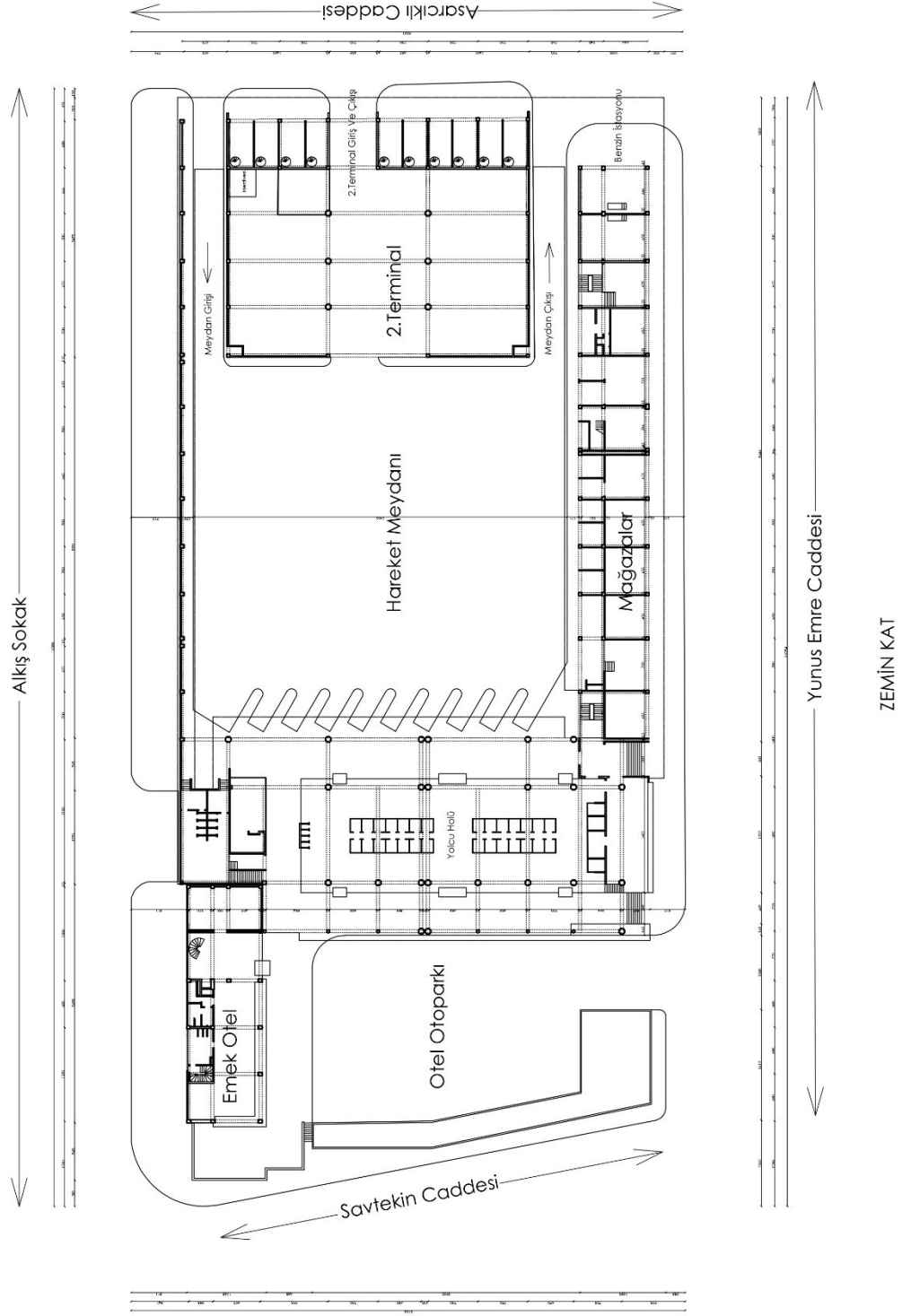

■ Hastaneler
■ Restoranlar

■ Eczaneler
■ Bankamatikler

■ Emek Otel

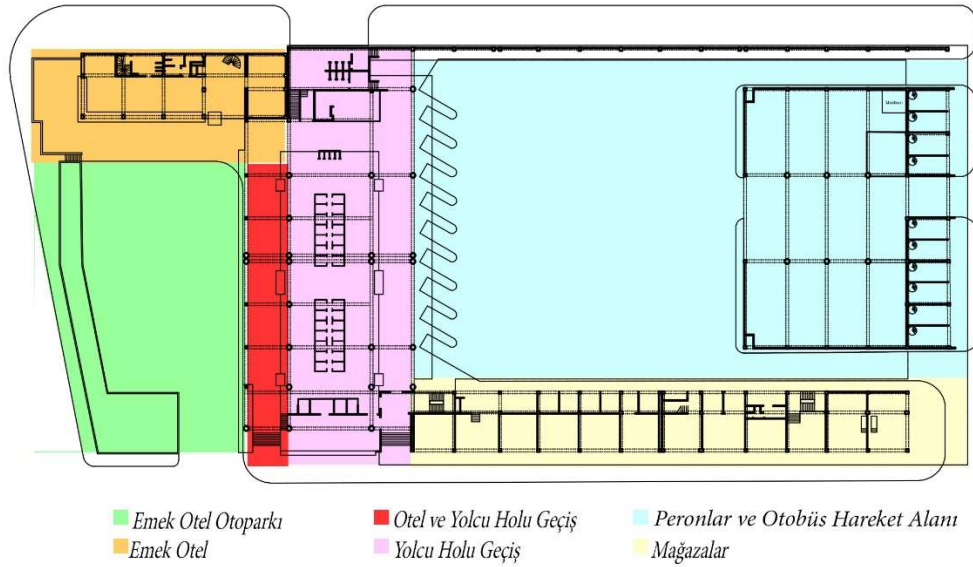
Görsel 3.10. Emek Oteli çevresi

Görsel 3.11. Zemin kat planı ve yapı çevresi

Emek Otel ve otogar kompleksi inşasından bugüne şehrin merkezi noktalarından birini teşkil etmektedir. Günümüzde şehrin farklı bölgelerinde gelişmeler yaşansa da Emek otel ve çevresi halen merkezi durumda olma özelliğindedir. Çevresinde ulaşım, alış-veriş, sağlık, ticaret yapıları açısından hareketli bir noktadır. Porsuk çayına yakınlığı ve yürüme mesafesinde yeşil alanlara ulaşım açısından da elverişli bir konuma sahiptir.

Görsel 3.12’de otel ile otogarın ilişkisi görülmektedir. Turuncu alan oteli yeşil alan otel otopark ve girişi göstermektedir. Otel ve otogar arasında bulunan yolcu holü otel her iki yanındaki geçiş hattıyla otel misafirlerinin otogar içerisinden geçmeden otele ulaşmalarının sağlarken aynı zamanda peronlara da ulaşımı sağlamaktadır. Benzer şekilde yolcuların peronardan otele geçişini sağlamaktadır.

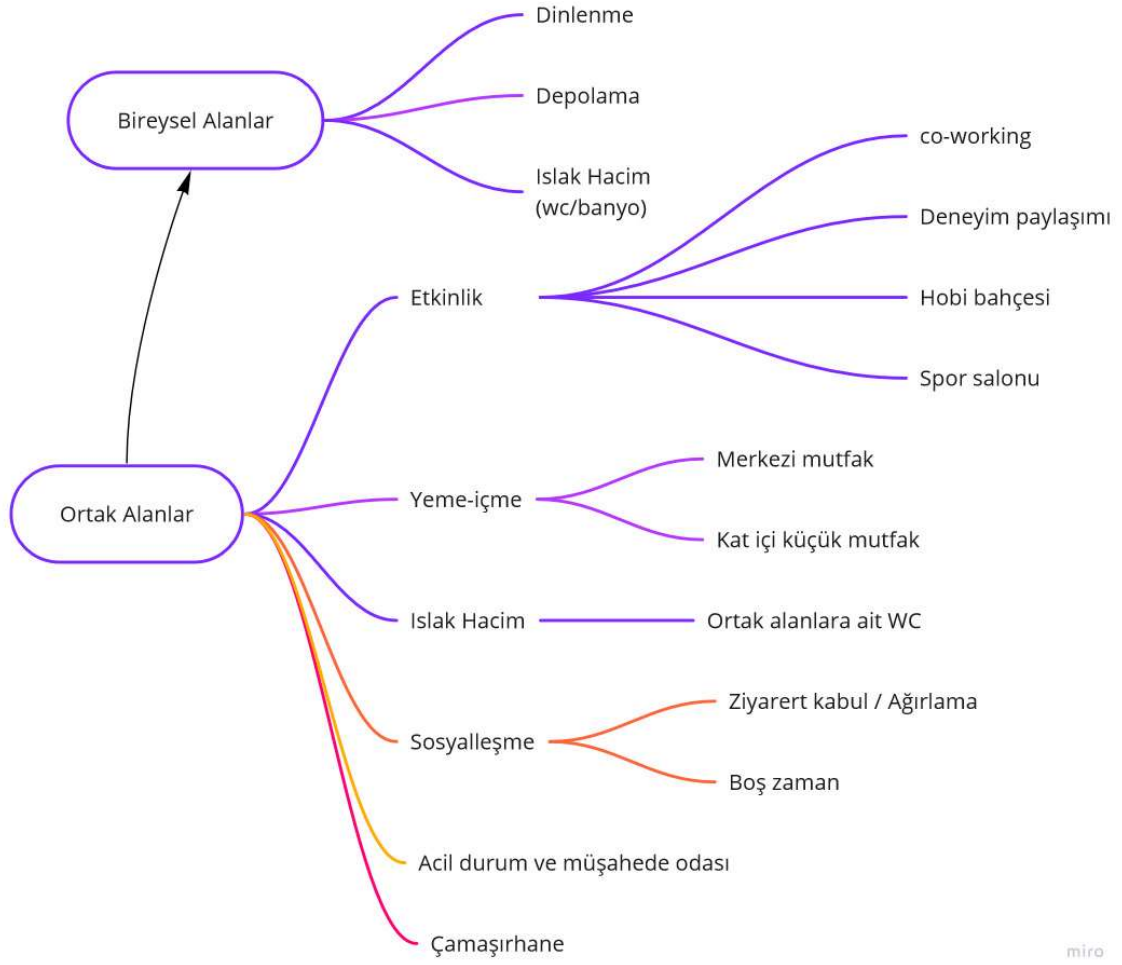

Görsel 3.12. Emek Otel ve Otogar Kompleksi Zemin Kat Planı

3.3.2. İhtiyaç programı

Kuşaklararası bir diyalog ortamı oluşturmanın hedeflendiği mekânda her iki grubun da ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bunu sağlanabilmesi için de bireysel, ortak ve sosyalleşme alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bireysel alanlar, dinlenme; uyuma, kişinin kendiyle kalması; depolama, kişisel eşyaların saklanması ve banyo/tuvalet gibi ıslak hacimler söz konusudur (Şekil 3.2 ve 3.3). Ortak alanlardaki ihtiyaçlarsa sosyalleşme alanları, hobi ve aktivite alanları, acil durum hizmetleri, co-working, yemek alanı ve çamaşırhaneden oluşmaktadır.

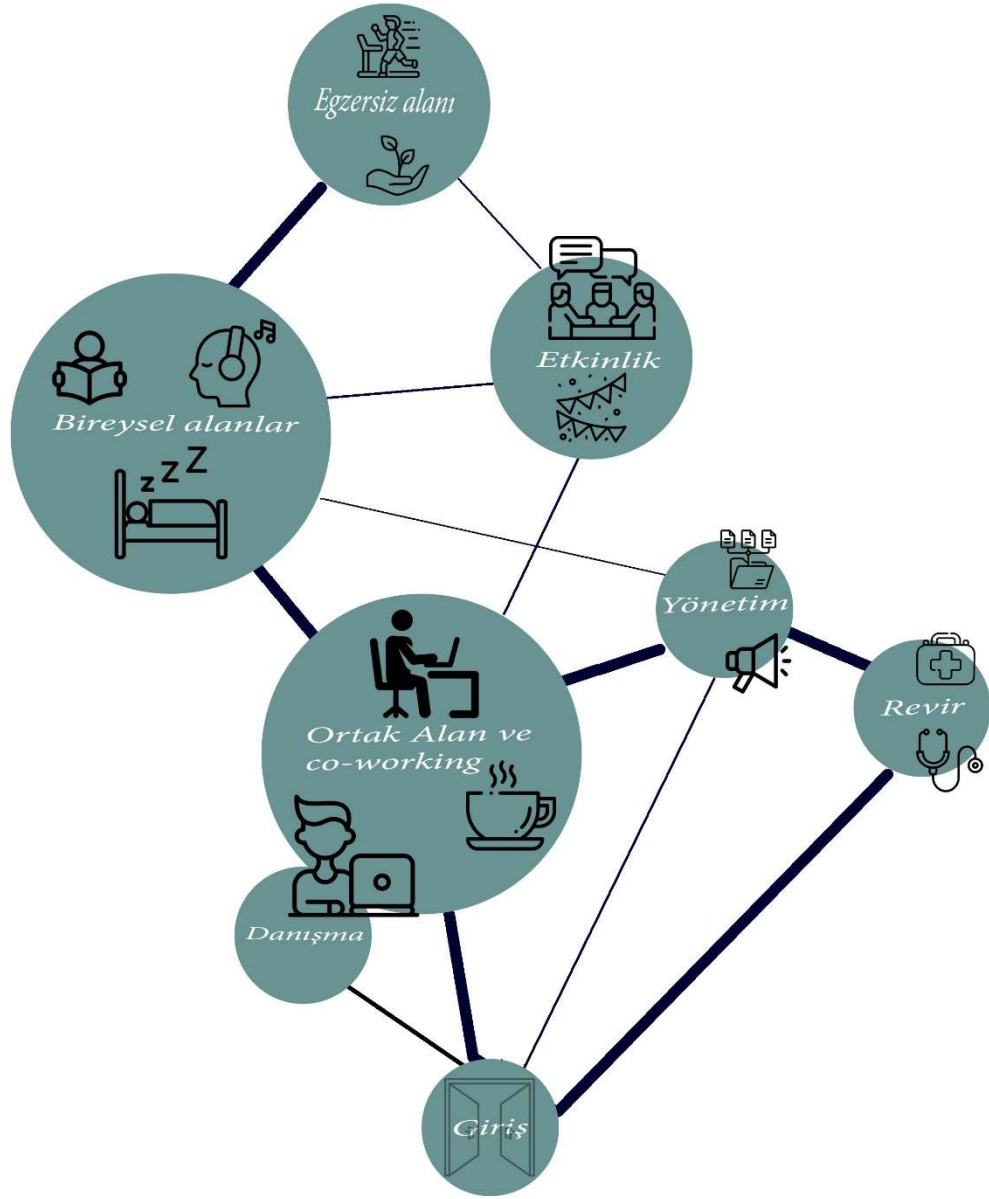

Şekil 3.2. İhtiyaç Programı

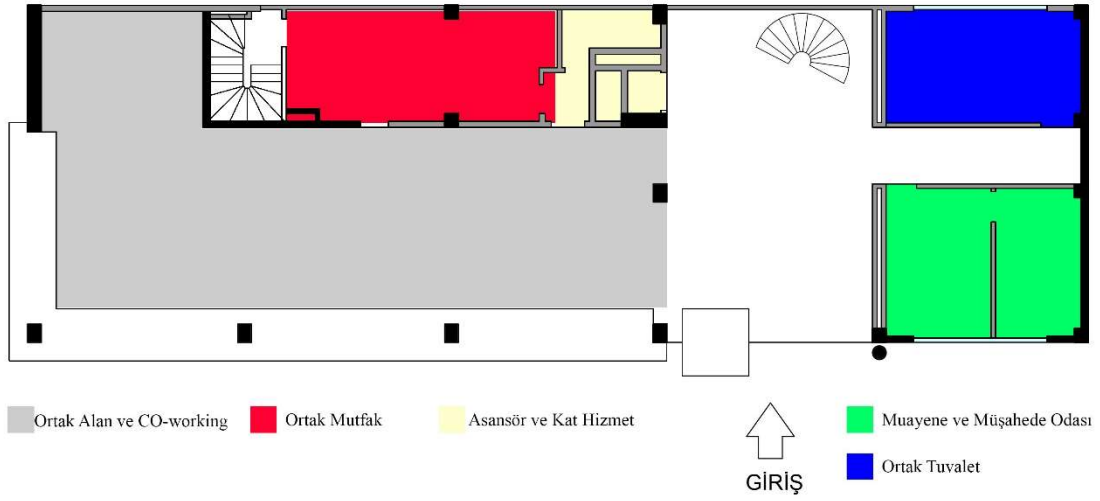
Şekil 3.3 İhtiyaç programı ven şeması

3.3.3. Fonksiyonlar ve organizasyon

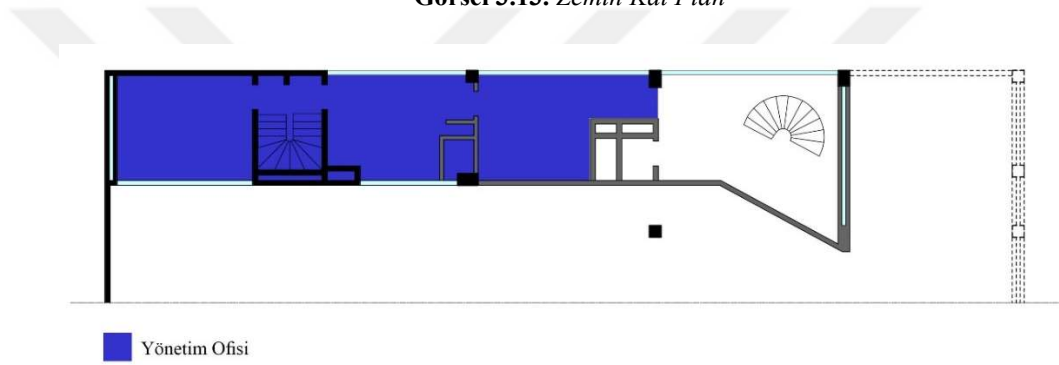

Şekil 3.4. Fonksiyon şeması

Zemin kat en yaygın ortak kullanımlarından biri olarak düşünülmüştür. Yemek yeme alanı, içecek ve pratik atıştırmalık hazırlamaya yönelik küçük bir mutfak, karşılama/danışma ve asma katta (Görsel 3.14) yönetim ofislerinin olanı olarak kullanılacaktır (Görsel 3.13). Ortak tuvalet, revir, müşahade ve sağlık çalışanı için ofis bulunacaktır. Bodrum katta ise çamaşırhane bulunmaktadır.

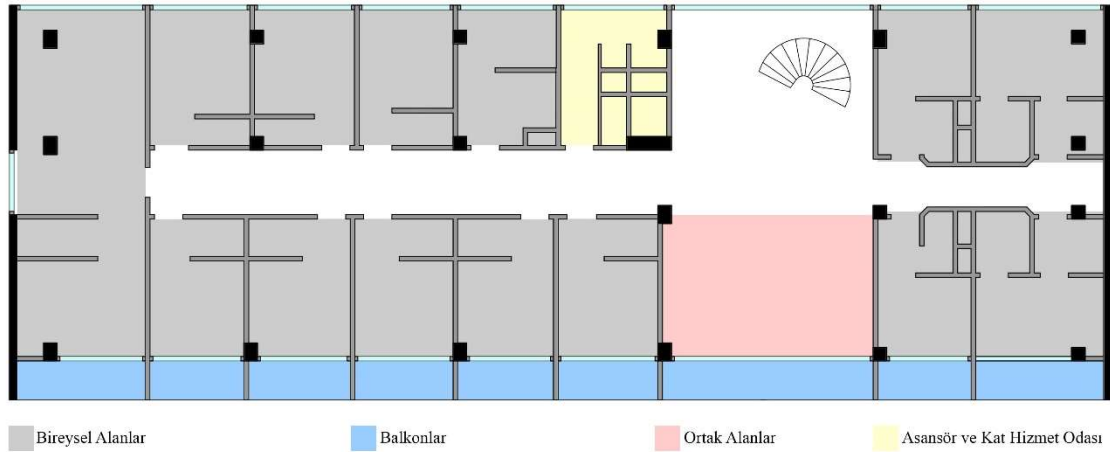

Görsel 3.13. Zemin Kat Plan

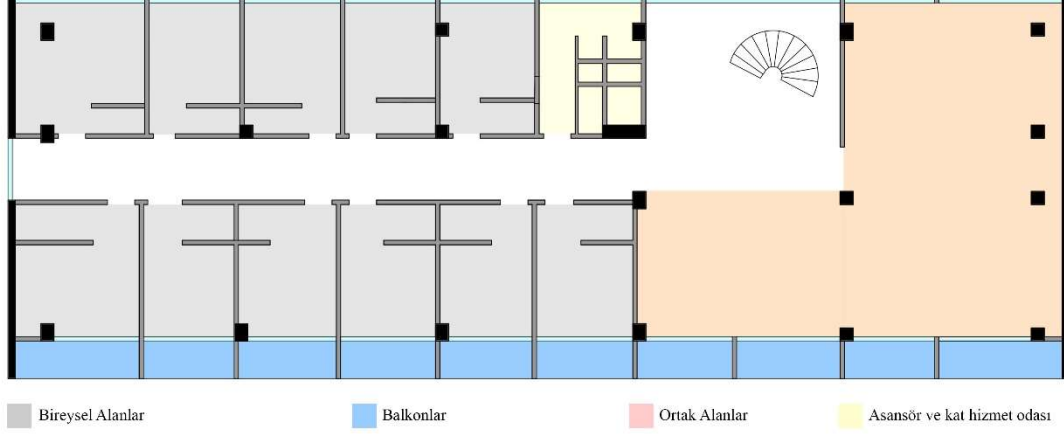
Görsel 3.14. Asma Kat

Yapının birinci katında ağırlıklı olarak bireysel alanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Buradaki ortak alan teknoloji köşesi olarak kullanılacak olup sakinlerin özellikle kişisel bilgisayarları olmayanların bu konudaki ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmektedir (Görsel 3.15).

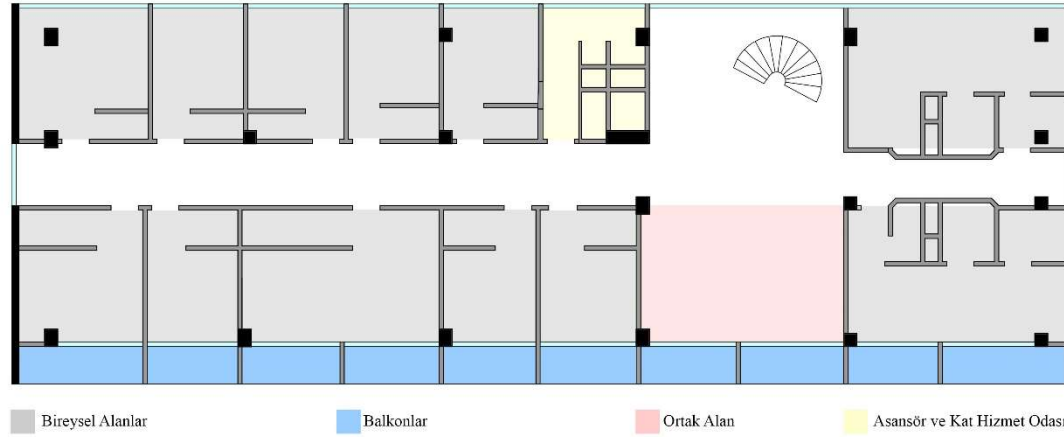
Görsel 3.15. 1. Kat Plan

İkinci katta ortak bir mutfak ve çok amaçlı kullanım için ortak alan bulunmaktadır. Çok amaçlı ortak alan toplantı, film izleme vb. etkinlikler yapmaya elverişlidir (Görsel 3.16).

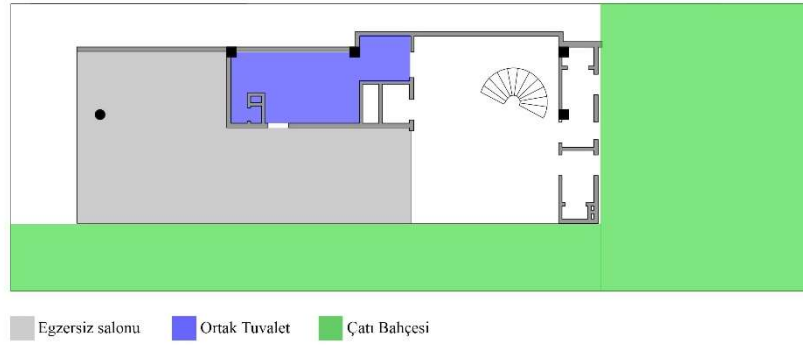
Görsel 3.16. İkinci Kat Plan

Üçüncü katta sakinlerin ilgi ve merak yönelik olarak nasıl kullanacaklarını kendilerinin kara vereceği bir hobi alanı bulunmaktadır. Bunun yanında kısa misafirler için bir adet misafir odası yer almaktadır (Görsel 3.17).

Görsel 3.17. Üçüncü Kat Plan

Teras kat bir adet egzersiz odası yer alır. Egzersiz odası hafif sporlar yapmaya elverişli, yürüme bandı, yoga vb. aktiviteler için düzenlenmiştir. Yine burada soft içeceklerin hazırlandığı küçük bir bar mevcuttur. Terasda aynı zamanda çatı bahçesi niteliğinde ve düzenlenmiş açık alan bulunmaktadır (Görsel 3.18).

Görsel 3.18. Teras Kat

Yapı bütünü itibariyle, 33 adet tek kişilik; 3 adet iki kişilik; 1 adde de misafir odası olmak üzere toplam 37 birimden oluşmaktadır. Tek kişilik odalar 15 m², çift kişilik odalar 34 m² olmakla birlikte 590 m² ortak alan, 675 m² bireysel alan ve yaklaşık olarak 1000 m² açık alan bulunmaktadır. Otel ve otogar kompleksi bütün olarak ele alındığında otobüs hareket öcesinde otobüs hareket alanı olarak kullanılan alanının kermes, panayır, aöik hava sineması gibi çok katılımlı tekinliklerde kullanılması, yolcu holünün bulunduğu ve öncesinde bilet satış ofislerinin bulunduğu alanın seramik, mobilya restorasyo, bisiklet vb. hobi atölyeleri olarak kullanılması ve burada elde edilen ürünlerin kompleksin Yunus Emre Caddesi ile ilişkili mağazalarında satılması da planlanmıştır. Tüm bu alanlarının da kullnımı ile yaklaşık 8000 m²'lik kamuya açık alan mevcuttur.

Maliyetlerin karşılanması yapı adına kurulmuş dernek ve bu derneğe sakinlerin üye olarak aidat ödemeleri ve co-working alanından elde edilen gelirle karşılanması beklenmektedir. Ayrıca genç yetişkinlerin ve ileri yaş yetişkinlerin hem burada ikamet edip hem de kısmi zamanlı çalışan olarak masraflarının bir kısmını karşılaması mümkün olacaktır. Türkiye özelinde bu tür bir yapılanma için herhangi bir yasal engel bulunmamasıyla birlikte böyle bir yapılanmanın en işler hali tüzel bir kimlik üzerinden işleminin daha sağlıklı olacağı ön görülebilir. Bu tüzel kişiliği oluşturmaın en yalın olarak dernek veya vakıf kurmakla mümkündür.

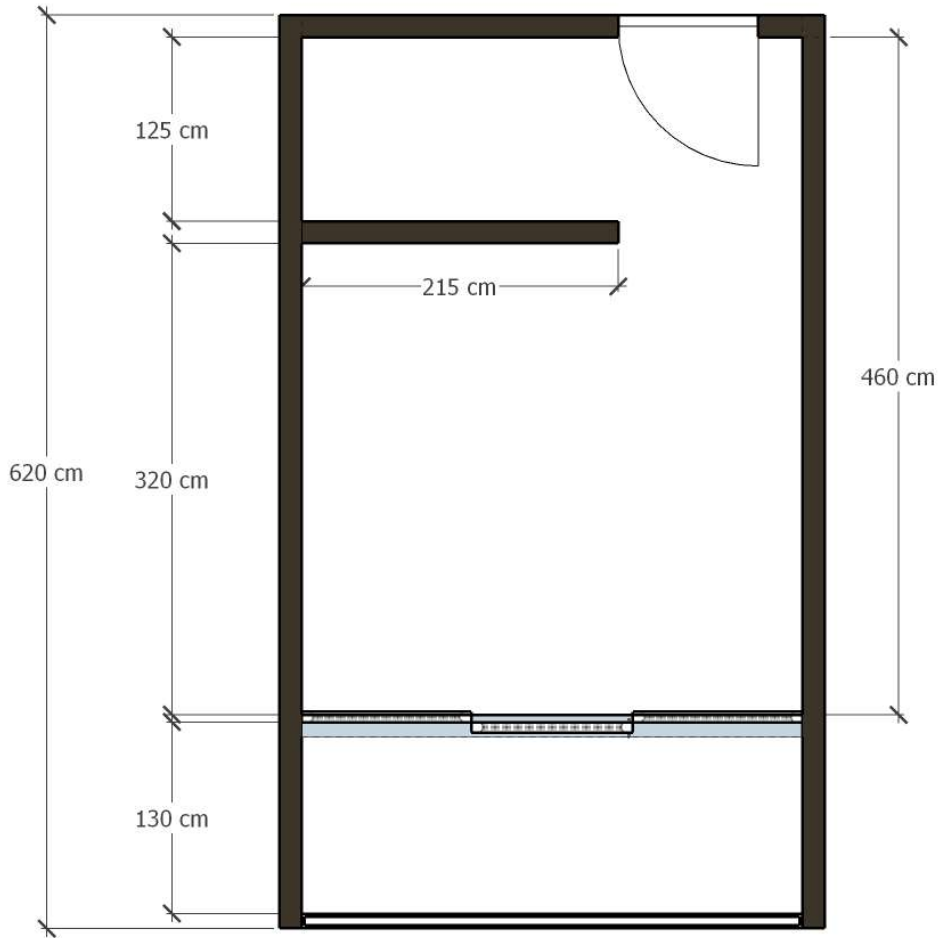
Tablo 3.1. Organizasyon yapısı

Organizasyon	
Demografi	60 yaş üstü kendine yeten iyi eğitilmiş ve 18-25 arası üniversite öğrencisi bireyler
İşleyiş	Harici profesyonel idareci ve sakinlerin katılımı ile ortak yönetim, yüksek katılımlı
Apartman	Tek kişilik ve iki kişilik birimlerden oluşmaktadır
Alan	590 m ² ortak alan, 675 m ² bireysel alan ve yaklaşık 1000 m ² açık alan

3.3.4. Odalar için mobilya önerisi

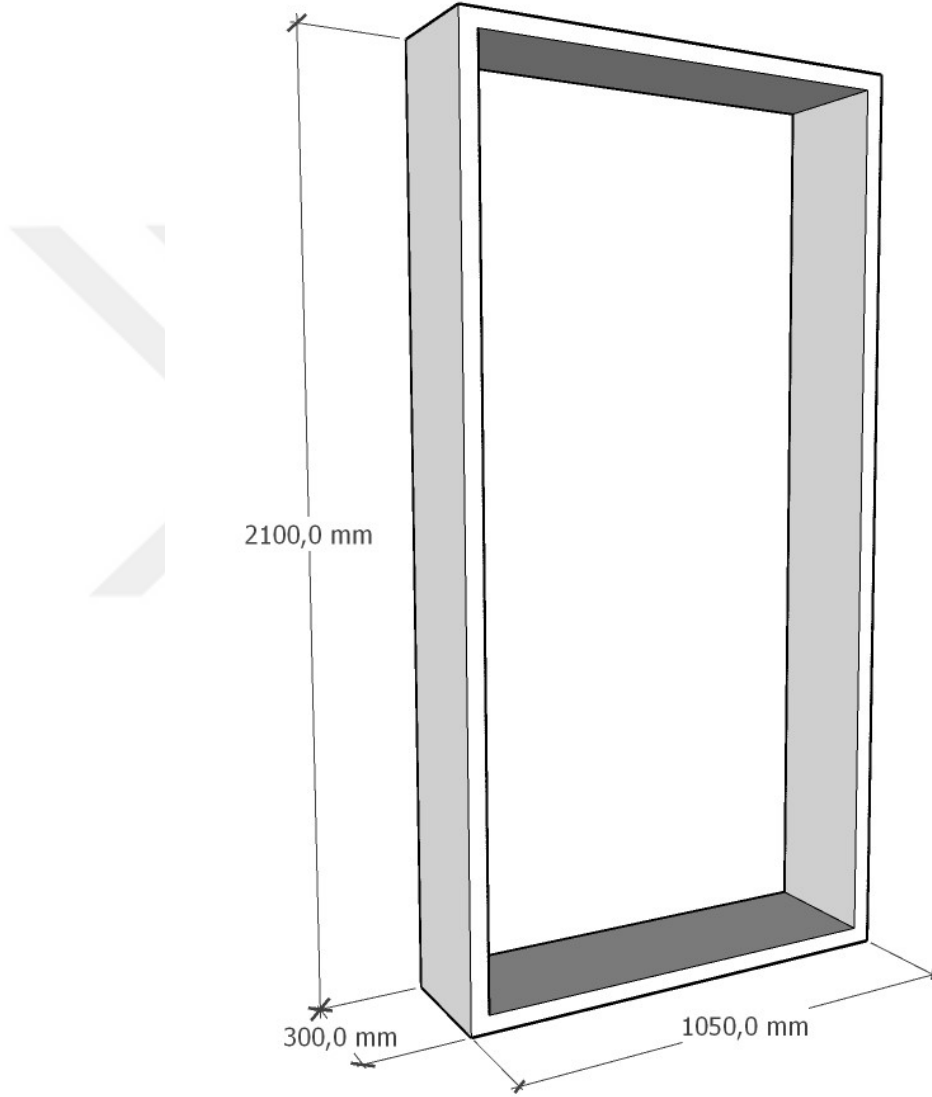
İkinci bölümde işlendiği üzere yerinde yaşlanma ve kendileştirme kavramları sağlıklı bir yaşlanma sürecinin gerçekleşebilmesi için gereklidir. Mobilya önerisi hem co-living konseptinin minimal yaklaşımına uygun olması hem de burada yaşayacak ileri yaş yetişkinlerin yaşadıkları mekânları kendileştirebilmelerine olanak vermelidir. İncelenen co-living örneklerinin birçoğunda kişisel alanların kullanımında dekorasyon, mobilya tercihleri kişilere bırakılmaktadır. Bazı örneklerde ise kişisel alanlar organizasyon tarafından tefrişleri gerçekleştirilmektedir. Çalışmada önerilen birlikte yaşam alanı için bu bir seçenek olarak sunulmaktadır. Kullanıcılar kendi bireysel alanları için yanlarında getirmek istedikleri mobilya ve diğer eşyalarında tamamiyle özgürdürler. Burada sunulan öneri ise organizasyonun imkânlarını kullanmak isteyenler için verilmektedir.

Tek kişilik oda temel alınarak verilen bu öneride odaların genel ölçüleri esas alınmış ve ortalamaya göre bir tasarımda bulunulmaya çalışılmıştır (Görsel 3.19).

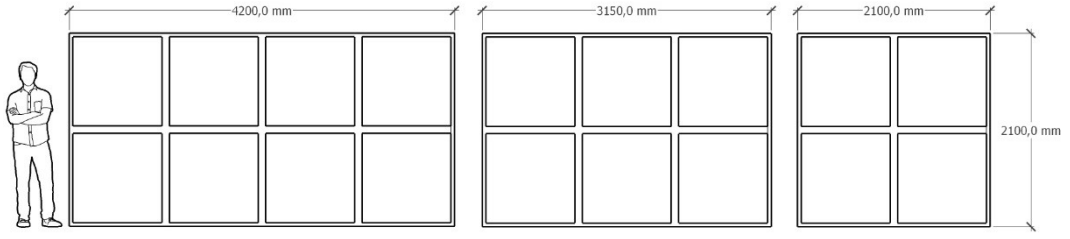
Görsel 3.19. Tek kişilik oda plan görünüş

Oda ölçüleri temel alınarak bir çerçeve modül tasarlanmıştır. Bu modül yatay, dikey ve birbirlerine eklenilerek kullanılabilecek biçimde tasarlanmıştır. Çerçeve formunda olmasının bir diğer amacı da ihtiyaç halinde kapak, pim, ray benzeri mobilya aksesuarları eklenerek raf, kapak ya da çekmece gibi farklı işlevler kazanmasını sağlamaktır. Görsel 3.20’de ölçüleri verilen çerçeve modülü 40 mm kalınlığındaki parçalardan oluşmakta, 2100 mm yüksekliğinde, 30 mm derinliğinde ve 1050 mm genişliğindedir.

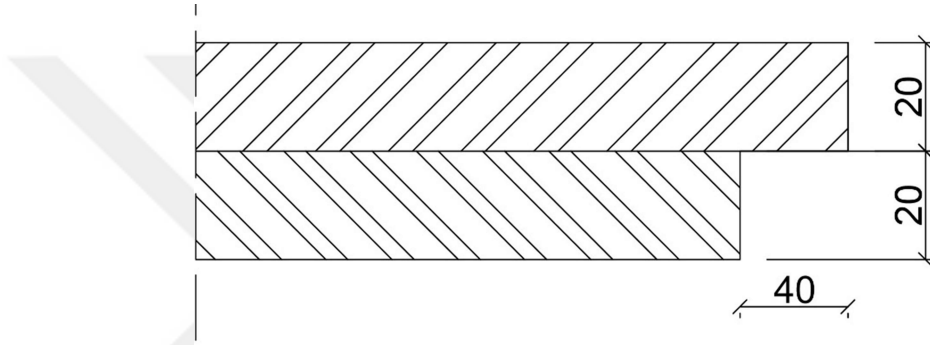
Görsel 3.20. Çerçeve modülü

Çerçeve modüllerin odada montajının gerçekleştirilebilmesi için duvarlara lambri yapısında ve modülleri taşıma kapasitesinde odan duvarlarının ölçüleri esas alınarak montaj modülleri tasarlanmıştır. 2100x4200, 2100x3150 ve 2100x2100 (mm) olmak üzere üç ölçüde tasarlanmışlardır.

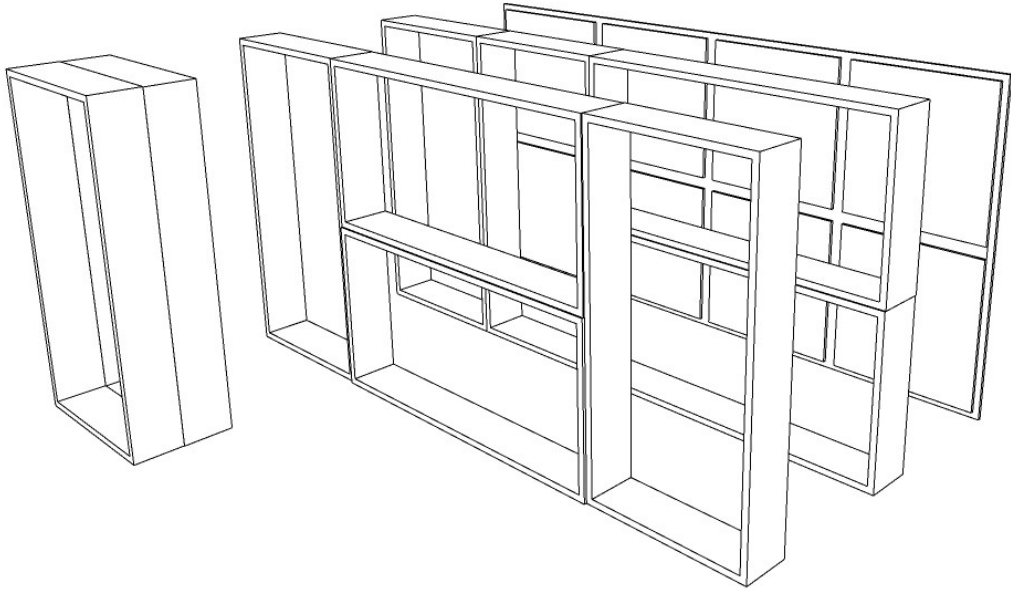
Görsel 3.21. Duvar montaj modülleri

Görsel 3.22’de kesit detayı verilen montaj modülünün kalınlığı 20mm olan iki parçanın birleşmesi ile oluşmaktadır. Duvara monte edilen yüzey kesintisizken öndeki yüzeyler arasında çerçeve modülünün yerleşeceği kanallar bulunmaktadır.

Görsel 3.22. Duvar montaj modül detay

Duvardaki montaj modülü sayesinde çerçeveler çeşitli varyasyonlar dâhilinde bir araya gelebilmektedir.

Görsel 3.23. Çerçeve modüllerin bir araya gelme varyasyonları

SONUÇ

Co-living genel olarak hem yeni bir olgu hem de yeni bir konsept olmakla birlikte Türkiye’de henüz tam anlamıyla bir örneği ya da uygulaması olmayan bir yaklaşımdır. Bu çalışma kapsamında tarihsel olarak ve hali hazırda uygulamalar ile ilgili çalışmaların incelenmesi neticesinde bir öneride bulunulmaya çalışılmıştır. Uygulamanın gerçekleşmeden başarılı olmasından bahsetmek mümkün olmasa da benzer yaklaşımlarla uygulanmış projeler göz önüne alındığında paydaşlarla yapılacak görüşmeler ve taleplerin incelenmesi ile gerçekleşme olasılığı hayli yüksek olacaktır.

Konut üretiminin küresel anlamda sıkıntılar içerdiğinin her gün altını çizildiği bir ortamda iç mimarların yeniden işlevlendirme konusunda barınma alternatiflerini hem konsept hem de uygulama olarak ortaya çıkarmaları faydalı olacaktır. Yeniden işlevlendirme yaklaşımı bu açıdan kentlerin dokusunu korurken toplumsal belleğe katkıda bulunması artı bir değer yaratacaktır. İncelenen örneklerde görüldüğü üzere özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında atıl kalan fabrika yapıları ve zaman kent merkezlerinde kaldığı için kullanılmayan fabrika ve sair yapıların yeniden işlevlendirilerek kullanılması söz konusudur. Bu durum ileride alış-veriş merkezleri, oteller, okullar ve iş hanları gibi kamusal yapıların yeniden işlevlendirilerek alternatif barınma biçimleri için kullanılması ihtimal dâhilindedir.

Türkiye de gelişmiş ülkeler gibi yaşlanan bir nüfusa sahiptir. Yaş ayrımcılığı gibi sosyal yapıyı ve işleyişi bozabilecek problemler için bugünden önlemleri alınabilir. Kuşaklararası diyalog ortamları bahsi geçen problemlere yönelik çözümlerden biri olması mümkündür.

Co-living yaklaşımı birçok değişken içermektedir. Sosyolojik, ekonomik, politik birçok paradigmanın iç içe girdiği bir projenin tek bir disiplin içerisinde ele alınmasında muhakkak ki eksiklikler ortaya çıkacaktır. Bu açıdan disiplinlerarsı bağlantılarla ve hem kullanıcı hem de tasarımcı açısından tüm paydaşların rol aldığı katılımcı bir yol izlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda sonuçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yaşlanan bir toplumuz, Türkiye'nin genç nüfusunu fazla olduğu genel bir söylem olsa da gittikçe yaşlanan ve gelecek 20 yıl içerisinde Avrupa'nın en yaşlı toplumlarından biri olacağız.
- Yalnızlaşan bir toplumuz, günün yaşam pratikleri insanları sosyal yaşamdan git gide koparan bir yapıya bürünmekte. Hem gençlerde hem de ileri yaş yetişkinlerde en sık rastlanan ve beraberinde biyolojik ve psikolojik rahatsızlarında sebebi olarak görülen yalnızlık gittikçe armakta.
- Var olan konut tür ve yapıları günü ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılamıyor. Tek tip, toplu konut üretimleri toplumun ihtiyaç gelişimleri çerçevesinde hareket etmiyor.
- Yapıların ticari ömürlerinin bitmesi ya da kullanım amaçlarının ortada kalkması çoğu zaman yapının yıkılması ile sonuçlanmakta ancak kültürel miras, endüstriyel miras, kent belleği, toplum belleği açılarından bakıldığında mümkün olduğu takdirde yapıların yeniden işlevlendirilmesi hem toplumsal açıdan hem de ekonomik açıdan fayda sağlaması çok daha olası bir durum.
- Gelecekte işlevini yitirecek okul, hastane, alış-veriş merkezleri, fabrika binaları gibi çeşitli yapılar söz konusudur. Bu yapıların hem konut ihtiyacını çözmede hem de alternatif barınma biçimlerine imkân sağlaması adına yeniden işlevlendirilmesi konut üretiminde ve de iç mimarlık gibi alanlarda faydalar sağlaması da ihtimal dâhilindedir.
- Yaş, cinsiyet, engel durumu gibi dezavantaj yaratabilecek, kişileri ayrımcılığa maruz bırakabilecek birçok durum mimari ve iç mimari yaklaşım ve çözümlerle önlenebilir.
- Bu çalışma kapsamında konsept olarak sunulmuş olan yaklaşım ileriki çalışmalarda kullanıcıların seçilmesi ve seçilen potansiyel kullanıcılarla görüşmeler yapılarak pratik açıdan daha net sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O., Batur, Z., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü Ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Science*(19), 165-182.
- Ågren, L. (tarih yok). *Stacken Kollktivhuset*. 2022 tarihinde <http://www.stacken.org/om-oss/>: <http://www.stacken.org/historia/> adresinden alındı
- Aigner, K. (2015). *Gemeinschaftliches Wohnen*. Graz, Germany: Technische Universität.
- Akbaş, E., Yiğitoğlu, G., & Çunkuş, N. (2020, June 30). Social Isolation and Loneliness in Elderly. *International Journal of Society Researches*, 15(26), 4540-4562.
- Akgül, H., & Yeşilyaprak, B. (2015). Yaşlılar için Yalnızlık Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 8(1), 34-45.
- Andrusz, G. (1992). The Soviet Union: an introduction. B. Turner, J. Hegedüs, & I. Tosics (Dü) içinde, *The Reform of Housing in Eastern Europe and the Soviet Union* (s. 190-195). London and New York: Routledge.
- Andrusz, G. (1992). The Soviet Union: An Introduction. J. Hegedus, I. Tosics, & B. Turner (Dü) içinde, *The Reform of Housing in Eastern Europe and the Soviet Union*. Routledge.
- Andrusz, G. D. (1990). *Housing and Urban Development in the USSR*. London: Mamillian Academic and Professional LTD.
- Arnett, J. J. (2012). New Horizons in Research on Emerging and Young Adulthood. A. Booth, S. Brown, N. Landale, W. Manning, & S. Mchale (Dü) içinde, *Early Adulthood and a Family Context* (s. 231-244). New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer. doi:10.1007/978-1-4614-1436-0
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın Poetikası*. (A. Derman, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Baki, B. (2000). Yeni Ekonomilerin Güncel ve İş Hayatına Etkileri. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(1), 30-46.
- Bastı, E. (2009). 2008 Global Financial Crisis and The Turkish Financial. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 18(2), 89-103.
- Beevers, R. (1988). *The Garden City Utopia*. London: Macmillan.
- Beisi, J. (2018). Adaptable Housing or Adaptable People ? *Arch. & Comport. / Arch. & Behav*, 11(2), 139-162.

- Bensick, A., Horvat-Csikos, G., & Jubasz, T. (2016, Eylül). Y and Z Generations at Workplace. *Advanced in Applied Sociology*, 8(3), 90-106. doi: 10.7441/joc.2016.03.06
- Bertelss, L. (2019). Changing Organizationa Structures of Living. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of of Shared Living* (s. 28-33). Basel: Birkhäuser Verlag GmbH.
- Bilgili, N., Kitiş, Y., & Ayaz, S. (2012). Yaşlılarda Yalnızlık, Uyku Kalitesi ve Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*, 15(1), 81-88.
- Birinci, E. (2020). *Y Kuşağının Yaşlı ve Yaşlılık Algısı* (2. b.). Ankara: Gazi.
- Borden, I. (1999). Social Space and Cooperative Housekeeping in The English Garden City. *Journal of Architectural and Planning Research*, 16(3), 242-257.
- Brooker, G. (2006). Infected Interiors: Remodelling Contaminated Buildings. *IDEA Journal*, 1-13. doi:https://doi.org/10.37113/ij.v7i1
- Brooker, G., & Stone, S. (2004). *Re-readings: Interior Architecture and the Design Principles of Remodelling Existing Buildings*. London: Riba.
- Buchli, V. (1998). Moisei Ginzburg's Narkomfin Communal House in Moscow: Contesting the Social and Material World. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 2(57), 160-181. doi:https://doi.org/10.2307/991377
- Bullen, P. A., & Love, P. E. (2010). The rhetoric of adaptive reuse or reality of demolition: Views from the field. *Cities*, 4(27), 215-224.
- Burke, D. (2014). *The Lawn Road Flats - Spies, Writers and Artists (History of British Intelligence)*. UK: Boydell & Brewer Ltd.
- Cairns, G. (2013). *Reinventing Architecture and Interiors: A Socia-Political View on Building Adaptation*. London: Libri.
- Canantan, Ü., & Boz, H. (2019). Hayat Boyu Öğrenme Etkinliklerine Katılımın Aktif Yaşlanmanın Desteklenmesindeki Rolü. *Turkish Studies Social Science*, 14(3), 343-363. doi:http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.
- Ceylan, H. (2020). Sosyal Değerden Sosyal Soruna Yaşlılık: Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Değişen Yaşlılık Algısı. *Modern Hayat ve Yaşlılık* (s. 25-54). içinde Ankara: Nobel.
- Chesser, E. S. (1911). The Beguinages of Ghent. *Westminster Review*, 175(1), 69-72.
- Cillers, E. J. (2017). The Challenge of The Teaching Generation Z. *International Journal of Social Science*, 3(1), 188-198.

- Coricelli, F. (2022, February 8). The Co-'s of Co-Living: How the Advertisement of Living Is Taking Over Housing Realities. *Urban Planning*, 7(1), 296-304. doi:<https://doi.org/10.17645/up.v7i1.4805>
- Cramer, J., & Breitling, S. (2007s). *Architecture in Existing Fabric*. Berlin,Boston: Birkhäuser.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. b.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Csobanka, Z. E. (2016). The Z Generation. *Acta Technologica Dubnicae*, 6(2), 63-76.
- Çetin, C., & Karalar, S. (2016). X, Y ve Z Kuşağı Öğrencilerin Çok Yönlü ve Sınırsız Kariyer Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 157-197.
- Çoşkun, B. (2021, Haziran 30). Neoliberalizm ve Eleştirel Kuram: Neoliberalizmin Teori ve Pratik Uyuşmazlığı. *Sosyoloji Notları*, 5(1), 53-76. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosnot/issue/63416/930249> adresinden alındı
- Demirbilek, T., & Öktem Özgür, A. (2017, Ocak 27). Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(1), 14-28.
- Demyanyk, Y., & Van Hemer, O. (2009, Mayıs 4). Understanding the Subprime Mortgage Crisis. *The Review of Financial Studies*, 24(6), 1848-1880. doi:<https://doi.org/10.1093/rfs/hhp033>
- Dezember, R. (2020, Ağustos 4). After the 2008 housing crisis, a lot of people made big money buying up foreclosed homes and renting them out — and it shows one response to a financial crash. *Insider*. <https://www.businessinsider.com/after-2008-housing-crisis-people-bought-and-rented-foreclosed-homes-2020-8> adresinden alındı
- Dillaway, H., & Byrnes, M. (2009). Reconsidergin Successfull Aging - A Call for Renewed and Expanded Academic Critiques and Conceptualization. *Journal of Applied Gerontology*, 28(6), 702-722.
- Dinçer, Y., Usta, E., & Bulduk, S. (2016, Haziran 24). Üniversite Öğrencilerinin Gözüyle Yaşlılık Nasıl Algılanıyor? *Yaşlı Srounları Araştırma Dergisi*, 9(1), 26-38.
- Doğan, A. (2009). Yaşlı ve Ergonomi. *Türk Fizik Tıp Reab. Derg.*, 55(2), 95-99.
- Dostoğlu, N., Şahin, E., & Taneli, Y. (2009). Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler. *Mimarlık*(347), 23-27.

- Douglas, J. (2006). *Builging Adaptation* (2 b.). London: Routledge.
doi:<https://doi.org/10.4324/9780080458519>
- Dove, C. (2020). *Radical Housing*. London: RIBA.
- Edwards, C. (2010). *Interior Design: A Critical Introduction*. New York: Berg.
- Eisinger, H. A. (2019). The City and Collective Living: An Attempt at Rapprochement in a Conflicted Relationship. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *The City and Collective Living: An Attempt at Rapprochement in a Conflicted Relationship* (s. 117-122). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Engels, F. (1997). Konut Sorunu. *Marks-Engels: Seçme Yapıtlar*, 2, 364-447.
- Erber, J. (2018). *Yaşlanma ve İleri Yetişkinlik* (3 b.). (Z. Uçanok, Çev.) Ankara: Nobel.
- Erkılıç, M., Aydoğdu, F., Aslan, D., & Kutsal, Y. (2006). *Yaşlı Evi ve Çevresi: Yaşlılık Dönemi için Uygun Çevre Koşulları Nasıl Düzenlenmelidir?* Ankara: Geriatri Derneği.
- Esendemir, Ş. (2016). Türkiye'de Yerde Yaşlanma ve Mekan Gerontolojisinin Temel Parametreleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 36(2), 411-429.
doi:10.16917/iusosyoloji.284544
- ETBB. (2021). *Eskişehir Tepebaşı Belediyesi*. Mayıs 25, 2022 tarihinde <http://www.tepebasi.bel.tr/hd.asp?hid=10566> adresinden alındı
- Eurostat. (2021). *Living Conditions - young people*. Brüksel.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Category:Living_conditions_-_young_people
adresinden alındı
- Evcil, A. N. (2014). *Herkes İçin Tasarım*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Eyüboğlu, H., & Zorlu, T. (2021). Yerde Yaşlanma ve Konutlarda Yaşama Mekanlarının Tasarımı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 14(2), 59-69.
doi:10.46414/yasad.974658
- Feddersen, E., & Ludtke, I. (2018). *A Design Manual Living for the Elderly*. Basel: Birkhäuser.
- Fitz, A. (2008, Ekim). *Wohnmodelle*. <http://www.wohnmodelle.at/>
<http://www.wohnmodelle.at/index.php?id=90,81,0,0,1,0> adresinden alındı
- Formosa, M. (2019). Active Agein Through Lifelong Learning: The University of the Third Age. M. Farmosa (Dü.) içinde, *The University of the Third Age and Active*

- Ageing* (Cilt 23, s. 3-18). Cham.: Springer. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-030-21515-6_1
- Garber, J. (2012, Şubat 12). Here's how the US housing market has been impacted by the 2008 crash. *Insider*. <https://www.businessinsider.com/impact-of-2008-crash-on-housing-2016-2> adresinden alındı
- Giebeler, G., Krause, H., Fisch, R., Musso, F., Lenz, B., & Rudolphi, A. (2012). *Refurbishment Manual*. München: Birkhäuser. doi:<https://doi.org/10.11129/detail.9783034614337>
- Gillis, J. (1996). *A World of Their Own Making: Myth, Ritual and the Quest Family Values*. New York: Basic Books.
- Gölgeçen, Y., & Gölgeçen, H. (2020). Aktif Yaşlanma Açısından Hayat Boyu Öğrenme: Üçüncü Yaş Üniversiteleri. *Turkish Studies - Educational Sciences*, 15(4), 2495-2511. doi:<https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.44399>
- Green, R. (2014). Introduction to Mortgages & Mortgage Backed Securities. *Chapter 9 - The Subprime Crisis* (s. 123-141). içinde Academic Press. doi:<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-401743-6.00009-3>.
- Güleç, İ., Çelik, S., & Demirhan, B. (2012, Aralık). Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 2(3), 34-48.
- Güler, Ç. (1998). Yaşlılıkta Tanımlar ve Yaşlılık Üstüne Söylenenler. *Turkish Journal of Geriatrics*, 1(2), 105.
- Günter, U. (2019). Garden Cities and Courtyard Apartment Buildings: Visions of Social Reform. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 123-143). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Hagner, A., Ebersdorfer, D. M., Hannapel, L., & Khouni, A. (2017). *11_ VinziRast-mittendrin | gaupenraub+/-*. Premio di Architettura Baffa Rivolta 2017: http://premiobaffarivolta.ordinearchitetti.mi.it/portfolio_page/11_-vinzirast-mittendrin_gaupenraub/ adresinden alındı
- Hanson, J. (2004). The inclusive city: delivering a more accessible urban environment through inclusive design. *RICS Cobra 2004 International Construction Conference: responding to change*. YORK. <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/3351/> adresinden alındı

- Hasol, D. (2014). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (13. b.). İstanbul: YEM.
- Häußermann, H., & Siebel, W. (2021). Soziologie des Wohnens. Eine Einführung in Wandel und Ausdifferenzierung des Wohnens. S. Schipper, & L. Vollmer (Dü) içinde, *Wohnungsforschung: Ein Reader* (s. 263-302). Bielefeld: Juventa Verlag. doi:<https://doi.org/10.1515/9783839453513-013>
- Heatcote, E. (2011, Ekim). *Finanacial Times*. 2022 tarihinde <https://www.ft.com/content/f0087598-df8d-11e9-b112-9624ec9edc59> adresinden alındı
- Hernaus, T., & Vokic, N. P. (2014). Work design for different generational cohorts : Determining common and idiosyncratic job characteristics. *Journal of Organizational Change Management*, 27(4), 615-641. doi:<https://doi.org/10.1108/JOCM-05-2014-0104>
- Hertz, N. (2021, Eylül 29). *The Lonely Century: How to Restore Human Connection in a World That's Pulling Apart*. New York, USA: Currency.
- Highfield, D. (1987). *The Rehabilitation and Re-use of Old Buildings*. New York: Spoon.
- Highfield, D., & Gorse, C. A. (2009). *Refurbishment and Upgrading of Buildings*. New York: Spoon.
- Hofer, A. (2019). Community Households and Cluster Apartments with Services. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 232-271). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- http-01. (tarih yok). *Historic New Harmony*. Aralık 20, 2021 tarihinde University of Southerb Indiana: <https://usi.edu/owen250> adresinden alındı
- http-02. (2015, Eylül 17). *Das Ledigenheim in der Hamburger Neustadt: Erhalt eines Kulturdenkmals*. Ekim 29, 2021 tarihinde Universitat Hamburg: <https://blog.sub.uni-hamburg.de/?p=18334> adresinden alındı
- http-03. (2020). *20th Century ARCHITECTURE*. Mayıs 10, 2022 tarihinde Architecture History: <http://architecture-history.org/architects/architects/GINZBURG/OBJECTS/1928,%20NARKOMFI%20HOUSE,%20MOSCOW,%20RUSSIA.html> adresinden alındı
- http-04. (1999). *Denmark Cohousing Tour 1999*. Ocak 20, 2022 tarihinde The Cohousing Network: <https://l.cohousing.org/dk99/tour.html> adresinden alındı

- http-05. (tarih yok). *Centraal Wonen Houtwijk*. Şubat 1, 2022 tarihinde <https://www.cwhoutwijk.nl/>: <https://www.cwhoutwijk.nl/geschiedenis/> adresinden alındı
- http-07. (2017, 4 23). *FÄRDKNÄPPEN HAR FÅTT EN NY HEMSIDA OCH NY*. Ekim 19, 2021 tarihinde <http://www.fardknappen.se/>: http://www.fardknappen.se/public_html/In_English.html adresinden alındı
- http-08. (tarih yok). *Genossenschaft Dreieck*. Eylül 25, 2021 tarihinde <https://genossenschaftdreieck.ch/> adresinden alındı
- http-09. (tarih yok). Kasım 15, 2021 tarihinde Building Communities: <https://buildingcommunities.ch/Trips> adresinden alındı
- http-10. (tarih yok). Nisan 5, 2022 tarihinde Regeneration Studio: <https://regenerationstudio.weebly.com/beguinage.html> adresinden alındı
- http-11. (tarih yok). *Centraal Wonen Delft*. Aralık 5, 2021 tarihinde <https://www.cwdelft.nl/over-ons/> adresinden alındı
- http-12. (2021). *Geschichte*. Mart 1, 2022 tarihinde Carthage: <https://www.karthago.ch/geschichte/> adresinden alındı
- http-13. (tarih yok). Nisan 5, 2022 tarihinde Karthago: <https://www.karthago.ch/>) adresinden alındı
- http-14. (2021, Eylül 29). *Socio-ecological patterns for communities and buildings in Europe*. Mayıs 2, 2022 tarihinde Building Social Ecology: <https://www.buildingsocialecology.org/projects/heizenholz-zurich/> adresinden alındı
- http-15. (tarih yok). *Profiles of Selected Architects*. Mayıs 2, 2022 tarihinde world-architects.com: <https://www.world-architects.com/en/projects/view/vinzirast-mittendrin> adresinden alındı
- http-16. (2015). *fatkoehl architekten*. Ekim 13, 2021 tarihinde <https://fatkoehl.com/>: <https://fatkoehl.com/en/housingmixed-use/spreefeld-berlin/> adresinden alındı
- http-17. (2015, Ocak 17). *Coop Housing at River Spreefeld / Carpaneto Architekten + Fatkoehl Architekten + BARarchitekten*. Şubat 3, 2022 tarihinde archdaily.com: <https://www.archdaily.com/587590/coop-housing-project-at-the-river-spreefeld-carpaneto-architekten-fatkoehl-architekten-bararchitekten> adresinden alındı

- http-18. (2019, Mart 25). *Kraftwerk1 Zwicky Süd*. Aralık 15, 2021 tarihinde Kraftwerk1: <https://www.kraftwerk1.ch/zwicky-sued/zwicky-areal.html#tab-1> adresinden alındı
- http-19. (tarih yok). *EIN STÜCK LEBENSWERTE STADT*. Şubat 3, 2022 tarihinde Kabelwerk: <https://www.kabelwerk.at/dl/1/1-1-appartement-EN.pdf> adresinden alındı
- http-20. (2022). Mayıs 20, 2022 tarihinde Kabelwerk: <https://www.kabelwerk.at/info/objekte#f2> adresinden alındı
- http-21. (2002). *poolhaus*. Mart 12, 2022 tarihinde pool Architektur ZT GmbH: <http://pool-arch.at/de/projekte/poolhaus> adresinden alındı
- http-22. (2016). *What is coliving for us?* Mart 25, 2022 tarihinde K9 Coliving: <https://www.k9coliving.com/what-is-coliving> adresinden alındı
- http-23. (2021, Haziran 10). *THE COLLECTIVE OLD OAK*. Mayıs 22, 2022 tarihinde www.plparchitecture.com: <https://www.plparchitecture.com/the-collective-old-oak.html> adresinden alındı
- http-24. (2022). *Old Oak*. Mayıs 12, 2022 tarihinde thecollective.com: <https://www.thecollective.com/locations/old-oak> adresinden alındı
- http-25. (tarih yok). *The 7 Principles*. Mayıs 29, 2022 tarihinde National Disability Authority: <https://universaldesign.ie/what-is-universal-design/the-7-principles/> adresinden alındı
- Hurry, C. J. (2012, Ağustos). *The HUB Halifax: Q Qualitative Study on Coworking*. Halifax, Nova Scotia: St. Mary's University.
- Hyllegard, K. H., Ogle, J. F., & Dunbar, B. (2008). Sustainability and Historic Preservation in Retail Design: Integrating Design into a Model of the REI Denver Decision-Making Process. *Journal of Interior Design*, 32-49. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1939-1668.2003.tb00383.x>
- Ilgaz, A., Akgöz, A., & Gözümlü, S. (2019). Validity And Reliability Of The Turkish. *Turkish Journal of Geriatrics*, 22(2), 150-162.
- Irene, N. (2014). *Wohnen Zeigen Modelle und Akteure des Wohnens in Architektur und visueller Kultur*. (A. Nierhaus, Dü.) Bielefeld: Transcript Verlag.
- Jager, F. P. (2010). *Old & New*. Basel: Birkhauser.
- Jones, K. (2020, April 7). Visual Capitalist: <https://www.visualcapitalist.com/media-consumption-covid-19/> adresinden alındı

- Kalınkara, V. (2021). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi* (4 b.). Ankara: Nobel.
- Kalınkara, V., & Arpacı, F. (2013). Yerinde Yaşlanma. *VII. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, (s. 54-60). Karabük.
- Kalınkara, V., & Kapıkıran, Ş. (2017). Yerinde Yaşlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 54-66.
- Kalınkara, V., & Sarı, İ. (2019, Temmuz 3). Yaşlılarda Sosyal Ağ Kullanımı ve Yalnızlık İlişkisinin Belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 8-19.
- Kapıkıran, Ş. (2016, Haziran 24). Yaşlılarda Yalnızlık ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki: Sosyal Desteğin Aracılık Rolünün Sınanması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 9(1), 13-25.
- Karaağaç, G., Temel, A., & Yıldırım, J. (2019, Haziran 21). Gençlerin yaşlılığa ilişkin görüş ve düşüncelerinin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 32-41.
- Krabbendam, P. (2021). Academia: https://www.academia.edu/48843139/Philip_Krabbendam_Cohousing_in_the_Netherlands adresinden alındı
- Koca, G., & Karasözen, R. (2010). 1945-1960 Dönemi Eskişehir Modern Kent Merkezinin Oluşumunda Ömne Çıkmış Yapılar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 191-211.
- Korn, A. (2019). Efficiency and Rationalization: Sharing Based on Economic Intentions. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 26-27). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Krabbendam, F. (2015, Eylül 4). *The London School of Economics and Political Science*. <https://blogs.lse.ac.uk/https://blogsmedia.lse.ac.uk/blogs.dir/119/files/2016/06/1-Cohousing-in-the-Netherlands-Delft-1.pdf> adresinden alındı
- Krabbendam, P. (2021). *Philip Krabbendam Cohousing in the Netherlands*. 2022 tarihinde Academia: https://www.academia.edu/48843139/Philip_Krabbendam_Cohousing_in_the_Netherlands adresinden alındı
- Kraft, R. (2019). Cooperative Living and the Opening of Living Spaces. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 164-186). Berlin, Boston: Birkhäuser.

- Kuhnert, N. (2019). Co-Living as Interconnected and Decentralized Housing. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 272-288). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Kuran, E. (2019). *Z, Bir Kuşağı Anlamak*. İstanbul: Mundi.
- Kurtich, J. (1995). *Interior Architecture*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Kurtkapan, H. (2018). *Kentte Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları*. Ankara: Nobel.
- Kurtkapan, H. (2019). Yaşlıların Toplumsal Hayata Aktif Katılımı ve Sosyal Yaşam Merkezleri. M. Talas (Dü.) içinde, *Çocukluk Gençlik ve Yaşlılık Üzerine Araştırmalar -I* (s. 55-82). Ankara: Iksad.
- Kütmeç Yılmaz, C. (2020). Yaşlı Bireylerde Yerinde Yaşlanma ile Başarılı Yaşlanma ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Sağlık ve Toplum*(3), 38-48.
- Linda, F. (2022, Şubat 4). Business Travel News Europe: <https://www.businesstravelnewseurope.com/Accommodation/Hybrid-hotel-Zoku-to-open-in-Paris> adresinden alındı
- Lukes, K. (2020, Ocak 26). Katie Lukes: <http://www.katielukes.com/> adresinden alındı
- Lund, N.-O. (2007). Housing in Scandinavia, 1945–85. Architectural Ideologies and Physical Organization. *Scandinavian Housing and Planning Research*, 65-84.
- Maak, N. (2015). *Living Complex*. Munich: Hirmer Verlag Publishers.
- Mace, R. L., Hardie, G. J., & Place, J. P. (1991). *Accessible Environments: Toward Universal Design*. Reliaigh, NYC: The Center for Universal Design, North Carolina State University.
- Maiztegui, B. (2019, Ekim 1). *Stacken: el primer modelo de cohousing con autogestión, trabajo comunitario y feminismo en Suecia*. Arch Daily: <https://www.plataformaarquitectura.cl/cl/925419/stacken-el-primer-modelo-de-cohousing-con-autogestion-trabajo-comunitario-y-feminismo-en-suecia> adresinden alındı
- Mandrup, D. (tarih yok). 2021 tarihinde Dorte Mandrup: <https://www.dortemandrup.dk/work/lange-eng-cohousing-community-denmark> adresinden alındı
- Markus, T. (1979). *Building conversion and rehabilitation: Designing for change in building use*. London: Butterworths.
- Maynes, M. J., & Waltner, A. (2022). *Ailenin Tarihi*. (E. Kaplan, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.

- Miller, M. (2002). The Origins of The Garden City Residential Neighborhood. K. C. Parsons, & D. Schuyler (Dü) içinde, *From Garden City to Green City* (s. 99-130). Baltmor: The Johns Hopkins University Press.
- Møller, V. A. (2021). Hoff, Windinge Og Det Kollektive Tema I Dansk Bligbyggeri Ca. 1945-1970. *Nordic Journal of Architectural Research*, 15-48.
- MOMA. (tarih yok). *moma.org*. 2022 tarihinde MoMA: <https://www.moma.org/calendar/exhibitions/2152?> adresinden alındı
- Moors, M., & Plevoets, B. (2020). Collective housing and adaptive reuse: Modern versus contemporary notions of collectivity. *Research publications*, 45-54.
- More, T. (2006). *Utopya*. (V. Günyol, M. Urgan, & S. Eyüboğlu, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Morgan, L., & Kunkel, S. (2016). *Aging, Society and the Life Course* (5 b.). New York: Springer.
- Mühlestein, E. (2019). Progress and Stability: Sharing Based on Political Intentions. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 112-113). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Myrdal, A. (2019). Central-Kitchen Houses as a Model of Reform. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 81-101). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- National Center for Healt Istatistic. (1987). *Advence Report of Final Divorce Statistic*. CDC. https://www.cdc.gov/nchs/data/mvstr/supp/mv38_12s2.pdf adresinden alındı
- Neuberg, B. (2008, Şubat 20). They're Working on Their Own, Just Side by Side. (D. Fost, Röportaj Yapan) <https://www.nytimes.com/2008/02/20/business/businessspecial2/20cowork.html> adresinden alındı
- Nicholas, A. J. (2020). Preferred Learning Methods of Generation Z. *Faculty and Staff - Articles & Papers*(74). https://digitalcommons.salve.edu/fac_staff_pub/74?utm_source=digitalcommons.salve.edu%2Ffac_staff_pub%2F74&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages adresinden alındı

- Norwood, Z. (2019). Energi och inomhusmiljö av Khf Stacken efter passivhusrenovering med BIP. *Passivhus- och hållbarhets-konferensen 24-25 okt 2019 i Laholm*. <https://passivhuskonferensen.se/> adresinden alındı
- Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (tarih yok). *Marriages and Divorces*. Şubat 1, 2022 tarihinde Our World in Data: <https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces> adresinden alındı
- Öğüt, S., Düzen, K., & Polat, M. (2017). Huzurevlerinde Yaşayan Yaşlıların Yerinde Yaşlanma Konusundaki Duygu ve Düşünceleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 522-526.
- Özaslan, N., & Karasözen, R. (2004). Eskişehirde Uluslararası Üslub'un Yansımaları - Poster Sunum. *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları I*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Özdemir, M. (2013). Türk Turizminin Temel Taşlarından: Emekli Sandığı Otelleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 266-275.
- Öztürk, D. (2010, 2 8). Arkitera: <https://v3.arkitera.com/h49893-delilerimiz-olmayacak-herkes-zeki-ve-akli-basinda-insanlar-olarak-bicimlenecek.html> adresinden alındı
- P, M. (2013). bolo'bolo. H. Widmer içinde, *bolo'bolo*.
- Pasllasmaa, J. (1995). Architecture of the Essential Ecological Functionalism of Animal Constructions. *SPAZIO E SOCIETA-FIRENZE*, 40-55.
- Perez de Arce, R. (2014). *Urban Transformations and the Architecture of Additions*. London: Routledge.
- Petsch, J. (1993). *Eigenheim und gute Stube. Zur Geschichte des bürgerlichen Wohnens*. Ostfildern, Germany: DuMont Reiseverlag.
- Plevoets, B. (2014). *Retail-Reuse: an interior view on adaptive reuse of buildings*. Hasselt: Universiteit Hasselt.
- Plevoets, B., & Cleempoel, K. (2011). Adaptive reuse as a strategy towards conservation of cultural heritage: a literature review. *Structural Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XII* (s. 155-164). içinde Chianciano Terme: WIT.
- Plevoets, B., & Cleempoel, K. (2019). *Adaptive Reuse of the Built Heritage*. London, New York: Routledge.
- Powell, K. (1999). *Architecture Reborn: Converting Old Buildings for New Uses*. New York: Rizzoli.

- Preiser, W. F. (2008). Universal Design: From Policy to Assemenet Research and Practise. *International Journal of Architectural Research*, 2(2), 78-93.
- Putt, P., & Klijn, O. (2013). Miss Sargfabrik. *Delft Architectural Studies on Housing*, 58-62. <https://dash-journal.com/miss-sargfabrik/> adresinden alındı
- Putt, P., & Klijn, O. (2013). Miss Sargfabrik Wenen/Vienna: BKK-3. *Delf Architectural Studies on Housing*(8), 116-123.
- Rabun, J., & Kelso, R. (2009). *Building Evaluation for Adaptive Reuse and Preservation*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Rapoport, A. (2004). *Kültür Mimarlık Tasarım*. (S. Batur, Çev.) İstanbul: YEM.
- Ros e.V. (2020). <https://www.rehloffstrasse.de/erhalten/> adresinden alındı
- S. Gupta, P. (2015). Governing the Single-Family House: A (Brief) Legal History. *University of Hawai'i Law Review*, 37(1), 188-244.
- Sack, G. (2019). Extending Individuality. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 294-301). Berlin, Boston, Germany: Birkhäuser.
- Salmen, J. P., & Ostroff, E. (1999). Universal Design and Accessible Design. D. Watson, M. Crosbie, & J. H. Callender (Dü) içinde, *Time Saver Standarts for Architectural Design Data* (s. 1-8). New York: McGraw-Hill Education.
- Scharoun, H. (2019). Men's and Women's Hostels and Boarding Houses for Urban Nomads. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living* (s. 56-80). Berlin,Boston: Birkhäuser.
- Schittich, C. (2003). *In Detail: Building in Existing Fabric*. Berlin,Boston: Birkhäuser.
- Schmid, C. (2019). Housing and Culture Projects as an Expression of Community. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 205-231). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Schmid, S. (2019). Collective Housing in the Soviet Union. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentoble (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 102-110). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Schmidt, C. (2021, December 7). *Simpsons House Estimated To Be Worth*. Screen Art: <https://screenrant.com/simpsons-family-house-real-life-price-cost-estimate/> adresinden alındı
- Scott, F. (2008). *On Altering Architecture*. London: Routledge.

- Semiller, C., & Grace, M. (2016). *Generation Z Goes to College*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Shirwani, R. K., Kamran, M., & Malik, A. M. (2019, Fall). A Literature Review of Early Housing Units: History, Evolution, Economy and Functions. *Journal of Art, Architecture and BuiltEnvironment (JAABE)*, 2(2), 54-79. doi:<https://doi.org/10.32350/jaabe.22.04>
- Sigrits, M. (2019, Ekim 9). <http://www.muellersigrist.ch/>. Müller Sigrits Architects: <http://www.muellersigrist.ch/arbeiten/bauten/wohn-und-gewerbesiedlung-kalkbreite-zuerich/> adresinden alındı
- Spinuzzi, C. (2012). Working Alone Together: Coworking as Emergent Collaborative Activity. *Journal of Business and Technical*, 399-441. doi:10.1177/1050651912444070
- Stahl, G. (2019). Community Settlements as Staged Neighborhood. S. Schmid, D. Eberle, & M. Hugentobler (Dü) içinde, *A History of Collective Living: Models of Shared Living* (s. 144-163). Berlin, Boston: Birkhäuser.
- Story, M. F. (2001). The Principles of Universal Design. W. F. Preiser, & K. H. Smith (Dü) içinde, *Universal Design Handbook* (s. 4.1-4.12). McGraw Hill.
- Story, M., Muller, J. L., & Mace, R. L. (1998). *The Universal Design File: Designing for People of All Ages*. Washington, DC.: National Inst. on Disability and Rehabilitation Research.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). *TADGAT*. Geriatrik Acil Tıp Çalışma Grubu: <https://tatd.org.tr/geriatri/wp-content/uploads/sites/14/2021/11/TU%CC%88RKI%CC%87YEDE-YAS%CC%A7LILARIN-DURUMU-VE-YAS%CC%A7LANMA-ULUSAL-EYLEM-PLANI-UYGULAMA-PROGRAMI-2013.pdf> adresinden alındı
- Taş, H. Y., Demirdöğmez, M., & Küçüköğlu, M. (2017). Geleceğimiz olan Z kuşağının çalışma hayatına muhtemel etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 1031-1048.
- Tazelenme Üniversitesi. (2017). *tazelenme.com*. Mayıs 20, 2022 tarihinde 60+ Tazelenme Üniversitesi: <https://tazelenme.com/dersprogramlari> adresinden alındı
- Timonen, V. (2008). *Ageing Societies: A Comparative Introduction*. New York: Open University.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma* (2 b.). Ankara: Nobel.

- TÜİK. (2022, Mart 18). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2021*. TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaslılar-2021-45636> adresinden alındı
- Tymowski, J. (2015). *European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations*. Brussels: European Union - European Parliamentary Research Service.
- Ultav, Z., & Savaşır, G. (2012). The Erasure of History in the Remodeling of the Grand Efes Hotel in Izmir. *Interiors*, 3(3), 181-202. doi:<https://doi.org/10.2752/204191212X13470263746870>
- UN. (2022). *Global Issues*. 2022 tarihinde United Nations: <https://www.un.org/en/global-issues/ageing> adresinden alındı
- Urban, F. (2018). Berlin's construction groups and the politics of bottom-up architecture. *Urban History*, 45(4), 683-711. doi:10.1017/S0963926817000694
- Ünal, G., & Bilge, A. (2005). İleri Yaş Grubunda Yalnızlık, Depresyon ve Kognitif Fonksiyonların İncelenmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*, 8(2), 89-93.
- Vestbro, D. U. (1992). From central kitchen to community cooperation: development of collective housing in Sweden. *Open House International*, 2(17), 30-38.
- Vestbro, D. U. (2008). *History of cohousing - internationally and in Sweden*. Stockholm: Royal Institute of Technology.
- Vestbro, D. U. (2010). Concepts and Terminology. D. U. Vestbro (Dü.), *Living together - Cohousing Ideas and Realities Around the World* içinde (s. 42-55). Stockholm: Div of Urban and Regional Studies.
- Vestbro, D., & Liisa, H. (2012). Design for gender equality - the history of cohousing ideas and. *Design for gender equality - the history of cohousing ideas and*, 3(38), 315-335. doi:10.2148/benv.38.3.315.
- Walljasper, J. (2015). Paylaştığımız Her Şey. K. Klein içinde, *Müştereklerimiz* (s. 28). İstanbul: Metis.
- Webster, F. (2006). *Theories of The Information Society* (3 b.). London: Routledge.
- Weigel, D. (1996). *Die Einraumwohnung als räumliches Manifest der Moderne. Untersuchungen zum Innenraum der dreißiger Jahre*. Almanya: Edition Argus.
- WHO. (2002). *Active Ageing A Policy Framework*. Spain.

- Yağcı, U., & Kapıkıran, Ş. (2019, Aralık 30). Aktif yaş alma: Müzik etkinliklerine katılan ve katılmayan bireylerin sosyal destek, yalnızlık ve yaşam doyumu. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(2), 113-120.
- Yazıcı, S. (2014). Gerontoloji ve Gelişim Süreci. *Küreselleşme ve Yaşlılık* (s. 21-38). içinde Ankara: Ütopya.
- Yılmaz, A., & Yetgin, D. (2014). Eskişehir Emek Otel'in Kurum Tarihi Açısından İncelenmesi. *III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi*, (s. 92-101). Aydın.
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Research: Design and Methods* (5. b.). London: SAGE.
- Yüksel, Ş. (1991). *Ülkemizde Toplumsal Değişim Süreci İçinde Yaşlı Yurtları Programlama ve Tasarım İlkelerinin Ortaya Konması*. İstanbul: Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.